Na osnovu člana 11., stav 2, Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH, broj:36/10), člana 55. Statuta Općine Ilijaš ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj:20/09 - prečišćeni tekst i 46/18) i člana 90. Poslovnika Općinskog vijeća Ilijaš ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj:19/22), Općinsko vijeće Ilijaš na svojoj redovnoj 25. sjednici održanoj 24. februara 2023.godine, donijelo je:

O D L U K U
o usvajanju „STRATEGIJE PREMA MLADIMA OPĆINE ILIJAŠ SA AKCIONIM PLANOM 2023-2028."

Član 1.

Ovom Odlukom se usvaja „STRATEGIJA PREMA MLADIMA OPĆINE ILIJAŠ SA AKCIONIM PLANOM 2023-2028."

Član 2.

U cilju praćenja realizacije Akcionog plana iz „STRATEGIJE PREMA MLADIMA OPĆINE ILIJAŠ SA AKCIONIM PLANOM 2023-2028.", Općinski načelnik će imenovati Radnu grupu koja će pratiti provedbu Strategije prema mladima, vršiti monitoring i provedbu evaluacije.

Aktom o imenovanju Radne grupe, Općinski načelnik će utvrditi zadatke uključujući izradu monitoring plana i metodologije za provedbu evaluacije, mjere i rokove, kao i ostala pitanja vezana za njen rad.

Član 3.

„STRATEGIJE PREMA MLADIMA OPĆINE ILIJAŠ SA AKCIONIM PLANOM 2023-2028." čini sastavni dio ove Odluke.

Član 4.

Ova Odluka stupa na snagu danom objavljivanja u "Službenim novinama Kantona Sarajevo", a primjenjivat će se u periodu od 01.03.2023. godine do 31.12.2028. godine.

Broj: 01/1-02-471-9/23

Ilijaš, 24.02.2023.godine

Predsjedavajuća
Općinskog vijeća Ilijaš

Alma Mešić,BA nov.

[redacted]

STRATEGIJA PREMA MLADIMA OPĆINE ILIJAŠ SA AKCIONIM PLANOM 2023-2028.

Ilijaš, decembar 2022.

Sadržaj

Popis tabela 4
Popis grafika 4
Uvodna riječ načelnika 5
Koordinaciono tijelo i radne grupe 6
Skraćenice 8
1. Uvod 9
Politike prema mladima u EU 9
Politike prema mladima u BiH 10
Mladi u općini Ilijaš 11
Ciljevi Strategije prema mladima 16
Strateški cilj 16
Operativni ciljevi Strategije prema mladima 16
2. Metodologija 17
Proces izrade dokumenta 17
Pravni okvir za donošenje dokumenta 18
3. SWOT analiza 18
4. ANALIZA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH OPĆINE ILIJAŠ 22
Obrazovanje i nauka mladih 22
Uvod 22
Pravni okvir 24
Institucionalni okvir 24
Analiza potreba i problema 27
Rad, zapošljavanje i samozapošljavanje mladih 33
Uvod 33
Pravni okvir 33
Institucionalni okvir 34
Analiza potreba i problema mladih 36
Socijalna briga mladih 40
Uvod 40
Pravni okvir 40
Institucionalni okvir 41
Analiza potreba i problema 42
Zdravstvena zaštita mladih 45
Uvod 45
Pravni okvir 45

Institucionalni okvir 46
Analiza problema i potreba mladih 47
Kultura i sport 51
Uvod 51
Pravni okvir 51
Institucionalni okvir 52
Analiza potreba i problema 56
Aktivizam mladih (učešće, volontiranje, mobilnost i informiranje) 60
Uvod 60
Pravni okvir 60
Institucionalni okvir 61
Analiza problema i potreba mladih 63
Sigurnost mladih 68
Uvod 68
Pravni okvir 68
Institucionalni okvir 69
Analiza potreba i problema 71
5. AKCIONI PLAN 2023-2028. GODINA 75
6. Mehanizmi za provedbu Strategije prema mladima 92
Monitoring i evaluacija 92
Zaključak o monitoringu i evaluaciji Strategije prema mladima 94

Popis tabela

Tabela 1. Uzorak za općinu Ilijaš 12
Tabela 2. Broj mladih po općinama i gradovima u Kantonu Sarajevo 12
Tabela 3. SWOT analiza 19
Tabela 4. Školske ustanove u općini Ilijaš 23
Tabela 5. Srednje obrazovanje 24
Tabela 6. Pregled dodjeljenih stipendija po godinama 26
Tabela 7. Srednje obrazovanje 28
Tabela 8. Broj nezaposlenih mladih za 2020-2021-2022 34
Tabela 9. Karakteristike nezaposlenih (koliko dugo se nalaze na Birou za zapošljavanje, koja su stručna sprema) 35
Tabela 10. Pregled kapaciteta Kulturno sportskog centra i Radio Ilijaš 54
Tabela 11. Izdvajanja za sport 54

Popis grafika

Grafik 1. Neformalno obrazovanje 29
Grafik 2. Želja za pohađanjem neformalnog obrazovanja u Ilijašu 30
Grafik 3. Razlozi nezaposlenosti mladih 36
Grafik 4. Kupovina radnog mjesta 37
Grafik 5. Praksa podmićivanja za posao u javnoj administraciji ili privatnoj firmi 37
Grafik 6. Odlazak iz BiH 38
Grafik 7. Zadovoljstvo vlastitim životom 42
Grafik 8. Stambena zbrinutost mladih u Ilijašu 43
Grafik 9. Zadovoljstvo uslugama koje pruža Dom zdravlja 47
Grafik 10. Sistematski pregled 48
Grafik 11. Razlozi za provođenje sistematskog pregleda 49
Grafik 12. Bavljenje sportom 56
Grafik 13. Dostupnost kulturnih sadržaja 57
Grafik 14. Interes mladih za događaje u oblasti kulture i umjetnosti 57
Grafik 15. Zadovoljstvo mladih podrški u kulturi 58
Grafik 16. Članstvo i rad u organizacijama 64
Grafik 17. Utjecaj mladih na odluke koje se donose na lokalnom nivou 64
Grafik 18. Korištenje medija 65
Grafik 19. Oblici nasilja kojima su mladi izloženi 72
Grafik 20. Žrtve nasilja 72

Uvodna riječ načelnika

Mlade Ilijašanke i mladi Ilijašani,

Aktivno učešće mladih u društvu od ključne je važnosti u procesu razvoja modernog i demokratskog društva. Lokalna zajednica, koja vam je najbliža, ima veoma značajnu ulogu u tom procesu kroz pružanje podrške mladima i aktivnostima koje provodite. Međutim, ukoliko želimo imati aktivne mlade u lokalnoj zajednici, nepohodno je da vam omogućimo određene uslove i resurse za djelovanje i rad.
Usvajanjem Zakona o mladima Federacije BiH 2010. godine, mladi su dobili dugoočekivano zakonsko rješenje na osnovu kojeg mogu ostvariti svoja prava te aktivno utjecati na procese donošenja odluka, koje direktno utječu na njihovu budućnost. Općina Ilijaš, od momenta usvajanja navednog zakona, pristupila je provođenju i poštivanju Zakona o mladima Federacije BiH, a sve u cilju omogućavanja vašeg aktivnog, kvalitetnog i trajnog učešća u lokalnoj zajednici. Uzmajući u obzir činjenicu da od resursa, koje lokalna zajednica nudi mladima, zavisi kvalitet vašeg života, obezbjedili smo mehanizme pomoću kojih možete ostvariti svoje ideje i interese te doprinijeti razvoju cjelokupne Općine. U prilog navedenom govori podatak da je Općini Ilijaš dodijeljeno priznanje - Lider u podršci razvoja potencijala mladih od strane krovnih tijela mladih, odnosno Vijeća mladih Federacije Bosne i Hercegovine, Omladinskog savjeta Republike Srpske i Vijeća/Savjeta mladih Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. U tom smislu, Općina Ilijaš prepoznata je kao pozitivan primjer lokalne zajednice, koja omogućava svakoj mladoj osobi da razvija svoja znanja, ideje i potencijale u svim segmentima djelovanja.

Sistemska provedba politika za mlade u Ilijašu realizira se već dugi niz godina, a počela je s donošenjem prve Strategije prema mladima Općine Ilijaš sa akcionom planom. Od tada do danas, Strategije prema mladima pripremane su zajedno s mladima, organizacijama i institucijama koje rade s mladima i za mlade, kao i ostalim stručnjacima iz ovoga područja. Strategija prema mladima Općine Ilijaš 2023-2028., treća je strategija prema mladima naše općine i za dugoročni cilj ima stvaranje daljnje pretpostavke za poboljšanje vaših uslova života u našoj općini participativnom metodom učešća u svim segmentima društvenih aktivnosti, kako biste bili uključeni i osnaženi, te ostvarili svoj puni potencijal djelujući kao (pro)aktivni građani na lokalnom, regionalnom, državnom i europskom nivou.

Dokumentom su strateški definisani ciljevi i mjere koje će Općina Ilijaš provoditi u saradnji s partnerima, i to kroz petogodišnji plan djelovanjanja, a sve u cilju rješavanja problema i zadovoljavanja potreba mladih na području Ilijaša. Upravo vi, mladi, učestvovali ste u kreiranju niza strateških aktivnosti u ovom dokumentu i nadam se da će vam upravo on biti kvalitetno polazište u provedbi politika i aktivnosti za mlade.

Čvrsto vjerujem da ste vi pokretači ključnih promjena u našoj zajednici. Vi ste naša sadašnjost - najvrijedniji resurs ovoga društva, koji treba osnažiti, slušati i što više uključiti. Djelovanjem danas, aktivnom participacijom u ovom trenutku, gradimo temelje za bolju budućnost. Zato, važno je da uložimo zajedničke napore te zajedničkom saradnjom, dijalogom i razumijevanjem odgovorimo na sve izazove.

OPĆINSKI NAČELNIK
Akif Fazlić, dipl.ecc.

Koordinaciono tijelo i radne grupe

Koordinaciono tijelo

1. Predsjednik – Enisa Mešetović
2. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za obrazovanje i nauku mladih – Amir Džafo
3. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih – Mirza Marukić
4. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za zdravstvenu zaštitu mladih – Dr. Elvira Salkić
5. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za socijalnu brigu – Elma Glamoč
6. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za kulturu i sport – Salkuna Salihović
7. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za aktivizam mladih (učešće, volontiranje, slobodno vrijeme i mobilnost mladih) – Amila Demirović
8. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za sigurnost mladih – Merjem Dedović
9. Potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za informisanje mladih – Nermina Lemezan

Radne grupe

Radna grupa za obrazovanje i nauku mladih:

- Amir Džafo, rukovodilac (JU Srednjoškolski centar „Nedžad Ibrišimović“),
- Dženita Čehajić – Kulo, član (JU Osnovna škola „Srednje“ – Aktiv direktora osnovnih škola sa područja općine Ilijaš),
- Denis Dilberović, član (Općinsko vijeće Ilijaš),
- Šejla Nahić, član (Komisija za mlade i obrazovanje Općinskog vijeća Ilijaš).

Radna grupa za rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih:

- Mirza Marukić, rukovodilac (Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš),
- Muvedeta Kadrić, član (JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo-Biro Ilijaš),
- Kenan Hasić, član (Općinsko vijeće Ilijaš),
- Amila Mešetović, član (Udruženje Omladinska organizacija „Iskoristi dan-Carpe Diem“).

Radna grupa za zdravstvenu zaštitu mladih:

- Dr. Elvira Salkić, rukovodilac (Zdravstveni savjet Općine Ilijaš),
- Dr. Alen Arnautović, član (Javna ustanova Dom zdravlja Kantona Sarajevo – Organizaciona jedinica Dom zdravlja Ilijaš i Općinsko vijeće Ilijaš),
- Dr. Melisa Kišić-Bešlija, član (Zdravstveni savjet Općine Ilijaš),
- Amina Hasečić, član (Mladi Crvenog križa Ilijaš).

Radna grupa za socijalnu brigu:

- Elma Glamoč, rukovodilac (Udruženje Omladinska organizacija „Iskoristi dan-Carpe Diem“),
- Arnel Morić, član (Javna ustanova „Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo“ – Služba socijalne zaštite općine Ilijaš),
- Nermina Kahriman, član (Služba za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu Općine Ilijaš),
- Amina Ramić, član (Općinsko vijeće Ilijaš).

Radna grupa za kulturu i sport:

- Salkuna Salihović, rukovodilac (Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine Ilijaš),
- Fadila Fazlić, član (Javna ustanova „Kulturno sportski centar i Radio Ilijaš“),
- Samra Suljić, član (Udruženje Odred izviđača „Mladost“ Ilijaš),
- Kenan Buza, član (Općinsko vijeće Ilijaš).

Radna grupa za aktivizam mladih (učešće, volontiranje, slobodno vrijeme i mobilnost mladih):

- Amila Demirović, rukovodilac (Udruženje Omladinska organizacija „Iskoristi dan-Carpe Diem“),
- Aiša Valjevac, član (Udruženje Odred izviđača „Mladost“ Ilijaš),
- Ema Kučanin, član (Neformalna grupa – Vijeće učenika JU SŠC „Nedžad Ibrišimović“),
- Lamija Mustafić, član (Općinsko vijeće Ilijaš).

Radna grupa za sigurnost mladih:

- Merjem Dedović, rukovodilac (Udruženje Omladinska organizacija „Iskoristi dan-Carpe Diem“),
- Jasmin Šuvalija, član (Služba civilne zaštite Općine Ilijaš),
- Dino Čustović, član (Općinsko vijeće Ilijaš),
- Mensud Masnopita, član (Komisija za mlade i obrazovanje Općinskog vijeća Ilijaš).

Radna grupa za informisanje mladih:

- Nermina Lemezan, rukovodilac (Služba općinskog vijeća i općinskog načelnika Općine Ilijaš),
- Enisa Mešetović, član (Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine Ilijaš),
- Aida Muratović, član (Javna ustanova „Kulturno sportski centar i Radio Ilijaš“),
- Melisa Polovina, član (Udruženje Omladinska organizacija „Iskoristi dan-Carpe Diem“).

Skraćenice

EU – Evropska Unija
BiH – Bosna i Hercegovina
FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine
RS – Republika Srpska
KS – Kanton Sarajevo
JLS – Jedinice lokalne samouprave
Institut – Institut za razvoj mladih KULT
JU – Javna ustanova
OŠ – Osnovna škola
SŠC – Srednjoškolski centar

1. Uvod

Politike prema mladima u EU

Vodeći se načelima učešća mladih u odlučivanju, kao i ravnopravnog korištenja prilika kreiranih za mlade, Evropska unija provodi ciljanu saradnju u oblasti politika prema mladima na nivou EU. Saradnja je potakla političke i zakonodavne promjene u državama članicama, ali i značajno doprinijela izgradnji kapaciteta omladinskih organizacija. Do danas Evropska unija je predložila i usvojila dva strateška dokumenta za mlade:

1. EU Strategija prema mladima 2010-2018. (EU Youth Strategy 2010-2018) i
2. EU Strategija prema mladima 2019-2027. (EU Youth Strategy 2019-2027)

U Rezoluciji[1] Vijeća Evropske unije i predstavnika vlada država članica, a u okviru za evropsku saradnju u području mladih prepoznaje se da mladi:

- imaju posebnu ulogu u društvu i suočavaju se sa posebnim izazovima;
- trebaju Strategiju za mlade za razdoblje 2019–2027. godina;
- trebaju jasno definirane ciljeve za mlade.

Strategija prema mladima za razdoblje 2019–2027. godina EU predstavlja strateški dokument u kojem su sadržane smjernice svim učesnicima u oblasti mladih, što uključuje prvenstveno vlade država članica, određene agencije i institucije, te organizacije civilnog društva, regionalne i lokalne jedinice samouprave, ali i sve ostale koji se bave radom za mlade i s mladima, te one koji u svom radu obuhvataju na neki način oblast od interesa za mlade. Dokument sadrži važne smjernice i ciljeve koje nastoji ostvariti, te se prvenstveno oslanja na saradnju, zajedničku koordinaciju i sinergiju navedenih donosilaca i provodilaca odluka koje uključuju mlade. Strategija prema mladima EU promovira učešće mladih ljudi u demokratskom životu i treba se provoditi u državama članicama EU na osnovu 11 evropskih ciljeva za mlade. Organizacije civilnog društva kao direktna poveznica mladih s EU-om imaju veliku ulogu i odgovornost za provođenje i ostvarivanje ciljeva Strategije te je od ključne važnosti podrška koju učesnici mogu međusobno osigurati kako bi se 11 ciljeva Strategije provelo u skladu sa Strategijom.
Pored Strategije prema mladima EU-a, važno je spomenuti još dva dokumenta koja pružaju poticaj i daju prijedloge za unapređenje okruženja u kojem mladi žive i djeluju. To su:

- **Rezolucija o Strategiji omladinskog sektora Vijeća Evrope do 2030. godine**, usvojena u januaru 2020. godine, a koja pruža poticaj jačanju, priznavanju i daljem razvoju politika i praksi u području rada s mladima i predstavlja okvir unutar kojeg će se provoditi sljedećih pet dvogodišnjih programa Mladi za demokratiju.
- **Evropska povelja o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou** je dokument koji sadrži preporuke mladim ljudima, omladinskim radnicima, organizacijama i lokalnim vlastima za promoviranje i poticanje lokalnog učešća mladih ljudi širom Evrope. Ovim dokumentom promovišu se instrumenti za učešće mladih u procesima odlučivanja, ali i učešća u životu zajednice.

Na nivou Evropske unije djeluje nekoliko organizacija koje su prepoznate kao krovne omladinske organizacije i koje u svoj rad uključuju omladinske organizacije ili organizacije za mlade iz država članica, ali i pod posebnim uvjetima organizacije koje dolaze iz država koje još uvijek nisu pristupile EU.

[1] Rezolucija Vijeća Europske unije i predstavnika vlada država članica, koji su se sastali unutar Vijeća, o okviru za europsku suradnju u području mladih: strategija Europske unije za mlade za razdoblje 2019.–2027. (C 465-1, 2018.)
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218(01)&from=ES#d1e32-18-1 (pristupljeno: 2. 2. 2022).

Na tom tragu možemo govoriti o Evropskom forumu mladih[2] (European Youth Forum), koji broji više od 100 organizacija članica, uglavnom nacionalnih krovnih organizacija za mlade. Članice ovog foruma su i krovne organizacije za mlade iz regije zapadnog Balkana, a koje dolaze iz država koje nisu članice EU, kao što su Srbija i Sjeverna Makedonija.
Dokumenti kreirani na nivou EU-a utječu i na kreiranja pravnog okvira u zemljama zapadnog Balkana, gdje je vrlo vidljiv napredak susjednih država poput Republike Srbije, koja ima uređen Zakon o mladima kao i Nacionalnu strategiju za mlade za period 2015–2025. godina. Ovi dokumenti uređuju oblasti od važnosti za mlade te daju preporuke za provedbu mehanizama koji idu u pravcu poboljšanja položaja mladih. U susjednoj Republici Crnoj Gori usvojen je Zakon o mladima, dok je Strategija za mlade istekla 2021.godine.

Politike prema mladima u BiH

U pravnom sistemu Bosne i Hercegovine ne postoji zakonska regulativa koja se bavi pitanjima mladih na državnom nivou, iako su pitanja mladih pod nadležnošću Ministarstva civilnih poslova BiH (Sektor za obrazovanje, Odsjek za mobilnost i mlade).
Ustav BiH predviđa da je entitetima data u nadležnost briga o mladima na području djelovanja njihovih institucija, taksativnim navođenjem nadležnosti institucija BiH i klauzulom koja navodi da ovlaštenja koja Ustavom BiH nisu izričito dodijeljena institucijama BiH pripadaju entitetima.
Danas na teritoriji BiH imamo tri zakona koja reguliraju prava mladih, i to Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine[3] (u daljem tekstu: Zakon o mladima FBiH), Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske[4] (u daljem tekstu: Zakon o omladinskom organizovanju RS-a) te Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine[5] (u daljem tekstu: Zakon o mladima BD BiH). Sva tri zakona, pored toga što naglašavaju važnost poštovanja ljudskih i građanskih prava mladih, definiraju dodatna prava za mlade u društvu.

Zakonom o mladima Federacije BiH uređuju se pitanja od interesa za život, položaj i djelovanje mladih ljudi u Federaciji Bosne i Hercegovine. Zakon o mladima FBiH odgovornost pružanja podrške mladima delegira svim nivoima vlasti u Federaciji BiH, prije svega kroz definisanje, usvajanje i provođenje strategija prema mladima. Članom 12. Zakona propisano je da je općinski/gradski, kao i kantonalni nivo vlasti dužan odrediti službenika/icu za pitanja mladih, odnosno odjel pri nadležnom ministarstvu. Usto, Zakon je propisao obavezu općinskom odnosno gradskom nivou vlasti da samostalno osigura minimum mjera na planu rada s mladima i omladinskih aktivnosti, te mehanizme i kapacitete koji uključuju:

- osiguranje prikladnog prostora za mlade, te osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;
- osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine;
- određivanje nadležne općinske službe za pitanja mladih; osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade;
- osnivanje komisija za mlade pri općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela;
- uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih strategija prema mladima;
- istraživanje ili podršku istraživanju u cilju donošenja strategija prema mladima;
- pružanje sveopće podrške radu općinskog vijeća mladih.

Zakonom o mladima FBiH jasno je definirano da mladi imaju pravo biti pravovremeno i istinito informisani o svim pitanjima koja su od interesa za njih, te da svi nivoi vlasti u Federaciji BiH trebaju, u skladu sa svojim nadležnostima, održati javne rasprave i konsultacije uz učešće predstavnika vijeća mladih u procesu usvajanja određene sektorske politike prema mladima, programa djelovanja za mlade, strategije prema mladima i dijelova

[2] European Youth Forum, https://www.youthforum.org/ (pristupljeno: 2. 2. 2022).
[3] Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, 36/10).
[4] Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske (Službeni glasnik RS, 98/04, 119/08, 1/12).
[5] Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 18/17).

budžeta koji se tiču pitanja mladih. Uz to, nadležna općinska/gradska služba vodi spisak omladinskih udruženja na teritoriji općine/grada, ali i neformalnih grupa koje žele predlagati projekte za mlade.

Oblast mladih u JLS u FBiH dodatno je uređena i Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine[6] (u daljem tekstu: Zakon o principima lokalne samouprave FBiH), a utvrđene su i nadležnosti općina u Federaciji BiH bez bilo kakvih razlika i izuzetaka, barem formalno. Zakonom o principima lokalne samouprave FBiH razrađena su rješenja o lokalnoj samoupravi sadržana u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi i Ustavu FBiH. Članom 3. Zakona o principima lokalne samouprave FBiH definisano je da je lokalna samouprava u Federaciji BiH organizovana i ostvaruje se u općinama i gradovima kao jedinicama lokalne samouprave, a izvršavaju je organi jedinica lokalne samouprave i građani, u skladu sa Ustavom, zakonima i statutom jedinice lokalne samouprave. U članu 8. taksativno su navedene, između ostalih, i sljedeće nadležnosti, a koje se direktno ili indirektno tiču pitanja mladih:

1. osiguranje i zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu s Ustavom;
2. donošenje budžeta jedinice lokalne samouprave;
3. donošenje programa i planova razvoja jedinice i stvaranje uslova za privredni razvoj i zapošljavanje;
4. utvrđivanje i provođenje politike uređenja prostora i zaštite čovjekove okoline;
5. utvrđivanje i provođenje stambene politike i donošenje programa stambene i druge izgradnje;
6. organizovanje i unapređenje lokalnog javnog prijevoza;
7. utvrđivanje politike predškolskog obrazovanja, unapređenje mreže ustanova te upravljanje i finansiranje javnih ustanova predškolskog obrazovanja (osnivanje predškolskih obrazovno-odgojnih ustanova, dječijih vrtića/obdaništa);
8. osnivanje, upravljanje, finansiranje i unapređenje ustanova osnovnog obrazovanja;
9. osnivanje, upravljanje, unapređenje i finansiranje ustanova i izgradnja objekata za zadovoljavanje potreba stanovništva u oblasti kulture i sporta (centri za kulturu općina, razni sportski klubovi i dr.);
10. ocjenjivanje rada ustanova i kvaliteta usluga u djelatnosti zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja, kulture i sporta te osiguranje finansijskih sredstava za unapređenje njihovog rada i kvaliteta usluga u skladu s potrebama stanovništva i mogućnostima jedinice;
11. poduzimanje mjera za osiguranje higijene i zdravlja;
12. osiguravanje uslova rada lokalnih radijskih i televizijskih stanica u skladu sa zakonom.

Mladi u općini Ilijaš

Općina Ilijaš (u daljem tekstu općina) se nalazi u središnjem dijelu BiH, sjeverozapadno od Sarajeva. Općina je smještena u dolini rijeke Bosne i graniči sa općinama koje pripadaju Kantonu Sarajevo (Vogošća, Stari Grad, Novi Grad i Centar), općinama koje pripadaju Zeničko-dobojskom kantonu (Visoko, Breza, Vareš i Olovo) te općinama Sokolac, Istočni Stari Grad koje se nalaze u entitetu Republika Srpska.

Površina teritorije iznosi oko 309 kvadratnih kilometara, a smještena je na nadmorskoj visini od 450 do 1200 m. Prostor na kojem se proteže općina moguće je podijeliti na dva dijela: donji Ilijaš, odnosno uži urbani dio, te gornji Ilijaš ili brdsko-planinska prostorna cjelina. Kroz općinu prolazi dio autoputa Koridora Vc i magistralni put Sarajevo
– Tuzla[7].

Općina Ilijaš administrativno pripada Kantonu Sarajevo. Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine[8], općina Ilijaš broji 19.603 stanovnika.

[6] Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 49/2006).

[7] Strategija održivog razvoja općine Ilijaš 2021-2027, "Kroz općinu prolazi 12 km autoputa Sarajevo - Zenica, 22 km magistralnog puta Sarajevo - Tuzla, 14 km regionalnog puta Sarajevo - Zenica i Sarajevo - Vareš, kao i željeznička pruga Bosanski Šamac - Sarajevo. Općina je također interno povezana pomoću 160 km makadamskih puteva, 78 km lokalnih kategoriziranih i nekategoriziranih cesta"

[8] Agencija za statistiku BiH [online] Popis 2013. (dostupno na: https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0 [pristupljeno: 31.3.2022.).

Podaci iz popisa stanovništva pokazuju da je općina 2013. godine imala 4.795 osoba starosti od 15 do 30 godina, što je predstavljalo 24,46% ukupnog stanovništva općine. Gledano po dobnim petogodištima, najviše mladih je bilo u dobi od 25 do 30 godina (37,08%).

Tabela 1. Uzorak za općinu Ilijaš

	UKUPNO STANOVNIŠTVO	M	Ž	15-19	20-24	25-30	15-30	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Općina Ilijaš	19.603	9.381	10.222	1.440	1.577	1.778	4.795	24,46%	365	48,2%	51,8%
		47,85%	52,15%	30,03%	32,89%	37,08%					

Izvor: Agencija za statistiku BiH i Federalni zavod za statistiku FBiH

Posmatrajući samo Kanton Sarajevo i lokalne zajednice koje ulaze u njegov sastav, Ilijaš je, poslije Trnova (FBiH), zajednica s najmanjim brojem mladih. Ako se posmatra samo procentualni udio mladih u ukupnom stanovništvu po lokalnim zajednicama u KS, Ilijaš je općina s najvećim postotkom mladih u općoj populaciji (23%) te je iznad prosjeka kantona (20%) i FBiH (21%).[9]

Tabela 2. Broj mladih po općinama i gradovima u Kantonu Sarajevo

Lokalna zajednica	Stanovništvo	Ukupno	15–19	20–24	25–29	Ukupno mladih	% mladih u ukupnom stanovništvu
Kanton Sarajevo	Ukupno	413.593	26.388	25.484	31.933	83.805	20 %
	Žene	218.432	12.892	12.639	16.397	41.928	19 %
Novi Grad Sarajevo	Ukupno	118.553	7.216	6.821	9.236	23.273	20 %
	Žene	62.818	3.582	3.468	4.801	11.851	19 %
Ilidža	Ukupno	66.730	4.839	4.537	5.189	14.565	22 %
	Žene	34.371	2.320	2.190	2.612	7.122	21 %
Novo Sarajevo	Ukupno	64.814	3.701	3.789	5.196	12.686	20 %
	Žene	35.234	1.794	1.952	2.786	6.532	19 %
Centar Sarajevo	Ukupno	55.181	3.158	2.985	3.995	10.138	18 %
	Žene	29.812	1.590	1.500	2.090	5.180	17 %
Stari Grad Sarajevo	Ukupno	36.976	2.301	2.178	2.822	7.301	20 %
	Žene	19.494	1.111	1.081	1.430	3.622	19 %
Vogošća	Ukupno	26.343	1.856	1.876	2.149	5.881	22 %
	Žene	13.737	923	869	1.115	2.907	21 %
Hadžići	Ukupno	23.891	1.818	1.653	1.836	5.307	22 %
	Žene	11.977	827	783	832	2.442	20 %
Ilijaš	**Ukupno**	**19.603**	**1.440**	**1.577**	**1.441**	**4.458**	**23 %**
	Žene	10.222	717	758	703	2.178	21 %
Trnovo (FBiH)	Ukupno	1.502	59	68	69	196	13 %
	Žene	767	28	38	28	94	12 %

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Popis 2013[10]

Općina broji 14 mjesnih zajednica[11]: Dragoradi, Ljubnići, Gajevi, Luka, Ilijaš-grad, Malešići, Stari Ilijaš, Misoča, Kamenica, Mrakovo, Lješevo, Ljubina, Podlugovi, Srednje.

[9] Federalni zavod za statistiku, Popis 2013

[10] Ibid.

[11] U okviru Općine djeluju tijela (organi) mjesnih zajednica: zbor građana, savjet i mirovno vijeće.

Strategija prema mladima je obavezan dokument institucija vlasti u FBiH[12]. Općina Ilijaš kontinuirano ulaže napore na razvijanju mehanizama i programa za mlade. U prilog tome ide i podatak da su prethodno izrađene već dvije strategije prema mladima s akcionim planovima Općine Ilijaš (za period 2011-2013.[13] i 2018-2022.[14]). Podršku u izradi Strategije prema mladima za period 2023-2028. godina pruža Institut za razvoj mladih KULT, kaoi Federalno ministarstvo kulture i sporta. Dodatno, Općina Ilijaš je u 2022. godini dobila podršku Evropskog programa Europe Goes Local, a kroz koji će izrada strateškog dokumenta dodatno biti podržana. Strategija prema mladima predstavlja plansko programski dokument s ciljem efikasnijeg upravljanja politikom prema mladima na nivou općine, ali i usaglašavanja dokumenta, programa i aktivnosti za mlade sa poduzetim inicijativama na Evropskom nivou.

Problem nezaposlenosti mladih i sprječavanje negativnih demografskih trendova su najveći izazovi s kojima se suočava općina. Iz tog razloga neophodno je kreiranje efikasnih i provodivih programa i mjera koje će podsticati stambenu izgradnju i omogućavati mladim bračnim parovima povoljnije uslove pod kojima mogu biti stambeno zbrinuti, poticati mlade na razvoj preduzentištva pružanjem različitih vidova podrške, različitim poreznim olakšicama i beneficijama motivirati privatni sektor na zapošljavanje većeg broja mladih, razvijanjem zdravstvenih i socijalnih mjera koje će odgovarati potrebama mladih, te razvijanjem infrastrukture i ostalog sadržaja koji će mladima pružiti bolje uslove za život.

Zakon o mladima FBiH u članu 14., propisuje minimum mjera na planu rada s mladima, a koji uključuju:
„1. osiguranje prikladnog prostora za mlade, rad s mladima i omladinske aktivnosti, kao i osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;
2. osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine, grada ili kantona;
3. određivanje nadležne općinske, odnosno gradske službe za pitanja mladih;
4. osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade dodjeljujući ih putem javnog poziva s kriterijima, u skladu s evropskim principima u radu javnih uprava;
5. profesionalni razvoj i usavršavanje službenika/ce za mlade, te jačanje kapaciteta svih onih koji se bave radom sa mladima i omladinskim aktivnostima;
6. osnivanje komisije za mlade pri općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela, odnosno pri skupštini kantona, koja će se u okviru svoje nadležnosti baviti pitanjima mladih, a u čijem radu će učestvovati predstavnici općinskog, odnosno, kantonalnog vijeća mladih;
7. uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima, u čijem će radu učestvovati predstavnici vijeća mladih ili omladinskih udruženja;
8. istraživanje ili podršku istraživanju u cilju donošenja strategije prema mladima;
9. pružanje podrške radu općinskog, odnosno kantonalnog vijeća

mladih.“[15]Prema navedenom članu, **Općina je ispunila sljedeće mjere**:

1. Prostor za mlade

Općina Ilijaš je pomogla adaptaciju prostora za mlade u prostorijama JU SŠC „Nedžad Ibrišimović“, koji je u funkciji i namijenjen je za mlade. Dodatno, Općina sufinansira projekte čije se aktivnosti održavaju u ovom prostoru. Još uvijek nisu uspostavljena budžetska izdvajanja za rad i funkcionisanje ovog prostora niti postoji omladinski centar koji Općina finansira u potpunosti.

2. Budžetska stavka

Općina nije osigurala budžetsku stavku koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta, ali se kroz različite budžetske stavke finansiraju programi i aktivnosti za mlade. Tako se izdvajaju sredstva za projekte mladih,

[12] Prema Članu 11. Zakona o mladima FBiH, svi nivoi vlasti u Federaciji imaju obavezu definirati, usvojiti i provoditi strategiju prema mladima.
[13] Strategija prema mladima s akcionim planom 2011-2013.
[14] Strategija prema mladima s akcionim planom 2018-2022.
[15] Zakon o mladima FBiH, član 14. „Službene novine Federacije BiH“, 36/10.

stipendije, program mobilnosti mladih, volonterski rad u organu uprave (topli obrok i prevoz), transfer za prevenciju maloljetničke delinkvencije, kao i jednokratne novčane pomoći za porodilje kao natalitetna mjera.

3. Nadležna služba

Općina je odredila nadležnu službu koja se bavi pitanjima od značaja za mlade, a to je Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica.

Služba za društvene djelatnosti Općine Ilijaš, kao služba nadležna za pitanja mladih vodi spisak omladinskih udruženja i neformlanih grupa mladih na području općine Ilijaš, a prema Čl.15. Zakona o mladima FBiH. Vođenje spiska uređeno je Pravilnikom o vođenju spiska omladinskih udruženja na području općine Ilijaš. Ovim pravilnikom propisuju se postupak i način upisa u spisak omladinskih udruženja koja imaju sjedište ili registriran ured na području općine Ilijaš, način podnošenja zahtjeva za upis u spisak omladinskih udruženja, potrebni obrasci, te druga pitanja od značaja za vođenje spiska omladinskih udruženja u skladu sa Zakonom o mladima FBiH. Zahtjev za upis u općinski spisak omladinskih udruženja[16], dostupan je na zvaničnoj web stranici Općine Ilijaš.

4. Godišnji grantovi za projekte

Općina Ilijaš svake godine objavi Javni poziv za prikupljanje zahtjeva Udruženja građana i nevladinih organizacija radi dodjele sredstava za finansiranje/sufinansiranje iz Budžeta Općine Ilijaš za 2022. godinu, čiji je sastavni dio poziv za omladinska udruženja i neformalne grupe mladih za apliciranje projekata iz oblasti Omladinski aktivizam, volonterski rad, zaštita životne sredine, kultura življenja, projekti za očuvanje, čišćenje i zaštitu prirode (predloženi projekti moraju biti u skladu sa Akcioniom planom važeće Strategije prema mladima Općine Ilijaš). Ukupan Budžet za projekte mladih iznosi 10.000,00KM. Odabir programa i projekata za finansiranje/sufinansiranje vrši Komisija za selekciju i odabir imenovana od strane Općinskog načelnika u skladu sa Odlukom o kriterijima, načinu i postupku raspodjele sredstava iz granta za projekte mladih koji se finansiraju/sufinansiraju sredstvima Budžeta općine Ilijaš, broj: 01/1-02-955-5/11 od 22.02.2011. godine. Da bi Omladinska organizacija imala pravo učešća u Javnom pozivu, mora biti upisana u Registar omladinskih udruženja Općine Ilijaš. Neformalne grupe mladih mogu aplicirati uz administrativnu podršku omladinskog udruženja.

5. Jačanje kapaciteta uposlenih u polju rada sa mladima

Prema Čl.12, Zakon o mladima FBiH, općinski i gradski nivo vlasti dužni su samostalno odrediti službenika za pitanja mladih koji obavljaju zadatke u smislu Zakona. U Čl.4, tačka 4., Zakona službenik za mlade definiran je kao državni službenik, koji je stručno osposobljen za rad s mladima i posjeduje ceritifkat o znanju o politici prema mladima i radu sa mladima. Dakle, službenik za mlade je osoba koja radi u institucijama vlasti, a koja se bavi pitanjima mladih. Shodno Zakonu o mladima FBiH, od juna 2018. godine u Općini Ilijaš zaposlena je i certifikovana Službenica za mlade, koja pruža stalnu podršku mladima u vidu savjetovanja, informisanja, te edukovanja mladih. U cilju jačanja kapaciteta, Službenik za mlade pohađa obuke i programe od značaja za razvoj omladinskog aktivizma, omladinskih politika i edukovanja mladih.

6. Komisija za mlade

Komisija za mlade i obrazovanje je formirana. U radu Komisije ne učestvuju predstavnici omladinskih udruženja ili neformalnih grupa mladih.

[16] Zahtjev za upis u općinski spisak omladinskih udruženja Dostupno na: http://www.ilijas.ba/PDF/2013/ZahtjevZaUpisUOpcinskiSpisakOmladinskihUdruzenja.pdf

7. Stručno radno tijelo za izradu strategije

Uspostavljeno je stručno radno tijelo za izradu strategije prema mladima, a u radnom tijelu učestvuju predstavnici mladih i omladinskih udruženja. Predstavnici vijeća mladih nisu uključeni s obzirom na to da ono nije formirano.

8. Istraživanje u cilju donošenja strategije prema mladima

Općina je provela istraživanje o položaju i potrebama mladih čiji se rezultati koriste u svrhu izrade strategije prema mladima.

9. Podrška radu lokalnog vijeća mladih

U 2022. godini je pokrenuta inicijativa za formiranje lokalnog vijeća mladih. U ovom procesu aktivno učestvuje Općina, Vijeće mladih FBiH kao i lokalne omladinske organizacije. Do 2022. godine nisu bili ispunjeni uslovi za formiranje vijeća mladih.

Općina ima i aktivnu Strategiju održivog razvoja (2021-2027.)[17] koja predstavlja strateški dokument koji se bavi razvojem općine Ilijaš kroz integralni pristup uključujući sve oblasti s ciljem osiguranja održivog razvoja. U Strategiji održivog razvoja Općine navodi se odlučnost usmjeravanja pažnje oblasti društvenog razvoja, odnosno fokus prema pitanjima mladima i rješavanju njihovih problema, posebno u oblasti obrazovanja i pomoći u pokretanju biznisa. Svoj rad i aktivnosti Općina želi usmjeriti prema demografskoj politici, sigurnosnoj politici, zaštiti ljudskih prava i rješavanju problema marginaliziranih i socijalno ugroženih kategorija stanovništva.

Na osnovi Analize položaja i potreba mladih općine Ilijaš te analize rada institucija vlasti u sedam oblasti, Općina djelovanje prema mladima za period 2023.–2028. usmjerava kroz jedan strateški cilj i 7 operativnih ciljeva, a koji su vezani za oblasti od interesa za mlade na području općine. S obzirom na to da Općina Ilijaš nema potpunu nadležnostnad određenim oblastima, opredjeljenje Općine je da u što većoj mjeri utječe na bolji položaj mladih i kreira sistem podrške za ovu populaciju.

[17] Strategija je integralni strateški dokument, koji je rezultat rada Komisije za izradu Strategije održivog razvoja općine Ilijaš za period 2021-2027. i svih zainteresiranih partnera uključujući pojedince, javne ustanove, javna preduzeća, udruženja građana, privredne subjekte i mnoge druge.

Ciljevi Strategije prema mladima

Strateški cilj

Općina Ilijaš je prepoznata kao općina koja kreira politike prema mladima po mjeri mladih te u kojoj mladi ostvaruju svoja prava sa posebnim fokusom na obrazovanje.

Operativni ciljevi Strategije prema mladima

Unaprijediti sistem podrške koje srednje obrazovanje pruža mladima u Ilijašu.

Kreirati stimulativan poslovni ambijent za mlade.

Mladi ostvaruju socijalnu sigurnost kroz programe osigurane od strane institucija vlasti.

U sistemu zdravstvene zaštite ponuditi programe koji su prvenstveno usmjereni na mjere prevencije.

Obogatiti i promovisati kulturni i sportski sadržaj prema mladima.

Uspostaviti adekvatnu sistemsku podršku omladinskom organizovanju i razvoju projekata za mlade.

Mladi su informirani i educirani o oblicima nasilja u zajednici i školi te znaju kome se mogu obratiti za pomoć u rizičnim situacijama.

2. Metodologija

Proces izrade dokumenta

Na osnovu Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, a u cilju kontinuiranog rada na poboljšanju položaja mladih, Općina je pristupila izradi Strategije prema mladima za period 2023–2028. godine. Nosilac ovog procesa je Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine. U svrhu izrade strateškog dokumenta za mlade 2022. godine potpisan je Sporazum o saradnji između Općine Ilijaš i Instituta za razvoj mladih KULT, kao organizacije koja će podržati proces izrade strateškog dokumenta. Općina Ilijaš je za potrebe izrade ovog dokumenta imenovala Koordinaciono tijelo koje je s Institutom za razvoj mladih KULT radilo na analizi postojećih mjera namijenjenih unapređenju položaja mladih, te kreiranju prijedloga mjera za provedbu Strategije. Terensko istraživanje o potrebama i problemima mladih radili su Općina Ilijaš i Institut za razvoj mladih KULT. Istraživanje i izrada Analize prethodili su izradi Strategije prema mladima.

Proces izrade dokumenta Strategija prema mladima odvijao se u nekoliko faza, koje navodimo u nastavku.

Istraživačka faza
Ova faza je uključivala saradnju Općine Ilijaš, Instituta za razvoj mladih KULT te Udruženja Omladinska organizacija „Iskoristi dan-Carpe Diem“ na kreiranju tima anketara, zatim obuke anketara, pripremu i provedbu terenskog istraživanja s mladima na području općine. Prikupljanje podataka provedeno je u periodu od januara do marta 2022. godine korištenjem standardiziranog upitnika koji Institut za razvoj mladih KULT koristi za istraživanje problema i potreba mladih na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.
Kroz terensko istraživanje anketirane je ukupno 365 mladih starosti od 15 do 30 godina. U osnovnoj postavci, na početku planiranja istraživanja i definiranja uzorka, svaka mlada osoba sa područja Ilijaša je imala jednaku mogućnost da bude ispitanik ovog istraživanja. Prilikom istraživanja, uzete su u obzir određene demografske karakteristike kao što su spol, godine i omjer mladih iz gradskog i vangradskog područja općine Ilijaš.

Priprema izrade strateškog dokumenta
U pripremnoj fazi Općina Ilijaš prijavila se na Javni poziv Instituta i na taj način ostvarila dodatnu podršku u izradi strateškog dokumenta za mlade. Pored podrške Instituta Općina je osigurala podršku Federalnog ministarstva kulture i sporta aplicirajući na Transfer za mlade.
Dodatno, Općina je imenovala Koordinacijsko tijelo i radne grupe koje koje su svojim učešćem osigurale izradu dokumenta.

Faza izrade nacrta dokumenta
Kroz ovu fazu Koordinaciono tijelo i radne grupe analizirali su postojeće mjere i programe za mlade, mapirali najznačajnije probleme i potrebe mladih, te predložili mjere za unapređenje položaja mladih u sedam oblasti.

Faza izrade Prijedloga strategije uključuje proces konsultacija na prvi prijedlog Nacrta strategije prema mladima Općine, koji se odvija u saradnji s nadležnom službom, Koordinacionim tijelom i Komisijom za pitanja mladih Općine.

Referentni period koji je obuhvaćen analizom stanja u institucijama vlasti Općine je 2020., 2021. i 2022. godina.

Oblasti koje su razmatrane u Strategiji prema mladima Općine su:
1. obrazovanje i nauka mladih;
2. rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih;
3. socijalna briga mladih;
4. zdravstvena zaštita mladih;
5. kultura i sport;

6. aktivizam (učešće, volontiranje, mobilnost, slobodno vrijeme);
7. informisanje mladih
8. sigurnost mladih.

Pravni okvir za donošenje dokumenta

Novi metodološki pristup strateškom planiranju u Federaciji Bosne i Hercegovine temelji se na Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, broj: 74/19) i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH”, broj: 74/19).
Glavni cilj donošenja navedenih zakonskih i podzakonskih akata je uspostavljanje koherentnog zakonodavnog i institucionalnog okvira razvojnog planiranja. Novouspostavljeni pravni okvir za donošenje strateških dokumenata nalaže da se prilikom izrade sektorskih strategija mora voditi računa o njihovom posebnom kvalitetu, što znači da sektorski strateški ciljevi moraju biti jasno definirani i koherentni s razvojnim ciljevima Bosne i Hercegovine, da moraju sadržavati akcioni plan s finansijskim i vremenskim okvirom provedbe i nosiocima aktivnosti, te da postoji dovoljna podrška ključnih institucija u provedbi strateških dokumenata. Osim toga, kako bi se prioriteti i ciljevi transformirali u provodive aktivnosti, strateški dokumenti na entitetskom, kantonalnom i lokalnim nivoima vlasti u Federaciji BiH moraju biti povezani i usklađeni u pogledu relevantnih finansijskih i budžetskih okvira.

Proces izrade Strategije prema mladima Općine Ilijaš za period 2023–2028. godina u svim je fazama usmjeravan i osigurao je usklađenost s drugim relevantnim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021–2027. godine, Strategijom prema mladima KS 2019-2023.godina te Strategijom razvoja općine Ilijaš 2021-2027. godina.

3. SWOT analiza

SWOT analiza je ključni okvir za analizu situacije koji omogućava integraciju drugih metoda i koristi za utvrđivanje prilika i prijetnji, kao i snaga i slabosti u općini.
Kod izrade SWOT analize nastojalo se da analiza bude što objektivnija, koncentrirajući se što je moguće više na posmatranje stvari iz ugla učesnika u strateškom procesu. Tablica je nastala kao rezultat analize matrica koje su popunjavale radne grupe i time ukazale na trenutnu situaciju unutar svog sektora i na osnovnu provedenog istraživanja na uzorku mladih. Koristeći SWOT analizu određujemo trenutne faktore u općini i izvan nje koji imaju utjecaj na provedbu Strategije prema mladima.

Tabela predstavlja SWOT matricu Općine za izradu Strategije prema mladima i njene primjene za predloženi period. Svaka stavka analize predstavljena u tabeli obrađena je kroz matrice na kojima su radili radne grupe i Koordinaciono tijelo.

Tabela 3. SWOT analiza

Snage	**Slabosti**
- Stimulativno opredjeljenje lokalnih vlasti u smislu podrške mladima; - Općinska služba koja se bavi mladima; - Razvijeni programi stipendiranja; - Značajan broj mladih sa VSS; - Uvođenje novih strukovnih smjerova i usmjerenja u SŠC "Nedžad Ibrišimović", Ilijaš; - Pozitivan trend razvoja lokalne privrede (povećanje zaposlenosti, izvoza, investicija i indeksa razvijenosti); - Značajni prirodni potencijali za razvoj poljoprivrede i turizma; - Izvozno orijentisana lokalna privreda; - Razvoj određenog broja podsticajnih programa lokalne zajednice prema privrednim subjektima na području općine (besplatne edukacije, finansijski podsticaji i sl.) - Dobra saradnja institucija u oblasti socijalne brige sa udruženjima Budi mi drug i Carpe Diem; - Zdravstveni savjet Općine Ilijaš; - Crveni križ uključen u području edukativnih zdravstvenih radionica za mlade; - Saradnja doktora Doma zdravlja sa Crvenim križem; - Podrška mladima u Domu zdravlja (psiholog i psihijatar); - Evidencija podataka za dobne skupine, kao i mlade - Registar o uslugama pojedinih oboljenja kao i dnevni izvještaji o oboljenjima tj. dijagnozama po dobi; - Razvoj sportske infrastrukture; - Adekvatni finansijski resursi; - Talentirani sportaši i treneri; - Brojnost članova i volontera; - Nagrade pojedinačnih ostvarenih rezultata - Adekvatni ljudski resursi- postojanje službenika za sport, kulturu koji pruža podršku u radu iz navedenih oblasti; - Općina Ilijaš ima uspostavljenu Komisiju za mlade i obrazovanje. - Općina vodi spisak omladinskih organizacija; - Informisanje i savjetovanje mladih provodi i službenica za mlade iz Općine Ilijaš kroz posrednu i neposrednu komunikaciju s mladima;	- Nedostatak projekata iz oblasti obrazovanja (Općina nema stalni grant kojim bi podržala isključivo škole); Zapošljavanje - Nedovoljni kapaciteti lokalne zajednice za korištenje sredstava EU; - Nizak nivo razvoja poduzetništva kod mladih; - Nedovoljan nivo ulaganja privrede u napredne tehnologije; - Nedovoljna zainteresiranost mladih u oblasti poslovnih edukacija sa ciljem unapređenja poslovnih vještina; - Programi samozapošljavanja za mlade ne odgovaraju potrebama mladih; - Nedostatak budžetske stavke za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja mladih; - Nizak budžet za socijalna pitanja; - Neadekvatno korištenje izvora informacija od strane mladih vezano za zdravstvo i zaštitu; - Mladi nisu zainteresovani za učešće u edukativnim radionicama; - Nedovoljno izdvajanje sredstava za zdravstvenu zaštitu mladih; - Mladi nisu zadovoljni obimom usluga koje pruža zdravstvena ustanova (nedostatak raznovrsnosti kadra/specijalista); - Nezadovoljstvo mladih po pitanju dugog čekanja na usluge npr. oftamolog, pulmolog, psihijatar; - Nedovoljan broj edukativnih programa namijenjenih mladima o seksualnom i reproduktivnom zdravlju - Nedovoljno znanje mladih o značaju zdravog načina života; - Nedostatak edukacija za mlade o zdravstvenoj zaštiti, što uključuje i mentalu zaštitu mladih; - Slab marketing - promocija sporta i vrijednosti u sportu; - Unutrašnji operativni problemi u sportskim i kulturnim udruženjima; - Nedovoljna iskorištenost kapaciteta rada Komisije za sport Općine Ilijaš; - Ne postoji baza podataka o broju mladih koji se bave sportom; - Nedostaju finansijski resursi iz drugih izvora organizacijama iz oblasti sporta i kulture;

- Općina Ilijaš redovno objavljuje sadržaj i informacije koje su značajne za mlade u lokalnoj zajednici; - Prema Zakonu o mladima FBiH donošenje pravilnika i drugih zakonskih akata prolazi kroz procedure konsultacija sa mladima, a podrazumijeva i odobrenje Komisije za obrazovanje i mlade Općinskog vijeća Ilijaš; - Policijska uprava Ilijaš sarađuje sa osnovnim i srednjim školama organiziranjem predavanja s ciljem upoznavanja mladih o problemu međuvršnjačkog nasilja i sigurnosti sudionika u saobraćaju.	- Neodržavanje, neuređenost i pitanje sigurnosti javnih površina i terena; - Općina nema formirano vijeće mladih zbog nepostojanja minimalno tri omladinska udruženja koja bi formirala vijeće; - Većina mladih slobodno vrijeme provodi u kafićima ili nargila barovima; - Zabilježeni slučajevi navođenja maloljetnika na činjenje prekršaja i prosječenje na području općine; - Mladi ne učestvuju u radu omladinskih udruženja i ne bave se aktivizmom; - Evidentirana krivična djela nasilja u porodici i spolnog odnošaja s djetetom; - Mladi nisu sigurni znaju li prepoznati psihičko nasilje u svojoj okolini; - Problem pasa lutalica predstavlja potencijalnu opasnost za građane na području općine Ilijaš.
Prilike - Kompetencije mladih uslijed uticaja neformalnog obrazovanja; - NATO i EU perspektiva Bosne i Hercegovine; - Unapređena državna i regionalna cestovna infrastruktura (Koridor 5-C); - Rast turizma u Kantonu Sarajevo; - Blizina univerziteta, tj. značajan broj visokoškolskih ustanova u krugu od 20 km do 50km; - Mogućnost plasmana proizvoda i usluga na tržištu sarajevske makroregije; - Rast IT industrije na području Kantona Sarajevo; - Dostupnost programa JU "Služba za zapošljavanje" u oblasti podrške zapošljavanju i samozapošljavanju mladih - Saradnja sa većim nivoima vlasti – osiguravanje više novca za projekte i aktivnosti - Upošljavanje stručnog kadra u ustanovama socijalne brige; - Saradnja sa međunarodnim organizacijama; - Dobra i kontinuirana saradnja sa općinskim organizacijama, kao što je Crveni križ koji redovno održava edukativne radionice u polju zdravstvene zaštite, kroz obilježavanje tradicionalnih datuma (Svjetski dan mentalnog zdravlja, Sedmica borbe protiv tuberkuloze, Svjetski dan Prve pomoći, Svjetski dan borbe protiv HIV/AIDS-a)	**Prijetnje** - Nedostatak ingerencija nad obrazovnim procesima; - Nepovoljan trend u Kantonu Sarajevo gdje se na Ilijaš gleda kao na manje vrijednu općinu i time umanjuje prostor za napredak; - Umanjene nadležnosti lokalnih zajednica u FBiH; - Politička nestabilnost u zemlji; - Tendencija odlaska mladih iz BiH; - Složene procedure za dobijanje dozvola pri otvaranju biznisa; - Energetska kriza, povećana stopa inflacije u zemlji i regionu; - Nedostatak prilika/radnih mjesta za mlade; - Naučena bespomoćnost – nezainteresovanost mladih za promjenu svog položaja - Nedostatak brige o vlastitom zdravlju među mladima (redovni pregledi i manjak informisanosti mladih oko dostupnosti usluga) - Veliki broj mladih je neupućeno u proceduru koju trebaju proći kada je u pitanju zdravstvena zaštita; - Konzumiranje cigareta i nargila kao faktor rizika za masovne nezarazne bolesti; - Broj mladih i nezaposlenih mladih koji ne ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu; - Nedovoljna medijska promocija značaja sporta i rekreacije u funkciji zdravlja; - Neodržavanje, neuređenost i pitanje sigurnosti javnih površina i terena;

- Zdravstveni savjet u saradnji sa Općinom i Zavodom za javno zdravstvo može organizovati tematska predavanja shodno interesima mladih u zdravstvenom sektoru; - Općina je samostalna u izradi kriterija finansiranja javnih potreba u sportu i kulturi; - Privlačenje mladih sportaša kroz kvalitetan stručni kadar u klubu; - Mogućnost korištenja društvenih mreža za promociju sporta i rekreacije; - Promocija stvaralaštva mladih kroz različite kulturne sadržaje; - Osnivanje sekcija koje bi omogućile mladima da njeguju svoj talent u pjevanju, pisanju, crtanju, glumi itd.; - Poticati mlade da sami prepoznaju svoje potrebe kroz druženja sa mladima iz susjednih gradova, općina; - Omladinski program Radija Ilijaš pruža medijski prostor mladima; - Općina ima uspostavljenu saradnju sa RTV Vogošća i Televizijom Sarajevo preko kojih se objavljuju dnevne aktuelnosti i emitiraju informativne emisije; - Saradnja Policijske uprave Ilijaš sa drugim institucijama i tijelima sa različitih nivoa vlasti koji su zaduženi za oblast sigurnosti; - Policijska uprava Ilijaš organizuje seminare i predavanja zajedno sa drugim institucijama sa viših nivou s ciljem rješavanja problematike mladih i novih vidova krivičnih djela koja ugrožavaju mlade.	- Prevelike ambicije roditelja; - Odustajanje mladih od sporta nakon srednjoškolskog obrazovanja; - Nepostojanje omladinskih udruženja koja bi inicirala potrebe mladih iz oblasti kulture; - Nedovoljna edukacija mladih o opasnostima na društvenim mrežama i internetu; - Nesigurnost kod mladih izazivaju međuvršnjačko nasilje i razbojništva.

Izvor: Matrice radnih grupa

4. ANALIZA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH OPĆINE ILIJAŠ

Obrazovanje i nauka mladih

Uvod

Obrazovanje predstavlja jedan od ključnih faktora za ostvarivanje svih drugih prava i pokretačka je snaga u osnaživanju mladih da sami oblikuju svoju budućnost i učestvuju u životu svoje zajednice. Tri osnovna oblika obrazovanja u modernom društvu su formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i informalno obrazovanje. Većina mladih u općini uključena je u sistem formalnog obrazovanja: osnovno, srednje i visoko obrazovanje.
Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u općini organizira se u redovnim osnovnim privatnim i javnim školama. Na području općine Ilijaš djeluje ukupno pet osnovnih škola, od čega su četiri javne, dok je jedna privatna obrazovna ustanova. Tri od pet osnovnih škola imaju i svoje područne škole, kojih ima ukupno osam. U tabeli 4. su navedene sve školske ustanove. Također, u Ilijašu djeluje i jedna osnovna muzička/glazbena škola, koja predstavlja područno odjeljenje Muzičke i baletne škole Novo Sarajevo.

U Ilijašu djeluju dvije srednje škole, jedna je javna i predstavlja srednju školu sa više obrazovnih smjerova, dok je druga privatna.

1. Javna ustanova Osnovna škola "Hašim Spahić"
2. Javna ustanova Osnovna škola "Stari Ilijaš" sa područnim školama:
    - Područna škola "Misoča"
    - Područna škola "Malešići"
    - Područna škola "Bioča"
3. Javna ustanova Osnovna škola "Srednje" sa područnim školama:
    - Područna škola "Gajevi"
    - Područna škola "Dragoradi"
    - Područna škola "Kamenica"
4. Javna ustanova Osnovna škola "Podlugovi" sa područnim školama:
    - Područna škola "Ljubnići"
    - Područna škola "Lješevo“
5. Privatna ustanova Osnovna škola "Đulistan"

Tabela 4. Školske ustanove u općini Ilijaš

OSNOVNE ŠKOLE NA PODRUČJU OPĆINE ILIJAŠ		
Broj	Naziv škole	Adresa
1.	OŠ “Hašim Spahić“	oskolahs@yahoo.com
2.	OŠ "Stari Ilijaš" • Područna škola "Misoča" • Područna škola "Malešići" • Područna škola "Bioča"	osnovnaskolastariilijas@gmail.com
3.	OŠ "Srednje" • Područna škola "Gajevi" • Područna škola "Dragoradi" • Područna škola "Kamenica"	osskolasrednje@bih.net.ba>
4.	OŠ "Podlugovi" • Područna škola "Ljubnići" • Područna škola "Lješevo“	skola.podlugovi@gmail.com
5.	Privatna ustanova Osnovna škola "Đulistan"	os_djulistan@yahoo.com
SREDNJE ŠKOLE NA PODRUČJU OPĆINE ILIJAŠ		
1.	JU Srednjoškolski centar “Nedžad Ibrišimović”	direktor@scilijas.com.ba
2.	Perzijsko-bosanski koledž sa internatom, lociran u Lješevu	pbkilijas@gmail.com

Izvor: Općina Ilijaš

Oblast osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja i nauke regulirana je na nivou Kantona Sarajevo, koji je i osnivač svih obrazovnih ustanova. Izuzev teritorijalne pripadnosti, Općina nema drugih ingerencija nad obrazovnim ustanovama.

Broj upisanih učenika u srednje škole u Kantonu Sarajevo ima u određenoj mjeri negativan trend, ali on nije toliko predvidljiv. Naime, broj upisanih učenika srednje škole u školskoj 2018/2019. godini bio je 15.307, dok je u školskoj 2019/2020. godini upisano 14.737 učenika u srednje škole. Međutim, u školskoj 2020/2021. godini upisano je 14.825 učenika u srednje škole u Kantonu Sarajevo. Dakle, primjetan je pad broja upisanih učenika u periodu od 2018. do 2020. g.odine i to za 3,15% (482 učenika), s tim da taj trend ima određena variranja u akademskim godinama.

Kada je u pitanju područje Ilijaša, nije primjetan značajan stabilan trend pada broja učenika u srednjim školama. Pregledom podataka za posljednje dvije školske godine možemo vidjeti da je broj upisanih učenika u srednje škole relativno stabilan, dok broj učenika koji završavaju srednje obrazovanje ima određeni pad, ali je on marginalan i na nivou oscilacija koje nisu sistemske prirode. Situacija je ista kada u pregledni okvir dodamo i školsku 2018/2019. godinu. Naime, tada je broj upisanih učenika u srednje škole bio 450, dok je 112 učenika završilo srednje obrazovanje 2018. godine. Stabilan broj srednjoškolaca u posljednje tri školske godine je zastupljen u svim srednjim školama koje egzistiraju u Ilijašu. Naime, srednje trogodišnje kao i četverogodišnje (tehničke škole i gimnazija) bilježe stabilan broj upisanih učenika. Dakle, iako je prisutan trend pada broja učenika u osnovnim školama, u srednjim školama na području Ilijaša nije evidentiran trend smanjenja broja učenika.

Tabela 5. Srednje obrazovanje

	2019/2020. školska godina				2020/2021. školska godina			
	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2018/19.	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2019/20.
		Svega	Učenice			Svega	Učenice	
Kanton Sarajevo	40	14.737	7.304	4.121	40	14.825	7.397	3.896
Općina Ilijaš	**2**	**447**	**208**	**125**	**2**	**449**	**197**	**117**
Gimnazije	-	193	109	56	-	195	104	50
Tehničke i srodne škole	-	88	32	19	-	93	30	19
Stručne/Strukovne škole	-	166	67	50	-	161	63	48

Izvor: Zavod za informatiku i statistiku KS[18]

Pravni okvir

Oblast obrazovanja je, shodno ustavnom uređenju u Bosni i Hercegovini, u isključivoj nadležnosti entiteta Republika Srpska, deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Svaka administrativna jedinica ima ministarstvo obrazovanja, zakone iz oblasti obrazovanja i budžet za obrazovanje. Pored toga, svaka jedinica zasebno utvrđuje obrazovnu i udžbeničku politiku.
Zakonsku regulativu koja regulira pitanje formalnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine čine:

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini;
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini i
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Ustavom FBiH propisano je da su kantoni administrativne jedinice nadležne za donošenje svojih zakonskih akata iz oblasti obrazovanja. Shodno tome, u Kantonu Sarajevo postoje sljedeći zakonski akti koji reguliraju oblast obrazovanja mladih:

- Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 23/17, 30/19 i 33/21);
- Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 33/17, 35/20, 40/20 i 39/21);
- Zakon o obrazovanju odraslih Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 40/15 i 40/20);
- Zakon o studentskom organizovanju na području Kantona Sarajevo („Sl. novine Kantona Sarajevo“, broj 11/10).

Na nivou lokalne zajednice ne postoje donesene posebne javne politike koje su usmjerene isključivo na obrazovanje već je ono razmatrano kroz postojeće strateške dokumente kao što je Strategija održivog razvoja Općine Ilijaš 2021-2027. godina.

Institucionalni okvir

Iako je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine nadležno, između ostalog, i za obrazovanje na nivou Bosne i Hercegovine, ono, kao i Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije Bosne i Hercegovine, ima samo koordinacijsku ulogu.

[18] Zavod za informatiku i statistiku KS, Statistički bilten Kanton Sarajevo u brojkama 2020, 2021

Ministarstvo civilnih poslova BiH je od 2003. godine zaduženo za koordinacijske aktivnosti u sektoru obrazovanja u BiH, kao i na planu evropskih integracija i međunarodne saradnje. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke nema izvorne nadležnosti u oblasti obrazovanja, nego se bavi saradnjom i koordinacijom s kantonima.

Ustavom Federacije BiH predviđeno je da kantonalna ministarstva obrazovanja imaju isključivu i nedjeljivu nadležnost za obrazovanje u FBiH, koja, između ostalog, pripremaju, izrađuju i usvajaju obrazovnu politiku, relevantne zakonske i podzakonske akte, te su odgovorna za finansiranje obrazovanja. Usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo u decembru 2020. godine, nadležnosti ranijeg Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo podijeljena su na dva ministarstva: Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS nadležno je za poslove Kantona u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, dok Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS vrši sve poslove koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti Kantona u oblasti nauke, visokog obrazovanja i mladih. Pored dva navedena ministarstva, na kantonalnom nivou postoji i Komisija za obrazovanje i nauku Skupštine Kantona Sarajevo, koja kao skupštinski radni organ razmatra pitanja iz oblasti uspostave i razvoja infrastrukture javnih obrazovnih institucija na svim nivoima obrazovanja u nadležnosti Kantona Sarajevo i pitanja politike finansiranja institucija javnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo.

Općina Ilijaš učestvuje u podršci obrazovanju, a najviše kroz saradnju sa Službom za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica. Ova podrška se ogleda kroz oblast rada sa mladima, ali i podrške određenih projekata koje provodi JU Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović", stipendiranja učenika i studenata,te obezbjeđivanju prevoza za učenike i studente. Služba koordinira i posreduje kod podnošenja zahtjeva od strane uprave škole prema općinskom načelniku, prati provedbu projekata koje Općina provodi u školama, ali i prilikom neformalnog obrazovanja mladih u polju pripreme projektnog prijedloga te korištenja dostupnih općinskih i drugih fondova. Općina dodatno podržava Srednjoškolski centar u nekoliko segmenata rada:

- Povezuje Srednjoškolski centar sa sličnim ustanovama u BiH i inostranstvu u cilju razmjene studenata i iskustava, a kroz finansijsku podršku Fonda za mobilnost mladih;
- Putem projekata i povezivanja sa potencijalnim partnerima daje doprinos boljoj opremljenosti škola na području Ilijaša;
- Radi na promociji ustanove te dostavlja reference kod apliciranja na projekte, te uključuje ustanovu u projekte koje Općina provodi kao što je projekat prekogranične saradnje „Općina sa nula otpada".

- ✓ **Stipendiranje učenika i studenata**

Općina Ilijaš dodjeljuje stipendije u kategorijama: izuzetno nadareni učenici i studenti; učenici i studenti u stanju socijalne potrebe, učenici i studenti u čijim porodicama se školuje troje ili više djece, učenici i studenti sa poteškoćama u razvoju, stipendije za studente trećeg ciklusa studija i stipendije za odbranu doktorske disertacije, kao i sportske stipendije.

Za učenike i studente u 2020. godini Općina Ilijaš je dodijelila stipendije u ukupnom iznosu od 202.000 KM, kao i nagrade za uspješne i talentirane učenike i studente u iznosu od 4.020,00 KM. Prateći dobar trend u 2022. godini 139 izuzetno nadarenih učenika i 155 izuzetno nadarenih studenata je dobilo stipendije. Dodatno, dodijeljene su stipendije i za 42 učenika i 12 studenata u stanju socijalne potrebe. Visina stipendije za učenike iznosila je 50,00 KM, a za studente 100,00 KM i dodjeljivane su za period od devet mjeseci.
Tokom 2022. godine navedene stipendije povećane su i to 70,00 KM za učenike srednje škole i 130,00 KM za studente. Sportska stipendija iznosi 80,00 KM, a stipendije za treći ciklus studija 1.500,00 KM po godini.

Općina Ilijaš ima izuzetne mlade ljude koji ostvaruju sjajne rezultate u oblasti formalnog i neformalnog obrazovanja, te shodno Pravilniku o stipendiranju i nagrađivanju izuzetno nadarenih učenika i studenata finansijski podržava mlade za ostvarene uspješne rezultate na općinskim, kantonalnim, federalnim takmičenjima

kao i podršku u izradi doktorske disertacije. Pored navedenog, nagrađuju se i učenici koji su tokom školovanja ostvarili odličan uspjeh iz svih predmeta te studente - dobitnike Zlatnih i Srebrnih znački.

U 2022. godini dodijeljeno je 329 ugovora o stipendiranju i to 168 Ugovora za učenike, 161 Ugovor za studente, te šest sportskih Ugovora o stipendiranju ukupne vrijednosti 224.820,00.

Tabela 6. Pregled dodjeljenih stipendija po godinama

IZDVAJANJE SREDSTAVA ZA STIPENDIRANJE UČENIKA I STUDENATA OPĆINE ILIJAŠ ZA PERIOD 2012 - 2021. GODINA

GODINA	BROJ UČENIKA	BROJ STUDENATA	IZNOS
2012.	59	83	96.823,00 KM
2013.	82	76	121.550,00 KM
2014.	69	92	124.710,00 KM
2015.	89	90	124.690,00 KM
2016.	98	104	145.000,00 KM
2017.	96	123	156.913,00 KM
2018.	113	128	169.930,00 KM
2019.	128	133	185.115,00 KM
2020.	129	146	194.910,00 KM
2021.	143	191	229.950,00 KM

Izvor: Općina Ilijaš

Prema navedenom, zaključujemo da Općina Ilijaš prati trend podrške mladima kroz dodjelu stipendija i u tu svrhu raspisuje javne pozive i kreira set kriterija na osnovu kojih se i dodjeljuju stipendije.

- ✓ **Karijerna podrška srednjoškolcima**

Iako Općina nema posebne programe za podršku razvoju karijere mladih, podržava aktivnosti koje provodi Srednjoškolski centar u sistemu srednjeg sručnog obrazovanja. Naime, Općina je pomogla u formiranju konzorcija kojeg čini Srednjoškolski centar i četiri kompanije sa područja općine Ilijaš. Konzorcij je aplicirao za projekat Regionalnog Chellenge Fonda i projekat je odabran za finansiranje. Cilj projekta je opremanje škole i snažniije povezivanje sa privrednim subjektima. Općinski načelnik je posredovao u procesu u kojem su Željezara i Srednjoškolski centar ''Nedžad Ibrišimović'' iz Ilijaša postigli dogovor o obrazovanju učenika za zanimanje Metalurški tehničar u Srednjoškolskom centru ''Nedžad Ibrišimović'' Ilijaš. U toku su aktivnosti u kojima će za ovo zanimanje biti izrađen novi nastavni plan i program. U projekat su pored Srednjoškolskog centra ''Nedžad Ibrišimović'' Ilijaš uključeni: Tehnička škola Zenica, Arcelor Mittal, Adriatic Metals, Prevent – Željezara Ilijaš,

nadležna ministarstva obrazovanja i pedagoški zavodi/instituti Zeničko-dobojskog Kantona i Kantona Sarajevo. Finansijsku i stručnu podršku projektu pruža GIZ – Njemačko društvo za međunarodnu saradnju. Dodatno, u prethodnom periodu zalaganjem općinskog načelnika obezbijeđena je praktična nastava za određen broj učenika u kompanijama Standard Furniture Factory i Ezio Inox.

- ✓ **Podrška projektima u oblasti obrazovanja**

Općina je u više navrata sufinansirala ili na neki drugi način podržala projekte Srednjoškolskog centra, a gdje je pokazana otvorenost za saradnju. Neki od projekata koje je Općina podržala su:

- 12 učenika i jedan nastavnik su dobili podršku iz Fonda za mobilbnost mladih prilikom organizacije studijske posjete Istanbulskoj gimnaziji u cilju umrežavanja i razmjene iskustva;
- Općina je pomogla u formiranju konzorcija kojeg čini Srednjoškolski centar i četiri kompanije sa područja općine Ilijaš. Konzorcij je aplicirao za projekat Regionalnog Chellenge Fonda i odabran je za finansiranje. Projekat će se provoditi u periodu 2022 – 2026. godine. Ukupan broj korisnika je 72, a oprema koja će biti instalirana kroz projekat ostaje narednim generacijama učenika;
- Općina Ilijaš je finansirala Koncert za mir kojeg je 9.maja 2022. godine realizovao Srednjoškolski centar za građane Ilijaša. Na koncertu su učestvovali učenici iz Vrtića ''Ilijaš'' kao i ilijaških osnovnih škola (Podlugovi i Stari Ilijaš), gimnazije ''Muhsin Rizvić'' Breza, Bosansko-Perzijskog koledža sa Internatom. Ukupno sa područja općine Ilijaš je učestvovalo 45 učesnika;
- 2020. godine Općina Ilijaš je opremila kabinet za praktičnu nastavu za zanimanje kozmetičar, a gdje je 37 korisnika na godišnjem nivou;
- Općina Ilijaš finansijski je podržala projekte Vijeća učenika Srednjoškolskog centra ''Nedžad Ibrišimović'' Ilijaš: Upoznajmo Ilijaš , Bosna je ćilimom zastrta, Upoznajmo Ilijaš 2, u kojem je učestvovalo 120 učenika škole;
- Finansijski i stručnom podrškom Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica pomognut je proces osnivanja omladinskog udruženja Društveno korisno učenje kojeg uglavnom čine učenici Srednjoškolskog centra ''Nedžad Ibrišimović'' Ilijaš. Planirano je da udruženje ima oko 500 članova;
- Općina Ilijaš je 2020. godine finansijski podržala opremanje Prostora za mlade koji se nalazi u Srednjoškolskom centru ''Nedžad Ibrišimović'' Ilijaš, a koji pored učenika škole koriste i mladi iz lokalne zajednice. Do sada je prema evidentnim listama prostor koristilo oko 1000 osoba (ne računajući višekratne korisnike);
- Općina Ilijaš je 2021. godine finansirala ugradnju LAN mreže u Srednjoškolskom centru. Trenutno je koriste 487 osoba (417 učenika i 70 radnika škole);
- Općina Ilijaš je 2022. godine finansirala adaptaciju školskih ulaza u Srednjoškolskom centru.

Analiza potreba i problema

Broj upisanih učenika u srednje škole u Kantonu Sarajevo ima u određenoj mjeri negativan trend, ali on nije toliko predvidljiv. Naime, broj upisanih učenika srednje škole u školskoj 2018/2019. godini bio je 15.307, dok je u školskoj 2019/2020. godini upisano 14.737 učenika u srednje škole. Međutim, u školskoj 2020/2021. godini upisano je 14.825 učenika u srednje škole u Kantonu Sarajevo. Dakle, primjetan je pad broja upisanih učenika u periodu od 2018. do 2020. godine i to za 3,15% (482 učenika), s tim da taj trend ima određena variranja u akademskim godinama.

Kada je upitanju lokalna zajednica, odnosno područje Ilijaša, nije primjetan značajan stabilan trend pada broja učenika u srednjim školama. Pregledom podataka za zadnje dvije školske godine možemo vidjeti da je broj upisanih učenika u srednje škole relativno stabilan, dok broj učenika koji završavaju srednje obrazovanje ima određeni pad, ali je on marginalan i na nivou oscilacija koje nisu sistemske prirode. Situacija je ista kada u

pregledni okvir dodamo i školsku 2018/2019. godinu. Naime, tada je broj upisanih učenika u srednje škole bio 450, dok je 112 učenika završilo srednje obrazovanje 2018. godine.
Stabilan broj srednjoškolaca u posljednje tri školske godine je zastupljen u svim srednjim školama koje egzistiraju u Ilijašu. Naime, srednje trogodišnje kao i četverogodišnje (tehničke škole i gimnazija) bilježe stabilan broj upisanih učenika.
Dakle, iako je prisutan trend pada broja učenika u osnovnim školama, u srednjim školama na području Ilijaša nije evidentiran trend smanjenja broja učenika.

Tabela 7. Srednje obrazovanje

	2019/2020. školska godina				2020/2021. školska godina			
	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2018./19.	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2019./20.
		Svega	Učenice			Svega	Učenice	
Kanton Sarajevo	40	14.737	7.304	4.121	40	14.825	7.397	3.896
Općina Ilijaš	**2**	**447**	**208**	**125**	**2**	**449**	**197**	**117**
Gimnazije	-	193	109	56	-	195	104	50
Tehničke i srodne škole	-	88	32	19	-	93	30	19
Stručne/Strukovne škole	-	166	67	50	-	161	63	48

Izvor: Zavod za informatiku i statistiku KS[19]

Obzirom da je Srednjoškolski centar ''Nedžad Ibrišimović'' jedina javna srednja škola na području općine potrebno je učiniti dodatne napore kako bi funkcionisala bolje i bila atraktivnija kao izbor za nastavak školovanja nakon završene osnovne škole. U cilju poboljšanja rada ove ustanove, ali kompletnog aspekta obrazovanja mladih uočeno je nekoliko ključnih problema na koje je potrebno staviti fokus u ovom Strateškom dokumentu.

1. **Javni prevoz nije uređen na nivou općine**

Na području općine Ilijaš nije uređen sistem javnog prevoza, posebno za učenike sa „gornjeg kraja“ općine. Ovo se posebno reflektuje u kontekstu uređenja mogućnosti za učenike u pravcu neometanog pohađanja nastave u dvije smjene.

2. **Finansijska podrška projektima (infrastrukturnim, obrazovnim, kulturnim, društvenim, ...) ne odgovara potrebama korisnika**

U trenutnom budžetskom planiranju ne postoji plan utroška sredstava za realizaciju projekata Srednjoškolskog centra, što je izuzetno važno kako bi se osiguralo neovisno planiranje i sigurnost za provedbu projekata škole. Dodatno, budžetska sredstva koja se izdvajaju za Fond mobilnosti mladih, kao i podršku projektima mladih ne zadovoljavaju potrebe korisnika te je neophodno povećanje ovih sredstava. Iz navedenih grantova je potrebno isključiti sve korisnike koji nisu u kategoriji mladih niti su kao nosioci aktivnosti omladinska udruženja, a što je do sada bila praksa.

[19] Zavod za informatiku i statistiku KS, Statistički bilten Kanton Sarajevo u brojkama 2020, 2021

3. Prostor za mlade se ne koristi u punom potencijalu

Prostor za mlade u Ilijašu se nalazi u sklopu Srednjoškolskog centra. S obzirom na pojavu vlage, nepostojanja posebnog ulaza u Prostor za mlade, kao i nedostatak ljudskih resursa za upravljanje Prostorom, njegovi kapaciteti ostaju neiskorišteni. Uloga Prostora za mlade je da bude dostupan mladima za korištenje kao i iskoristiv u svrhu edukacije i aktivnosti mladih, ali u trenutnim uvjetima on se koristi u vrlo ograničenim kapacitetima.

4. Na području Ilijaša nedostaje omladinski radnik

Aktivnosti za mlade su prepuštene volonterima koji uvijek nisu dovoljno educirani niti imaju dovoljno vremena da ispune zahtjeve i potrebe mladih. Ovdje se uviđa potreba za omladinskim radnikom koji bi bio profesionalno angažiran, a koji bi radio sa mladima iz više škola.

5. Općina ne prepoznaje izvrsnost kod mladih

Općina nije uspostavila sistem vrednovanja i prepoznavanja uspjeha mladih u oblasti znanja, kulture i sporta za takmičenja koja se odvijaju na višim nivoima odlučivanja. Takmičari, neovisno o kojoj oblasti se radi nemaju podršku u organizaciji prevoza ili hrane. Stipendiranje učenika/studenata koji postižu izuzetne rezultate (npr. na kantonalnim takmičenjima) treba biti uvedeno kao poseban vid motivacije. Ovakve stipendije se trebaju dodjeljivati bez obzira na nivo obrazovanja, a trebaju biti značajno uvećane u odnosu na stipendije za nadarene učenike i studente. Kriterij za dobijanje ovakvih stipendija bi morao biti isključivo uspjeh postignut na takmičenjima, a nikako postignut uspjeh na osnovu ocjena u školi ili na fakultetu.

6. Nepostojanje zdravstvenih usluga u sklopu obrazovne ustanove

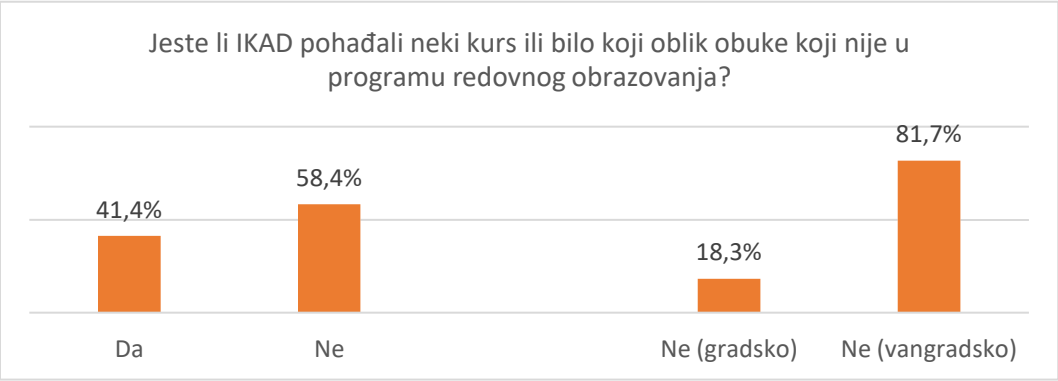
Ovaj problem se ogleda u udaljenosti Srednjoškolskog centra od kliničkog centra, te nepostojanja punkta Hitne pomoći, predškolskog i školskog dispanzera kao ni ambulante u Srednjoškolskom centru. Dodatno, u školi ne postoji logoped, a evidentna je i potreba za otvaranjem stomatološke ordinacije.

7. Nedovoljno razvijena svijest kod mladih o značaju neformalnog obrazovanja

Neformalno obrazovanje označava ono obrazovanje koje se stiče izvan formalnih obrazovnih institucija. Procenat mladih u Ilijašu koji su pohađali neki kurs ili bilo koji oblik obuke, a koji nije u programu redovnog školovanja iznosi 41,4%. Važno je istaknuti da je mnogo više mladih iz vangradskih sredina koji nisu pohađali neki vid neformalne obuke ili edukacije. Iako je većina mladih u Ilijašu iz vangradskih sredina, primjetno je da njih 81,7% nije bilo uključeno u oblike neformalnog obrazovanja. Ovaj podatak ukazuje na potrebu da se neformalno obrazovanje učini dostupnijim mladima iz vangradskih sredina, ali i da se kod mladih razvija svijest o značaju neformalnog obrazovanja.

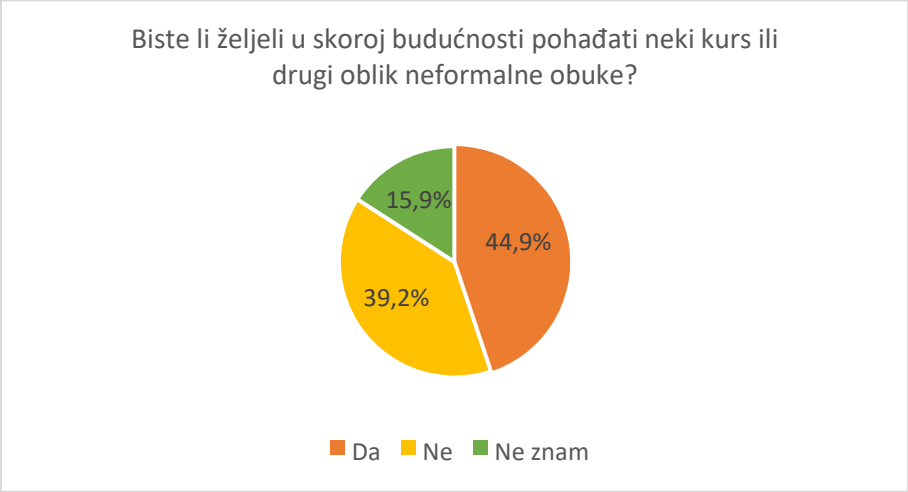
Grafik 1. Neformalno obrazovanje

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Rezultati analize pokazuju da želja za pohađanjem kursa u budućnosti postoji kod 44,9% mladih u Ilijašu. Analiza spolnih razlika pokazuje da žene imaju veći afinitet prema učešću u neformalnom obrazovanju. Od svih mladih koji žele pohađati neki vid neformalnog obrazovanja u budućnosti, njih 64,6% su žene dok je 35,4% muškaraca. Najčešće teme iz kojih bi mladi željeli pohađati kurseve su: informacione tehnologije (programiranje, 3D modeliranje, grafički i web dizajn, online marketing), strani jezici (njemački, engleski), pisanje projekata, rad s mladima, poduzetništvo i pokretanje biznisa, različita zanimanja zanatskog tipa (kozmetičar/ka, računovodstvo i sl.).

Grafik 2. Želja za pohađanjem neformalnog obrazovanja u Ilijašu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U cilju unapređenja sistema podrške koje srednje obrazovanje pruža mladima u Ilijašu u Strategiji je predložen set mjera i aktivnosti:

Problem	**Željeni rezultat**	**Aktivnosti**
P1. Javni prevoz nije uređen na nivou općine	R1.1. Učenicima je omogućeno nesmetano pohađanje nastave u dvije smjene, kvalitetniji socijalni i kulturni život učenika i omladine sa područja MZ Srednje, Kamenica, Gajevi i Dragoradi	A1.1.1. Općinsko vijeće pokrenulo inicijativu prema Ministarstvu saobraćaja KS za regulisanje javnog prevoza koji učenicima omogućava neometano pohađanje nastave u dvije smjene.
P2. Finansijska podrška projektima (infrastrukturnim, obrazovnim, kulturnim, društvenim, ...) ne odgovara potrebama korisnika	R2.1. Procentualno pozicionirane budžetske stavke za potrebe realizacija projekata udruženja i klubova koja djeluju na području općine kako bi se ponudile programske aktivnosti i za djecu „gornjeg kraja“. R2.2. Budžetske stavke koje su namijenjene mladima općenito, kao što su fond za mobilnost mladih i grant za podršku projektima omladinskih udruženja uvećani kako	A2.1.1.Formirati kordinaciju omladinskih udruženja na nivou općine ili Vijeće mladih koje bi lobiralo za navedene ciljeve kod Općinskog vijeća prilikom usvajanja budžeta.

	bi se mladi ohrabrili na omladisnski aktivizam. Iz navedenih grantova isključeni su korisnici koji nisu u kategoriji mladih niti su kao nosioci aktivnosti omladinska udruženja.	
P3. Prostor za mlade se ne koristi u punom potencijalu	R3.1. Izgrađen ili opremljeni centar za mlade u Srednjoškolskom centru koji bi imao višenamjensku upotrebu (prostor za mlade, prostor za penzionere, prostor za potrebe MZ). R3.2. Izgrađen/opremljen centar za mlade u centru grada, kako bi se prestao koristiti neuslovni prostor smješten u Srednjoškolskom centru.	A3.2.1.Promocija prostora za mlade među mladima. A3.2.2. Provođenje kreativnih i zabavnih aktivnosti u prostoru za mlade u cilju privlačenja mladih da koriste prostor. A3.3. Organizovanje aktivnosti za starije u prostoru za mlade (međugeneracijska solidarnost i saradnja).
P4. Na području Ilijaša nedostaje omladinski radnik	R4.1. Angažovana je osoba koja se profesionalno bavi omladinskim radom, pokriva više škola, a radi na artikulisanju potreba i edukaciji mladih o načinima zadovoljenja potreba i rješavanja problema.	A.4.1.1. Nadležna služba pokrenula inicijativu ka Općinskom vijeću za upošljavanje omladinskog radnika u Prostoru za mlade.
P5. Općina ne prepoznaje izvrsnost kod mladih	R5.1. Općina podržava sva takmičenja koja se odvijaju na kantonalnom i višim nivoima kroz finansiranje prevoza i hrane za učesnike bilo da se radi o takmičenjima iz znanja, kulture ili sportskim takmičenjima. Stipendiranje učenika/studenata koji postižu izuetne rezultate (npr. na kantonalnim takmičenjima) R5.2. Ovakve stipendije se dodjeljuju bez obzira na nivo obrazovanja, a značajno su uvećane u odnosu na stipendije za nadarene učenike i studente. Kriterij za dobijanje ovakvih stipendija je isključivo uspjeh postignut na takmičenjima. R5.3. Općina stipendira studente za deficitarna zanimanja.	A5.1.1. Uspostavljen program za finansijsku podršku mladima koji se takmiče na kantonalnom i višim nivoima odlučivanja. A5.2.1. Izrađen set kriterija za dodjelu sredstava pojedincima i grupama u domenu takmičenja na kantonalnom i višim nivoima odlučivanja. A5.3.1. Uveden program stipendiranja studenata deficitarnog zanimanja.
P6. Nepostojanje zdravstvenih usluga u sklopu obrazovne ustanove	R6.1. Uveden punkt Hitne pomoći, predškolski i školski dispanzer te ambulanta u Srednjoškolskom centru. R6.2. Preraspođeno radno mjesto logopeda iz DZ Ilijaš za potrebe djece i učenika u ambulanti Srednjoškolskog centa.. R6.3. Otvorene stomatološke ordinacije u svim školama.	A6.1.1. Urađena analiza potrebe uspostavljanja punkta Hitne pomoći, predškolskog i školskog dispanzera te ambulante i stomatološke ordinacije u Srednjoškolskom centru (u blizini Srednjoškolskog centra). A6.2.1. U skladu sa analizom potreba kreiran sistem

		uređanja zdravstvenih usluga u sklopu obrazovne ustanove te uposleno osoblje koje će obavljati potrebne poslove.
P7. Nedovoljno razvijena svijest kod mladih o značaju neformalnog obrazovanja	R7.1. Aktivnosti iz oblasti neformalnog obrazovanja uvrštene u Godišnje programe rada škola, podržane Budžetom općine, uvrštene u program rada Službe za društvene djelatnosti i poslove MZ.	A7.1.1. Kroz medijsku promociju dobrih rezultata i uspješno realizovanih aktivnosti približiti javnosti (posebno mladima) značaj neformalnog obrazovanja, isticati primjere dobrih praksi, medijski ih promovisati i poticati mlade na dalji angažman. A7.1.2. Planirati Godišnji program rada škole koji uključuje segmente neformalnog obrazovanja. A7.1.3. U budžetu izdvojena sredstva za provedbu aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja. A7.1.4. Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ u svom programu rada sadrži aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja.

Rad, zapošljavanje i samozapošljavanje mladih

Uvod

Negativni migracioni tokovi, koji se u najvećoj mjeri reflektiraju u velikom procentu odlaska mladih i cijelih porodica iz BiH pa tako i sa područja Ilijaša, uzrokuju nedostatak adekvatne radne snage na tržištu rada. Kao odgovor na navedeni problem, neophodno je kontinuirano stvarati uslove za zadržavanje i jačanje kapaciteta postojećih kadrova te stvaranja uslova za razvoj novih, a posebno deficitarnih radnih zanimanja. Ovo je moguće uz razvoj programa koji odgovaraju na potrebe mladih kao i potrebe tržišta rada, koje se, između ostalog, trebaju osloniti i na jasno definisanje poreznih olakšica za mlade koji pokreću svoje biznise.
Jedan od glavnih ciljeva savremenih društava jeste uspješna integracija mladih u društvo i stvaranje kompetentnih građana koji u budućnosti mogu biti nosioci društvenih promjena i ekonomskog razvoja. Uspješna društvena integracija mladih nužno podrazumijeva i uspješno uključivanje mladih osoba u tržište rada, bilo kroz zapošljavanje ili samozapošljavanje. Statistički podaci na nivou Evropske unije ukazuju na to da mlade osobe čine jednu od najranjivijih grupa s aspekta zapošljavanja i preduzetništva, te da nezaposlenost dvostruko češće pogađa mlade ljude u poređenju s drugim dobnim grupama.[20]
Pored najčešće navedenih razloga nezaposlenosti kao što su ekonomska kriza i nedostatak novih radnih mjesta, mladim osobama je dodatno otežan pristup tržištu rada i zbog neusklađenosti obrazovne strukture s potrebama tržišta rada, nedostatka radnog iskustva, manjka znanja o metodama traženja zaposlenja, te nerazvijenih ličnih vještina.

Pravni okvir

Zakoni o radu koji su doneseni i koji se primjenjuju u BiH predstavljaju osnovne propise kojim se uređuje područje radnih odnosa. Ustavom Federacije BiH predviđeno je da su federalna vlast i kantoni nadležni za socijalnu politiku, te shodno tome Federacija BiH i kantoni imaju zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja, pa se određena pitanja iz te oblasti mogu urediti propisima kantona. Zakon koji regulira oblast rada i radnih odnosa mladih jeste Zakon o radu Federacije BiH, dok oblast zapošljavanja uređuje Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije BiH. Ovim zakonom uređena su prava i obaveze Federacije BiH u utvrđivanju i provođenju ukupnih mjera kojima se pospješuju i unapređuju uvjeti za zapošljavanje, osnovni principi u posredovanju za zapošljavanje, materijalna i socijalna sigurnost nezaposlenih osoba za vrijeme privremene nezaposlenosti, finansiranje ukupne djelatnosti zapošljavanja i druga pitanja, poštujući nadležnosti kantona i njihove različitosti.
U Kantonu Sarajevo usvojen je Zakon o posredovanju u zapošljavanju o socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Kantona Sarajevo, a na osnovu kojeg se uređuju prava i obaveze Kantona Sarajevo u utvrđivanju i provođenju mjera za poticanje i održavanje više stope zaposlenosti i poboljšanja strukture zaposlenih, principi u posredovanju u zapošljavanju, ostvarivanje materijalne i socijalne sigurnosti u slučaju nezaposlenosti i druga prava po tom osnovu.

Pitanje zapošljavanja mladih u određenom je dijelu regulirano i Zakonom o mladima FBiH, koji propisuje obavezu nadležnog ministarstva u FBiH za kreiranje federalnih grantova i transfera s namjenom podrške zapošljavanju mladih i podrške omladinskom preduzetništvu, a posebno mladima bez iskustva.

[20] EUROSTAT, 2017.

Institucionalni okvir

Državne institucije koje su nadležne za oblast rada i zapošljavanja su Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, unutar kojeg je formiran Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije, a koje ima koordinirajuću ulogu u oblasti rada i zapošljavanja, i Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine.
U Federaciji Bosne i Hercegovine odgovornost za zapošljavanje dijele Vlada Federacije Bosne i Hercegovine i kantoni. Institucije nadležne za pitanja rada i zapošljavanja na entitetskom nivou su:

- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike; Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta; Federalni zavod za zapošljavanje; Federalna uprava za inspekcijske poslove i Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba FBiH utvrđeno je da posrednici u zapošljavanju mogu biti javni zavodi za zapošljavanje (Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe zapošljavanja), te privatne agencije.

Institucije koje su nadležne za ovu oblast na području Kantona Sarajevo su:

- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo i
- Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Kantona Sarajevo definirane su nadležnosti i finansiranje ukupne djelatnosti Javne ustanove „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ kao posrednika u zapošljavanju. JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ nadležna je za posredovanje u zapošljavanju, informiranje o mogućnostima zapošljavanja, provođenje programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima, donošenje i provođenje programa mjera za brže zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih osoba čije je zapošljavanje otežano, kao i za saradnju s obrazovnim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa s kadrovskim potrebama poslodavaca. Kada je riječ o nadležnosti jedinice lokalne samouprave, Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH propisuje i donošenje programa i planova razvoja jedinice lokalne samouprave i stvaranje uvjeta za privredni razvoj i zapošljavanje. Navedenu nadležnost u okviru Općine ostvaruje Služba za privredu i finansije.

Posljednji dostupan podatak o nezaposlenosti opće radno sposobne populacije u Ilijašu (15 – 64 godine starosti) je iz februara 2022. g. i ona iznosi 41,82%[21]. Prosječna neto plaća zaposlenih u Ilijašu po posljednjem dostupnom podatku iznosi 760 KM. Orijentacije radi, prosječna neto plata radnika u Kantonu Sarajevo krajem 2021. g. iznosila je 1.251 KM[22]. Prosječna plata u Ilijašu je za skoro 40% niža u odnosu na prosječnu platu u Kantonu Sarajevo. Iako politika zapošljavanja nije u direktnoj nadležnosti lokalne zajednice, politike koje se donose na višim nivoima,a u suradnji sa administracijom Općine Ilijaš mogu proizvesti pozitivne rezultate kada je u pitanju zapošljavanje mladih osoba.

Tabela 8. Broj nezaposlenih mladih za 2020-2021-2022.

Godina	Broj mladih nezaposlenih osoba
2020.	1.664 (1.094 žene)
2021.	1.453 (959 žene)
2022. do 31.10.	1.338 (897 žene)

Izvor: JU "Služba za zapošljavanje KS" - "Biro za zapošljavanje Ilijaš"

[21] JU Služba za zapošljavanje KS, Statistički bilten, februar 2022.
[22] Zavod za informatiku i statistiku KS, Statistički bilten Kantona Sarajevo, februar 2022.

Tabela 9. Karakteristike nezaposlenih (koliko dugo se nalaze na Birou za zapošljavanje, koja su stručna sprema)

Godina	**UKUPNO**	**VSS**	**VSŠ**	**SSS**	**VKV**	**KV**	**NK**
2020. god.	**1.664**	**246**	**0**	**837**	**0**	**533**	**228**
žene	1.094.	180	0	441	0	308	165
2021. god.	**1.453**	**204**	**1**	**581**	**0**	**466**	**201**
žene	959	153	0	397	0	270	139
2022.god do 31.10.	**1.338**	**175**	**1**	**556**	**2**	**418**	**186**
žene	897	129	0	392	1	245	130

Izvor: JU "Služba za zapošljavanje KS" - "Biro za zapošljavanje Ilijaš"

- ✓ **Podrška Općine u oblasti zapošljavanja**

Općina Ilijaš je u dijelu koji se odnosi na rad, zapošljavanje i poduzetništvo provodila povremene programe edukacije u oblasti poduzetništva, te program regresiranja ukupne kamate na odobrene kredite putem BBI banke. U 2022. godini pokrenut je program podrške početnicima u biznisu namijenjen novoregistrovanim djelatnostima u oblasti obrta (izuzimajući oblast poljoprivrede i saobraćaja). Trenutno ne postoje posebni programi u ovoj oblasti namijenjeni mladima, već se podstiče zapošljavanje na jednakoj osnovi svih kategorija stanovništva, dajući unutar određenog broja projekata koji se provode prednost mladima.
Općina Ilijaš, također već niz godina provodi program podsticaja u oblasti poljoprivrede. Tokom 2022. godine kroz EU projekat SYSTEM u saradnji sa Općinom Novo Sarajevo, te KOMS-om – Krovnom organizacijom mladih Srbije, omogućava mladim učešće u besplatnom petodnevnom programu edukacije "Preduzetnička akademija". U kontekstu samih statistika, ne vode se posebne evidencije korisnika programa prema dobnoj kategoriji. Općina Ilijaš u proteklom periodu u oblasti ekonomskog razvoja je najznačajnija sredstva uložila u izgradnju i rekonstrukciju industrijskih zona, kao rezultat provedenih aktivnosti značajno je povećanje zaposlenosti u proteklom periodu.

Broj zaposlenih u općini Ilijaš je 6.085 (31.10.2022. g), sa ostvarenim rastom zaposlenosti u petogodišnjem periodu od 1.954 novootvorena radna mjesta, te 3.767 novootvorenih radnih mjesta u desetogodišnjem periodu. Indeks razvijenosti, izvoz, te ukupni ostvareni prihodi privrednih subjekata sa područja općine Ilijaš su također u kontinuiranom rastu. Ostvareni izvoz sa područja općine Ilijaš u 2011. godini je iznosio 147,49 miliona KM, u 2016. 179,88 miliona KM, a u 2021. 307,94 miliona KM.
Općina Ilijaš je u proteklom periodu, kroz aplikacije opremila i adaptirala prostor sa IT opremom za rad Biznis centra, uspostavila je program "aftercare" podrške za postojeće investitore, pružila je podršku izgradnje dvije nove hale u saradnji sa Kantonom Sarajevo unutar Industrijske zone Luke Ilijaš, obezbijedila određeni broj edukacija namijenjenih poduzetnicima i početnicima u biznisu, te podržala određene programe podrške privrednim subjektima i poljoprivrednicima u prevazilaženju posljedica izazvanih pandemijom COVID-19, uključujući sufinansiranje dijela neto plata u 2020 godini. Sve nevedeno govori o usmjerenosti Općine na ekonomski i privredni razvoj.

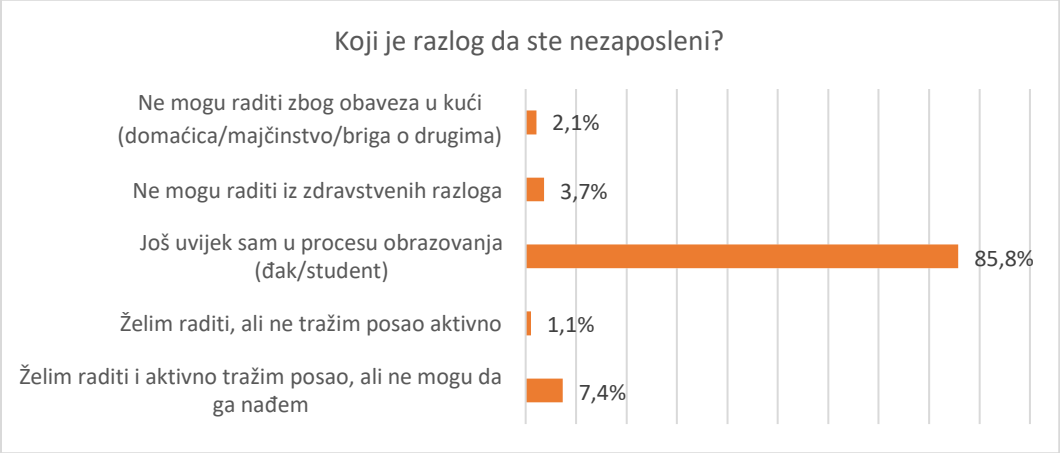
- ✓ **Programi zapošljavanja i samozapošljavanja mladih na području općine**

Općina Ilijaš u 2022. godini provodi program podsticaja samozapošljavanju namijenjen početnicima u biznisu, registrovanim kao djelatnost obrta u skladu sa Zakonom o obrtu i srodnim djelatnostima ("Službene novine FBiH", br. 75/21). Do sada su pravo na ovaj podsticaj ostvarila četiri lica (jedno lice ulazi u kategoriju mladih), s napomenom da svi mogu ostvariti ravnopravno predmetni podsticaj uz ispunjenje propisanih uslova, kako je utvrđeno Odlukom Općinskog vijeća Ilijaš("Službene novine KS", br. 10/22), odnosno Pravilnikom o uslovima, kriterijima i načinu provedbe Odluke. Pojedinačna visina poticajnih sredstava koja se dodjeljuju korisniku podsticaja je: 3.500,00 KM.

Analiza potreba i problema mladih

Prema izjavama mladih, njih 54% se izjasnilo da su nezaposleni. Važno je istaknuti da u ovaj podatak ulaze i mladi koji su u procesu formalnog obrazovanja, kao i maloljetni mladi, te samim tim ne mogu biti formalno zaposleni. Po vlastitim izjavama mladih, neki vid zaposlenja (zaposleni na puno ili pola radnog vremena, samozaposleni, pripravnici, povremeno zaposleni) ima 42,7% mladih sa područja općine Ilijaš. Važno je istaknuti da se ovaj podatak odnosi na vlastitu ocjenu mladih o svom radnom statusu. Žene su u većoj mjeri nezaposlene u odnosu na muškarce, u strukturi nezaposlenih žene čine 58,4% spram 41,6% muškaraca. Kod mladih koji su nezaposleni, najistaknutiji razlog nezaposlenosti je školovanje. Drugi dominantan odgovor kao razlog nezaposlenosti odnosi se na nemogućnost pronalaženja posla, i u situacijama kada se isti aktivno traži.

Grafik 3. Razlozi nezaposlenosti mladih

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladih koji su registrirani na birou za zapošljavanje ima 17%. Kao dominantan razlog zbog kojeg mladi nisu prijavljeni na birou za zapošljavanje navodi se školovanje, odnosno mladi nisu evidentirani u bazi nezaposlenih jer su uključeni u obrazovni proces. U procesu zapošljavanja mladih set je različitih potreba i problema koji su identifikovani, a koji su targetirani u Strategiji prema mladima.

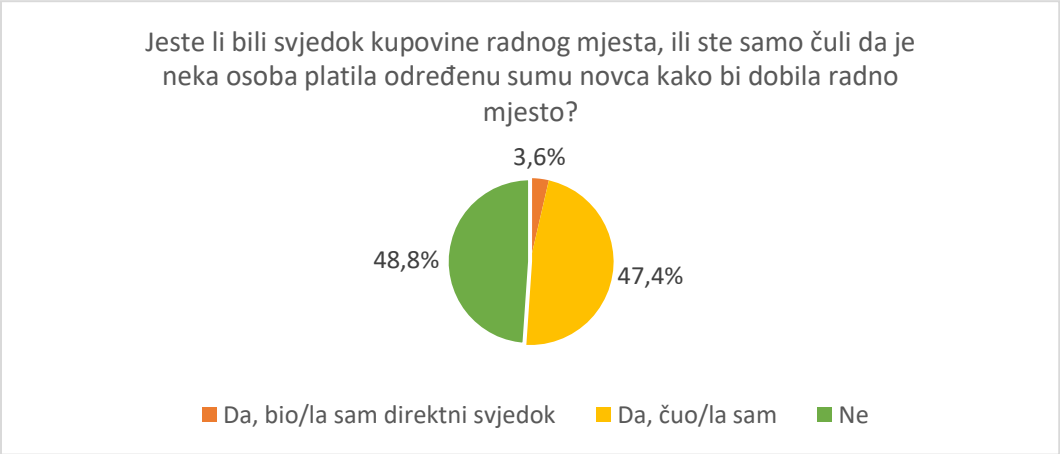
1. **Nepovoljni kapaciteti lokalne zajednice za korištenje sredstava EU**

Općina Ilijaš ne posjeduje dovoljno razvijene kapacitete koji mogu biti stavljeni u funkciju izrade projektnih prijedloga ka EU fondovima. Institucije nemaju dovoljno edukovan kadar koji je informisan i obučen da radi na projektima koji će osigurati priliv značajnih sredstava u oblasti zapošljavanja.

2. **Postojanje nepotizma i korupcije pri zapošljavanju**

Rezultati analize pokazuju da 3,6% ispitanih mladih u Ilijašu kaže da je bilo direktnim svjedokom kupovine radnog mjesta, dok je nešto malo manje od polovine mladih čulo za kupovinu radnog mjesta. Skoro polovina mladih (48,8%) kaže da nije upoznata sa postojanjem korupcije pri zapošljavanju.

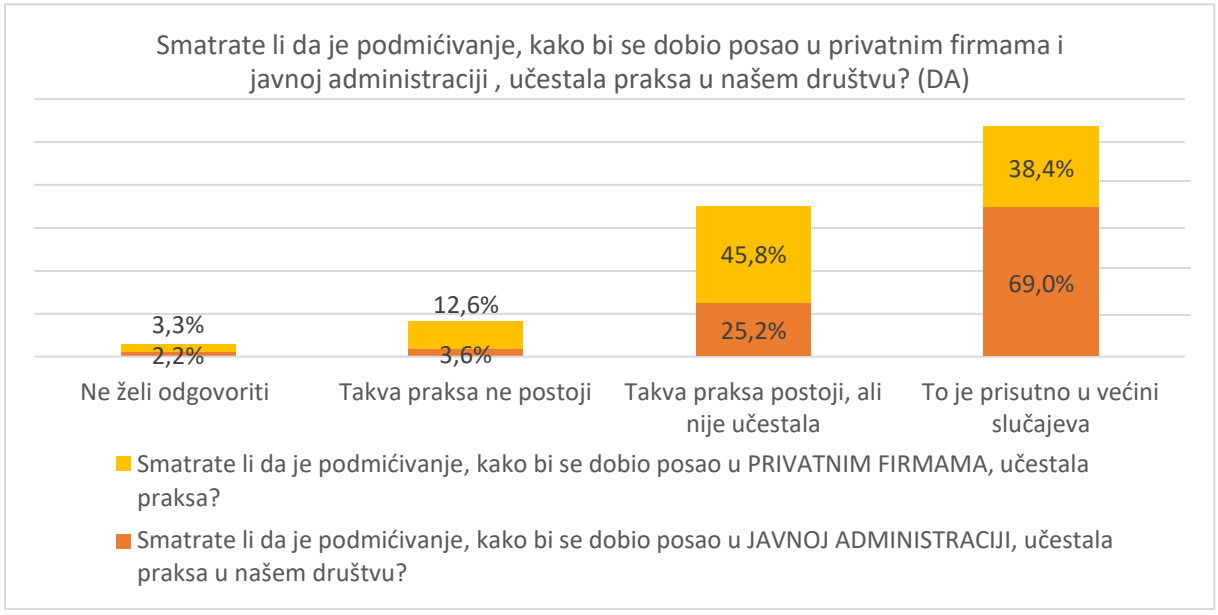
Grafik 4. Kupovina radnog mjesta

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Po mišljenju većine mladih Ilijaša podmićivanje za posao u privatnim firmama i javnoj administraciji je prilično prisutno. Prema rezultatima analize 69% mladih smatra da je podmićivanje za posao u javnoj administraciji prisutno u većini slučajeva, dok kada su u pitanju privatne firme taj procent iznosi 38,4%.
Mladih koji smatraju da podmićivanje kao praksa nije prisutno prilikom zaposlenja u javnim kompanijama i administraciji ima 3,6%. Mladih koji smatraju da praksa podmićivanja nije prisutna prilikom zaposlenja u privatnim kompanijama ima 12,6%.

Grafik 5. Praksa podmićivanja za posao u javnoj administraciji ili privatnoj firmi

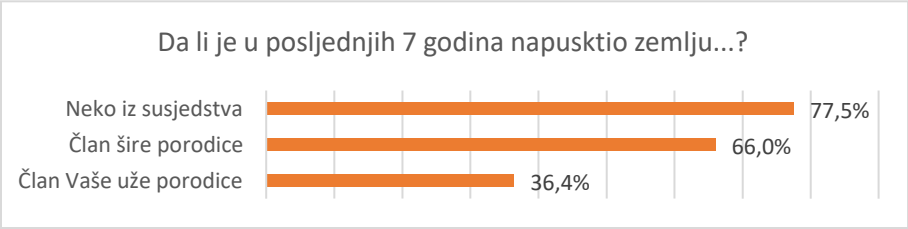

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

3. Mladi napuštaju lokalnu zajednicu usljed nedovoljno kvalitetnih podsticajnih programa

Trend odlaska stanovništva iz BiH u zadnjih nekoliko godina je prilično izražen. On je primjetan u svim grupama i kategorijama stanovništva, pa i kod mladih. U Ilijašu je nešto više od jedne trećine mladih (36,4%) reklo da im je član uže porodice napustio BiH u posljednjih sedam godina. Kada se gleda šira porodica, odlazak je još učestaliji te tako 66% mladih tvrdi da im je neko iz šire porodice napustio BiH u istom vremenskom razdoblju.
Mladi iz vangradskih sredina u nešto većoj mjeri izvještavaju da im je neko iz uže ili šire porodice napustio državu, ali je trend prisutan neovisno o tome gdje mladi borave.

Grafik 6. Odlazak iz BiH

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Više od polovine (56,4%) mladih iz Ilijaša je u određenoj mjeri zainteresirano za odlazak iz BiH, od toga njih 21,9%je jako zainteresirano. Mladih koji nikako nisu zainteresirani za odlazak iz BiH ima 29,3%, pri tome je u vangradskim sredinama više mladih koji jasno kažu da ne žele otići u odnosu na gradske sredine, gdje je više neodlučnih mladih. Međutim, to ne znači da mladi iz vangradskih sredina ne žele otići, jer je njih 22,3% reklo da je jako zainteresirano za odlazak iz BiH, naspram 20,7% mladih iz gradskih sredina.
Faktori koji utječu na mlade da razmišljaju o odlasku ili planiraju odlazak iz BiH se uglavnom tiču faktora unutar BiH (a u manjoj mjeri ovise o faktorima izvan BiH).

U cilju kreiranja stimulativnog poslovnog ambijenta u okviru Strategije predloženo je nekoliko mjera:

Problem	**Željeni rezultat**	**Aktivnosti**
P1. Nepovoljni kapaciteti lokalne zajednice za korištenje sredstava EU	R1.1. Ojačani postojeći kadrovi te uposlen novi kadar koji posjeduje znanje i kompetencije za izradu projektnih prijedloga.	U 2023. godini, izvršen prijem određenog broja novih kadrova koji su kompetentni da odgovore zahtjevima evropskih fondova za korištenje njihovih sredstava u oblasti zapošljavanja. Osigurana dodatna edukacija iz oblasti projektnog menadžmenta na EU nivou za postojeće kadrove.
P2. Postojanje nepotizma i korupcije pri zapošljavanju	R2.1. Uspostaviti sistem prevencije i sprječavanja slučajeve korupcije i nepotizma u oblasti zapošljavanja.	A.2.1.1. Usvojen lokalni plan integriteta. A2.1.2. Mladi upoznati sa načinima prijave korupcije nadležnim institucijama.

P3. Mladi napuštaju lokalnu zajednicu uslijed nedovoljno kvalitetnih podsticajnih programa	R3.1. Unaprijediti set podsticajnih programa prema mladima u oblasti zapošljavanja i samozapošljavanja.	A3.1.1. U 2023. godini donijet program mjera zapošljavaja mladih kroz kojih će se predviđena sredstva za pokretanje vlastitih biznisa i sticanju znanja u naprednim tehnologijama
P4. Programi samozapošljavanje ne odgovaraju potrebama mladih	R4.1. Ispitane potrebe mladih u oblasti zapošljavanja. R4.2. Programi zapošljavanja usklađeni sa potrebama mladih i uključuju potrebe mladih sa poteškoćama u razvoju. R4.3. Mladi sa poteškoćama u razvoju razvijaju svoje biznis ideje.	A4.1.1. Ispitane potrebe mladih u pogledu samozapošljavanja kroz organizovane fokus grupe. A4.2.1. Osigurana kontinuiran sistem podrške za samozapošljavanje mladih. A4.2.2. Uspostavljeni grantovi za male biznise. A4.2.3. Kreirane pogodnosti za mlade poduzetnike (olakšavajuće administrativne takse) A4.2.4. Na osnovu potreba kreirane sistem edukacije i informisanja mladih o mogućnostima, prednostima i izazovima samozapošljavanja od strane stručnih osoba na inovativan i privlačan način. A4.3.1. Realizovane dvije edukacije/ praktične radionice (godišnje) za mlade sa poteškoćama u razvoju.A4.3.2. Podržano pokretanje 2 mini biznisa mladih sa poteškoćama u razvoju.

Socijalna briga mladih

Uvod

Socijalna briga prema mladima podrazumijeva sistem usmjeren ka poticanju razvoja i socijalnog uključivanja mladih u sve segmente života, a posebno grupa koje zahtijevaju dodatnu podršku i pažnju. Socijalna briga o mladima nikako ne bi trebala biti usmjerena samo na pomoć,naprotiv, ona bi trebala biti razvojna te bi mladima trebao biti dostupan sistem koji osigurava njihovu samostalnost, napredak i perspektivu za ostanak u zajednici.
Obaveza institucija i ustanova socijalne zaštite je osigurati ravnopravan pristup korištenju prava iz oblasti socijalne zaštite te spriječiti svaki oblik diskriminacije po bilo kojem osnovu. Ovdje je vrlo važno razumjeti da bi svim mladima trebao biti osiguran minimum socijalne brige. Mladi, kao specifična kategorija stanovništva, koja jeopćenito u povećanom riziku od socijalne isključenosti, imaju i specifične potrebe kada je u pitanju socijalna politika. Međutim, mladi često nisu prepoznati kao posebna kategorija te njihove specifične potrebe nisu u fokusu socijalnih politika. Korisnici socijalne zaštite među koje se svrstavaju i mlade osobe jesu: djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, osobe s invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihološkom razvoju i osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici.

Socijalna politika za mlade treba biti kreirana zasebno od ostalih jer mladi imaju drugačije probleme i potrebe. Pristup problemu od strane institucija i vlasti se treba promijeniti, odnosno potrebno je s grupom eksperata iz oblasti zdravlja, socijalne zaštite i drugih oblasti kreirati efikasne ali i provodive politike. Zanemaruje se razvoj mjera koje bi poboljšale populacijske politike. Osamostaljivanje i formiranje porodica kod mladih osoba je posebno izazovno, gdje se ova populacija suočava s mnogobrojnim problemima. U tome im kantonalne i općinske vlasti trebaju pružiti adekvatnu pomoći.

Pravni okvir

Država BiH je na sebe preuzela samo obavezu potpisivanja i ratificiranja međunarodnih dokumenata iz oblasti socijalne zaštite, ali ne i donošenje zakona kojima bi se obavezala da pruža socijalnu zaštitu svojim građanima, pa tako na državnom nivou nemamo nijedan zakon kojim je regulirano ostvarivanje prava iz socijalne zaštite. Ovu obavezu imaju entiteti i Brčko district BiH da je samostalno i nezavisno reguliraju, te je na taj način osigurano nepostojanje jedinstvenog i/ili usaglašenog zakonodavstva i sistema socijalne politike na cijeloj teritoriji. Socijalna zaštita u Federaciji BiH uređena je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine Federacije BiH“, broj 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16 i 40/18), a u Kantonu Sarajevo Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 38/14, 38/16, 44/17 i 28/18) te podzakonskim aktima donesenim u skladu s navedenim zakonima. Federalni zakon utvrđuje politiku socijalne zaštite, dok se kantonalnim propisima o socijalnoj zaštiti bliže uređuju uvjeti, postupci i finansiranje prava socijalne zaštite. Nadležnosti za socijalnu politiku podijeljene su između federalnog i kantonalnih nivoa vlasti, a prava iz socijalne zaštite finansiraju se iz budžeta kantona i općina.

Mladi kao posebna kategorija korisnika dječje i socijalne zaštite nisu definirani gore navedenim zakonima, kao ni podzakonskim aktima koji reguliraju ovu oblast. Nepostojanje zakonskog okvira na nivou države i istovremeno neusklađenost zakona između entiteta kojima se regulira ova oblast dovode do isključivanja pojedinih grupa stanovništva, poput mladih, iz sistema zaštite i do diskriminacije. Iako, ne očekuje se da se mladi prepoznavanjem u pomenutom zakonskom oviru dodatno diskriminišu već da se prava za ovu kategoriju urede, mjeri učinkovitost mehanizama te bolje razumiju ionako kompleksne potrebe mladih u ovoj oblasti.

Institucionalni okvir

Niti jedno od devet ministarstava na državnom nivou u svojoj nadležnosti nema oblast socijalne zaštite. U Federaciji Bosne i Hercegovine svaki kanton ima svoje ministarstvo zaduženo za oblast socijalne i zdravstvene zaštite, zaštite ratnih invalida i njihovih porodica, raseljenih osoba, izbjeglica, rada i zapošljavanja, koje, između ostalog, vrši nadzor nad provođenjem kantonalnog zakona i drugih podzakonskih akata donesenih za njegovo provođenje, inspekcijski nadzor i poslove revizije. U Kantonu Sarajevo je za navedene poslove zaduženo Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo. Pored Ministarstva, Zakon propisuje da poslove iz oblasti socijalne zaštite u prvom stepenu obavlja Javna ustanova „Kantonalni centar za socijalni rad“ putem službi socijalne zaštite te općinske službe za poslove socijalne zaštite. Navedene ustanove i institucije prva su adresa u traženju i ostvarivanju prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom.

Općina Ilijaš socijalnu politiku prema mladima provodi putem Službe za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu i Službe socijalne zaštite općine Ilijaš. Poštujući zakone obje Službe nastoje zadovoljiti potrebe stanovništva u lokalnoj zajednici. Općinska Služba socijalne zaštite pruža sljedeće vrste socijalnih pomoći: pravo na topli obrok u javnim kuhinjama; pravo na zdravstvenu zaštitu za korisnike stalne novčane pomoći i lica sa invaliditetom koje ne mogu ni po jednom drugom osnovu biti osigurani; osposobljavanje za život i rad lica sa poteškoćama u razvoju; pravo na novčanu naknadu do zaposlenja za lica koja su se osposobila pod posebnim uslovima; subvencija na troškove dženaze, sahrane, ukopa za korisnike stalne novčane pomoći; pravo na džeparac za korisnike domskog smještaja; savjetodavne i druge usluge porodično-pravne zaštite; poslovi starateljstva i poslovi usvojenja.

Služba socijalne zaštite Općine Ilijaš je u sastavu JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo. Ova Služba nema svoj budžet te su aktivnosti i poslovi ograničeni na one koje finansira Kanton. U 2022. godini budžetom Općine su predviđena sredstva u iznosu od 10.000,00 KM kao pomoć za nabavku informatičke opreme i kancelarijskog namještaja, a što je ujedno direktna podrška radu Službe.
Općina ne sufinansira programe stambenog zbrinjavanja mladih niti besplatnu pravnu pomoć, a programi za koje Općina izdvaja sredstva su predstavljeni u nastavku.

- ✓ **Jednokratna novčana pomoć**

Porodilja koja rodi prvo ili drugo novorođeno dijete ima pravo na jednokratnu novčanu pomoć u iznosu od 100,00 KM dok porodilja koja rodi treće, četvrto i svako naredno novorođeno dijete ima pravo na jednokratnu novčanu pomoć u visini od 200,00 KM.

- ✓ **Troškovi prevoza djece sa poteškoćama u razvoju**

Općina sufinansira mjesečne troškove prevoza djece sa poteškoćama u razvoju, a koja se školuju izvan Ilijaša. Ta sredstva iznose 100,00 KM dok za djecu koja se školuju na području Ilijaša, Općina sufinansira trošak od 50,00 KM. Ovaj trošak se odnosi na period od devet mjeseci.

- ✓ **Podrška u radu nevladinih organizacija**

Općina je u 2021. godini izdvojila 22.800,00 KM za rad udruženja djece i mladih sa poteškoćama u razvoju „Budi mi drug“. Dodatno, plaćen je idejni projekat u vrijednosti od 5.000,00 KM u svrhu izgradnje namjenske kuće za udruženje Budi mi drug.
Općina izdvaja 3.000,00 KM kroz budžet za stavku transfera neprofitnim organizacijama za projekte iz oblasti socijalne uključenosti, ravnopravnosti i poboljšanja položaja socijalno isključenih grupa. Na ovaj poziv je aplicirala omladinska organizacija „Iskoristi dan - Carpe Diem“ te su u 2020. i 2021. godini provedeni projekti za djecu iz socijalno ugrožene kategorije društva, djecu Romske nacionalnosti kao i djecu i mlade sa poteškoćama u razvoju.

Na osnovu Javnog poziva zahtjeva građana i nevladinih organizacija radi dodjele sredstava za finansiranje/sufinansiranje iz Budžeta Općine Ilijaš do 2022. godine podržavani su i projekti socijalne uključenosti, gender, dječija prava, ljudska prava, prevencija vršnjačkog i drugih oblika nasilja u ukupnom iznosu od 3.000,00 KM. Općina Ilijaš i Općinskog vijeće Ilijaš usvojilo je niz akata (pravilnika i odluka) gdje se iz Budžeta Općine Ilijaš izdvajaju finansijska sredstva za djecu i mlade sa poteškoćama u razvoju, starim i iznemoglnim licima, porodicama u stanju socijalne potrebe i teško oboljelim licima.

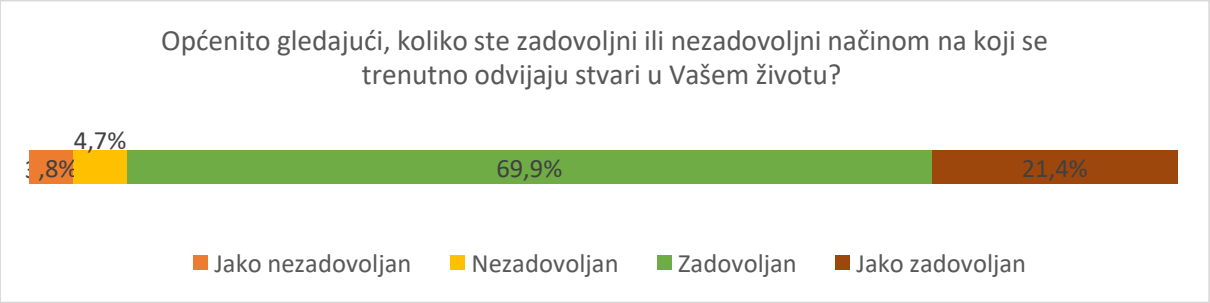
- ✓ **Saradnja Općinske službe sa drugim akterima u zajednici**

Služba za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu Općine Ilijaš ima uspostavljenu saradnju sa nevladinim humanitarnim organizacijama, mjesnih zajednicama te drugim ustanovama i institucijama, a koje provode aktivnosti i projekte od značaja za socijalno ugrožene kateogrije (Udruženje „Budi mi drug“, Crvenim križem Općine Ilijaš, Udruženjem Omladinskom organizacijom „Iskoristi dan-Carpe Diem i sl.).

Analiza potreba i problema

Mladi Ilijaša su dominantno zadovoljni ili jako zadovoljni kako se odvijaju stvari u njihovom životu. Jako je mali udio mladih koji su nezadovoljni (4,7%) ili jako nezadovoljni (3,8%) svojim trenutnim životom. Ovo je zanimljiv podatak i ukazuje na prilično pozitivan stav mladih prema životu općenito.

Grafik 7. Zadovoljstvo vlastitim životom

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Percepcija vlastite budućnosti mladih Ilijaša je pozitivnija u odnosu na percepciju budućnosti bh. društva u cjelini. Preko tri četvrtine mladih je optimistično ili jako optimistično kada je u pitanju percepcija njihove vlastite budućnosti. Ispod 10% mladih (7,1%) ima negativnu percepciju vlastite budućnosti. Ovi podaci su u skladu sa podacima iznad a koji govore o zadovoljstvu vlastitim trenutnim životom, a iz čega vrlo često proizlazi i pozitivan stav spram vlastite budućnosti. Za mentalno zdravlje mladih je jako važno da imaju pozitivno poimanje sebe (u sadašnjosti i budućnosti).
Ova dva podatka u određenoj mjeri mogu ukazivati i na dobro mentalno zdravlje mladih u Ilijašu.

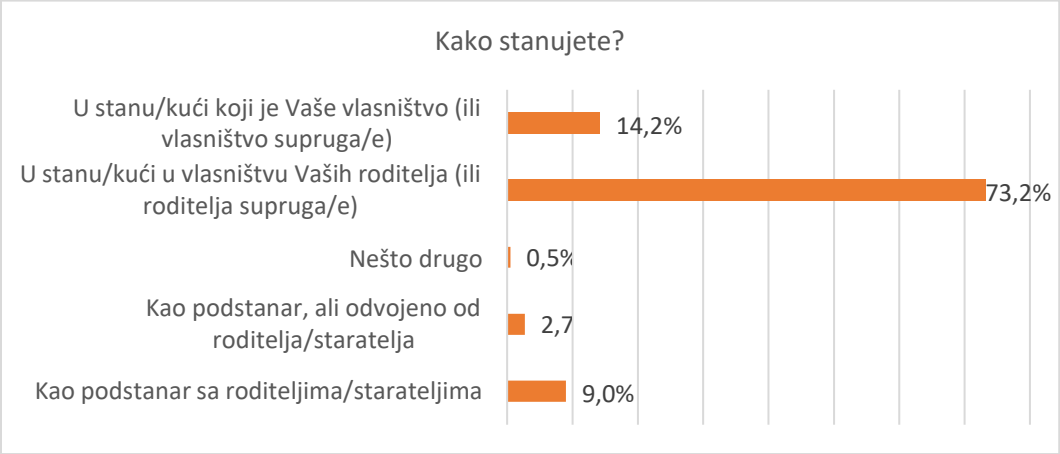
1. **Nedovoljna podrška za prijevoz učenika i studenata**

Općina Ilijaš ne izdvaja sredstva za prijevoz učenika i studente već sredstva dolaze sa nivoa Kantona. Kako bi se dodatno podržali učenici i studenti važno je da i Općina učestvuje i sufinansira prijevoz s obzirom na to da cijene neprestano rastu. Primarni cilj bi bio učiniti obrazovanje što dostupnijim mladima, a posebno onima koji dolaze iz porodica slabijeg imovinskog statusa.

2. Nedostatak budžetske stavke za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja

Stambena politika prema mladima jeste domen djelovanja koji traži poseban fokus. Razlog navedenom jesu rezultati analize gdje 72,2% mladih živi u stambenoj jedinici koja je u vlasništvu njihovih roditelja (ili roditelja supruga/e). Ako se gleda mjesto boravka, nešto je izraženije da mladi u gradskim sredinama žive kao podstanari sa roditeljima, dok ostale kategorije odgovora ne nose specifične razlike po mjestu boravka.

Grafik 8. Stambena zbrinutost mladih u Ilijašu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Procenat mladih koji redovno doprinose kućnom budžetu iznosi 31,6%. Na drugoj strani, nešto više od polovine mladih ne doprinosi kućnom budžetu odnosno njih 50,2%. Kao razlog zašto mladi i dalje žive kod roditelja, uglavnom se ističu finansijski problemi, ali i kreditna nesposobnost mladih (koja svoje porijeklo ima u nezaposlenosti). Međutim, kao jedan od razloga neosamostaljivanja i ostanka u porodičnom domu sa roditeljima mladi navode odgoj.

3. Ustanovama socijalne brige nedostaje stručni kadar

Broj mladih koji se nalaze u riziku od socijalne isključenosti zahtjeva veliku angažovanost centara za socijalnu rad kao i ostalih sistema potpore različitim skupinama mladih. Centri za socijalni rad imaju ključnu ulogu kada se radi o mladima u riziku od socijalne isključenosti, s obzirom na javne ovlasti u pružanju preventivnih usluga i usluga podrške porodicama. Shodno tome, postojanje adekvatnog broja stručnog kadra od ključne je važnosti za kvalitetan rad centara, a posebno psihologa i socijalnih radnika. Trenutno, broj zaposlenih u centrima za socijalni rad je jako nizak, što dovodi do preopterećenja radnika koji nemaju mogućnost adekvatno i pravovremeno reagovati na sve slučajeve, te se često rješavaju samo oni najhitniji.

4. Mladi su pod uticajem naučene bespomoćnost - nezainteresovanost mladih za promjenu svog položaja

Generalno, mladi u BiH su pod uticajem naučene bespomoćnosti jer onda kada jednom ili nekoliko puta njihove reakcije na određene probleme ne dovedu do željenog rezultata počinju se pitati da li je uopće moguće ostvariti određeni cilj. Uvjerenost da je nemoguće ostvariti željene ciljeve negativno se odražava na ono što mladi misle, kako se osjećaju i ponašaju i samim time oni prestaju da ulažu neophodan napor u provedbu vlastitih ciljeva.

Plan aktivnosti koje će biti realizovane kroz Strategiju prema mladima 2023-2028. godina.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
P1. Nedovoljna podrška za prijevoz učenika i studenata	R1.1. Povećan broj ugovora za finansiranje prijevoza učenika i studenata (svake godine za 20%) R1.2. Uspostavljen sistem podrške prijevoza djece i mladih sa poteškoćama	A1.1.1. Urađena detaljna analiza potrebe za finansiranjem prijevoza učenika i studenata A1.1.2. Osigurana sredstva za finansiranje svih mladih u potrebi A1.2.1. Ugovoreno/dogovoreno finansiranje prijevoza mladih (i djece) sa poteškoćama u razvoju, a koji mogu samostalno ili u pratnji roditelja dolaziti na nastavu.
P2. Nedostatak budžetske stavke za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja	R2.1. Uvedena budžetska stavka za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja mladih R2.2. Osigurana sredstva (100.000,00KM godišnje) za sufinansiranje R2.3. Objavljen javni poziv za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja sufinansirano 10 mladih (godišnje) za rješavanje stambenog pitanja	A2.1.1. Uvrštena nova stavka budžeta za sufinansiranje rješavanje stambenog pitanja A2.2.1. Osiguran kontinuitet dodjele sredstava za stambeno zbrinjavanje mladih. A2.3.1. Sa jasnim, konkretnim kriterijima objavljen javni poziv za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja (bilo da je kupovina ili restauracija) A2.3.2. Sufinansirano 10 mladih godišnje po pitanju rješavanja stambenog pitanja
P3. Ustanovama socijalne brige nedostaje stručni kadar	R3.1. Uposleno minimalno 2 socijalna radnika i 2 psihologa u ustanovama socijalne brige	R3.1.1. Osigurana sredstva za nove kadrove R3.2. Objavljen javni poziv za upošljavanje R3.3. Novouposleno osoblje u svom radu poseban fokus stavlja na rad sa djecom i mladima.
P4. Mladi su pod uticajem naučene bespomoćnosti	R4.1. Mladi su motivisani za učešće u kreiranju svog boljeg položaja u društvu. R4.2. Mladi u stanju socijalne potrebe se aktiviraju u različitim aspektima društvenog života.	R4.1.1. Kreirana baza podataka za mlade u stanju socijalne potrebe R4.1.2. Kontinuirano se provode p radionica sa mladima u stanju socijalne potrebe u saradnji sa psiholozima R4.1.3. Kontinuirano se provode individualna savjetodavanja sa mladima u stanju socijalne potrebe R4.2.1. Mladih u stanju socijalne potrebe se podstiču na društveni angažman.

Zdravstvena zaštita mladih

Uvod

Svjetska zdravstvena organizacija zdravlje definira kao stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti ili iznemoglosti. Na osnovu ove definicije možemo zaključiti da zdravlje nije isključivo problem zdravstvenog sektora. Da bi se u potpunosti osigurala zdravstvena zaštita svih građana, a posebno mladih osoba, potrebno je uključenje i drugih sektora, prije svega obrazovnog i sektora socijalne zaštite. Mladi, kao posebna grupa društva, zahtijevaju pažnju u očuvanju i unapređenju zdravlja, a bolje zdravlje djece i mladih može se postići samo multisektorskim naporima. Kako je to opisano i u Strategiji razvoja FBiH za 2021-2027. godina potrebno je promovisati pravo zdravstvene zaštite za sve građane, povećati pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, primjenjivati cjeloživotno učenje o zdravlju, zdravom životnom stilu i zdravim izborima, štititi reproduktivno zdravlje mladih, kontinuirano osiguravati i poboljšavati kvalitet zdravstvenih usluga, teritorijalno ravnomjernije pružati zdravstvene usluge i jačati vertikalnu i horizontalnu koordiniranost i spremnost, posebno u kriznim javnozdravstvenim situacijama, što će se osigurati adekvatnijim finansiranjem usluga za poboljšanje javnog zdravlja, kao i daleko boljim ekonomiranjem alociranih sredstava.

Pravni okvir

Pravo na zdravstvenu zaštitu garantirano je mladim osobama kroz različite međunarodne dokumente, poput Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima te Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta. Oblast zdravstva je prema ustavnim rješenjima u BiH u nadležnosti entiteta Republika Srpska, podijeljenoj nadležnosti entiteta i kantona u Federaciji BiH, odnosno u nadležnosti Brčko distrikta BiH. Kada je riječ o pravnom okviru kojim se uređuje zdravstvena zaštita mladih, najznačajnije mjesto svakako imaju sistemski zakoni – Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH i Zakon o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH, ali tu je i niz drugih zakona, kao i podzakonskih propisa donesenih na osnovu njih.
Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH uređuje osnovna načela, mjere, način organiziranja i provođenja zdravstvene zaštite, nosioce društvene brige za zdravlje stanovništva, prava i obaveze osoba u korištenju zdravstvene zaštite te sadržaj, način obavljanja i nadzor nad obavljanjem zdravstvene zaštite na teritoriji Federacije BiH. Isti zakon utvrđuje da se na primarnom nivou zdravstvene zaštite, odnosno pri domovima zdravlja razvija prijateljski pristup mladima.
Zakonom o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH uređuje se zdravstveno osiguranje djece i mladih kroz pripadnost porodici osiguranika, te obavezno zdravstveno osiguranje do 15 godina starosti. Mladi ljudi iznad 15 godina mogu ostvariti zdravstveno osiguranje preko pripadnosti porodici osiguranika do svoje 26. godine ako imaju status redovnog učenika ili studenta. Nezaposleni mladi imaju pravo na zdravstveno osiguranje preko JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ ako su se prijavili službi u roku od 90 dana nakon završetka školovanja.

Pored dva navedena, postoje i drugi zakoni koji se direktno ili indirektno bave pitanjem zdravlja mladih osoba. Tako Zakon o mladima Federacije BiH propisuje da se oblast omladinskog sektora odnosi i na pitanja socijalne, zdravstvene i preventivne zaštite mladih te reproduktivnog zdravlja mladih. Zakonom o ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih prerađevina Federacije BiH („Službene novine FBiH", br. 50/11) zabranjena je upotreba duhana i duhanskih proizvoda u odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama za smještaj i boravak djece i studenata, zdravstvenim ustanovama, socijalnim ustanovama te drugim javnim ustanovama. Istim zakonom zabranjuje se prodavati duhanske proizvode osobama mlađim od 15 godina.

Zdravstvena zaštita građana, a samim tim i mladih dodatno je regulirana sljedećim zakonima:

- Zakon o liječništvu („Službene novine FBiH“, broj 56/13);
- Zakon o lijekovima („Službene novine FBiH“, broj 109/12);
- Zakon o apotekarskoj djelatnosti („Službene novine FBiH“, broj 40/10);
- Zakon o stomatološkoj djelatnosti („Službene novine FBiH“, broj 37/12);
- Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službene novine FBiH“, broj 29/05) i
- Zakon o sestrinstvu i primaljstvu („Službene novine FBiH“, broj 43/13).

Institucionalni okvir

Na državnom nivou politike u oblasti zdravstva uređuju se u okviru Sektora za zdravstvo Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, u čiju nadležnost spadaju utvrđivanje osnovnih principa koordinacije aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih organa vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu. U Federaciji Bosne i Hercegovine zdravstvo je decentralizirano i većina nadležnosti, funkcija i odgovornosti prenesena je na kantone. Federalno ministarstvo zdravstva uspostavlja okvirne zakone na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđuje potrebe za zdravstvenim ulogama i ima koordinirajuću ulogu u odnosu na kantone. Kantonalna ministarstva zdravstva zadužena su za specifičnu legislativu o zdravstvu na nivou kantona, kao i za provedbu mjera i politika u oblasti zdravstvene zaštite u Federaciji BiH, uključujući i populaciju mladih. U Kantonu Sarajevo djeluje Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo, koje, između ostalog, prati zdravstveno stanje stanovništva i rad zdravstvenih ustanova na području kantona. Zdravstvena zaštita mladih u Kantonu Sarajevo uređena je tako da se ovoj populaciji odvaja posebna pažnja. Specijalizirane zdravstvene usluge mladima pružaju se u odgovarajućim zdravstvenim ustanovama, i to zaštita reproduktivnog zdravlja žena i materinstva kroz službu za planiranje porodice, tretman bolesti ovisnosti kroz programe prevencije, ranog otkrivanja poremećaja ponašanja vezanih za zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, kao i programe liječenja i rehabilitacije ovisnika o navedenim supstancama, zaštita mentalnog zdravlja kroz centre za mentalno zdravlje u zajednici i poremećaj ishrane kroz savjetovalište za poremećaj ishrane.

- ✓ **Programi namijenjeni mladima**

Programi koji su namijenjeni mladima u Ilijašu ogledaju se kroz preventivne edukacije za mlade koje provodi Crveni Križ Ilijaš sa svojim volonterima:

- **Svjetski dan zdravlja** (7. aprila) – edukativne radionice provode volonteri, a koji su zapravo studenti u oblasti zdravstvene zaštite. Edukativne radionice su namijenjene za učenike, nastavnike i profesore osnovnih i srednjih škola iz Ilijaša.
- **Svjetski dan prve pomoći** (2. subota u septembru) – radionice iz oblasti pružanja prve pomoći za učenike, nastavnike i profesore osnovnih i srednjih škola iz Ilijaša. Radionice provode certificirani instruktori/volonteri iz programa prve pomoći Crvenog križa FBiH. Pokazne vježbe se predstavljaju zajedno sa timom Prve pomoći Crvenog križa Ilijaš gdje je oformljen tim za djelovanje u prirodnim katastrofama.
- **Sedmica borbe protiv tuberkuloze** (14-21. septembar) - radionice iz oblasti za učenike, nastavnike i profesore osnovnih i srednjih škola iz Ilijaša. Radionice vode edukovani volonteri.
- **Svjetski dan borbe protiv HIV/AIDSa** (1. decembar) - radionice iz oblasti za učenike, nastavnike i profesore osnovnih i srednjih škola iz Ilijaša. Radionice vode edukovani volonteri.

Dodatno, učestale su edukativne radionice iz programa prve pomoći za građane, učenike osnovnih i srednjih škola kao i nastavnike, profesore, predstavnike Policijske uprave, uposlenike firmi iz Ilijaša kao i vozače u saradnji sa doktorima Doma zdravlja Ilijaš i certificiranim instruktorima/volonterima Crvenog križa Ilijaš. U 2022. godini održano je 12 radionica iz programa prve pomoći.

Općina iz budžeta izdvaja 10. 000,00 KM za zdravstvenu zaštitu, ali u praksi ta sredstva se u značajnom obimu koriste za infrastrukturu i mobilnost, nego za zdravstvenu zaštitu u svrhu edukacije i sl.

- ✓ **Programi koje mladi najviše koriste**

U Domu zdravlja Ilijaš pokrenut je i program savjetovanja mladih uz podršku psihologa i psihoterapeuta gdje su psiholozi dostupni svakim radnim danom, a psihijatar dva dana u sedmici, u dogovorenom terminu od strane mladih i doktora. Kroz navedeno je primjetno da je dosta aktivnosti pokrenuto od strane nevladinog sektora, ali i da institucije vlasti uvode nove pristupe u radi te se planiraju programi podrške. Ovaj strateški dokument treba ponuditi novu perspektivu u daljem razvoju i unapređenju.

Kada je riječ o uslugama koje mladi najviše koriste u oblasti zdravstva to su usluge savjetovanja te usluge koje pruža Crveni križ kroz provedbu svojih programa.

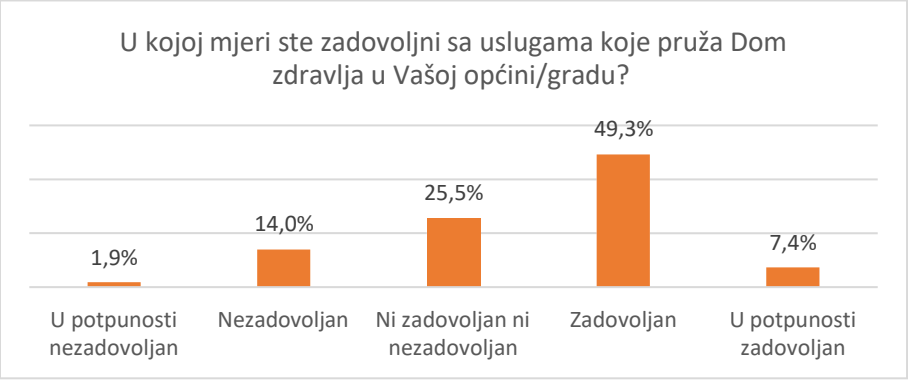
- ✓ **Zdravstveni savjet Općine**

Općina Ilijaš ima kreiran zdravstveni savjet u čijem sastavu se nalaze doktori kao i studenti.

Analiza problema i potreba mladih

Mladi u Ilijašu su generalno zadovoljni uslugama koje pruža lokalni Dom zdravlja, te ih je 56,7% zadovoljno ili u potpunosti zadovoljno zdravstvenim uslugama. Mladih koji su nezadovoljni uslugama lokalnog Doma zdravlja ima 15,9%. Nisu uočene spolne ili razlike ovisno o mjestu boravka mladih.

Grafik 9. Zadovoljstvo uslugama koje pruža Dom zdravlja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

1. **Mladi nisu informisani o uslugama koje im se pružaju u sistemu zdravstvene zaštite**

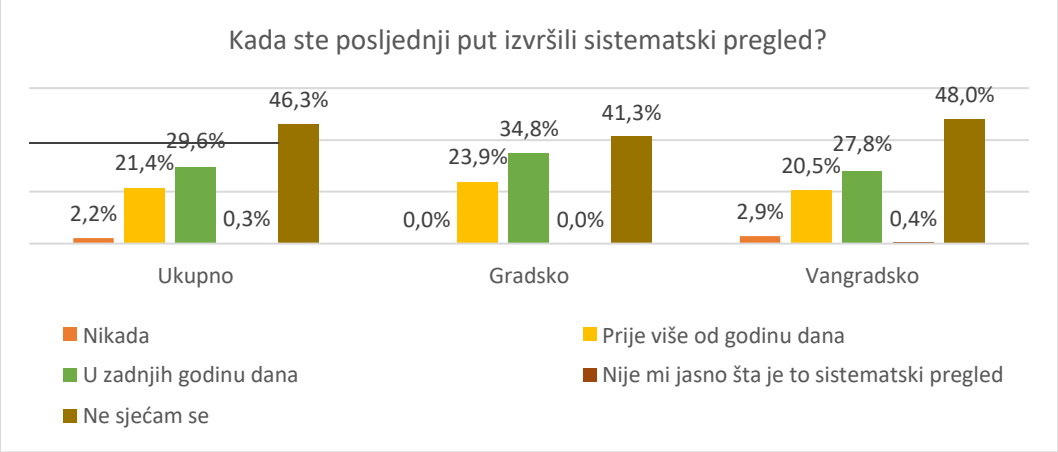
Domovi zdravlja u okviru usluga koje redovno nude imaju i usluge koje su isključivo namijenjene mladima. Međutim, 83,8% mladih u Ilijašu ne zna da ove usluge za mlade uopće postoje i da se nude u lokalnom Domu zdravlja. Na važnost informiranja mladih o zdravstvenim uslugama namijenjenih njima ukazuje i podataka da je 3,8% mladih upoznato sa postojanjem zdravstvenih usluga namijenjenih mladima i iste je koristilo.

Mladi iz vangradskih sredina su u manjoj mjeri upoznati sa postojanjem ovih usluga i iste je manje koristilo od mladih iz gradskih sredina. Tokom razgovora sa mladima (fokus grupa) jako malo mladih je imalo informaciju o tome da lokalna zajednica sufinasira vantjelesnu oplodnju. Ovo je pohvalna mjera lokalne zajednice koja zaslužuje da bude više promovirana.

2. Nadležne službe i institucije ne pružaju dovoljno prilika za mlade u svrhu edukacije o važnosti zdravstvene zaštite

Važan pokazatelj brige o zdravlju mladih predstavlja razvijena svijest o važnosti preventivnih i redovnih zdravstvenih pregleda. Skoro polovina (46,3%) mladih iz Ilijaša se ne sjeća kada je posljednji put izvršilo sistematski pregled. Nešto preko petine mladih (21,4%) je sistematski pregled izvršilo prije više od godinu dana. Nizak je procent mladih koji kažu da nikada nisu izvršili sistematski pregled (2,2%). Međutim, ove podatke treba uzeti sa rezervom jer u kategoriji mladih koji su odgovorili da se ne sjećaju kada su zadnji put izvršili sistematski pregled može se nalaziti i dio mladih koji nikada nisu izvršili sistematski pregled. Značajne spolne razlike po pitanju vršenja sistematskih pregleda nisu uočene.
Međutim, uočene su određene razlike kada je u pitanju mjesto boravka mladih (gradsko ili vangradsko područje). Mladi iz gradskih područja su češće rekli da su sistematski pregled obavili u posljednjih godinu dana u odnosu na mlade iz vangradskih područja. Također, veći je procent mladih u vangradskim područjima koji kažu da se ne sjećaju kada su zadnji put izvršili sistematski pregled u odnosu na mlade iz gradskih sredina.

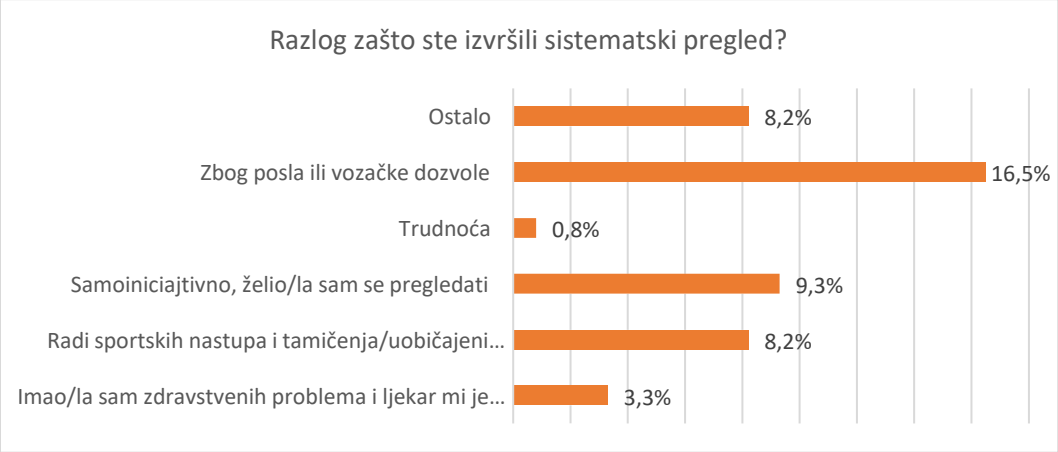
Grafik 10. Sistematski pregled

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi sistematske preglede dominantno provode zbog polaganja vozačkog ispita ili zaposlenja. Druga grupa razloga se tiče bavljenja sportskim aktivnostima i učešća na sportskim takmičenjima. Muškarci (11,9%) nešto češće u odnosu na žene (4,8%) sistematski pregled provode zbog bavljenja sportom. Sa druge strane, žene (11,6%) nešto češće u odnosu na muškarce (6,8%) sistematski pregled obavljaju samoinicijativno. Mladi iz gradskih sredina (25%) češće sistematski pregled provide zbog zaposlenja ili polaganja vozačke dozvole u odnosu na mlade iz vangradskih sredina (17,6%).

Grafik 11. Razlozi za provođenje sistematskog pregleda

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao razloge zašto ne rade sistematske preglede mladi navode odgojne faktore i kulturološke faktore, ali i percepciju da mladi nisu ili ne mogu biti bolesni.

Ovi podaci su pokazatelj da i dalje ne postoji odgovarajući odgovor sistemske podrške razvoju svijesti i navika kod mladih da pravovremeno i redovno vode brigu o svom zdravlju. Dodatni podatak o važnosti kreiranja sistema edukacija i informisanja mladih jesu i ginekološki pregledi kod mladih žena. Preko trećine mladih žena (37,8%) u Ilijašu nije obavilo ginekološki pregled u posljednjih godinu dana, a njih 28,6% nikada nije posjetilo ginekologa i obavilo ginekološki pregled. Važno je istaknuti i da 24,9% mladih žena nije željelo odgovoriti na ovo pitanje iako su samostalno popunjavale ovaj dio upitnika, bez davanja odgovora anketaru. Stopa odbijanja davanja odgovora na ovo pitanje znatno je veća u vangradskim sredinama (15%) u odnosu na gradske sredine (6,5%).

Ova dva podatka ukazuju na potrebu za povećanjem rada na podizanju svijesti kod mladih žena o važnosti provođenja redovnih preventivnih ginekoloških pregleda, kao i na razbijanju tabua i predrasuda o zdravstvenim temama kod mladih žena, s posebnim akcentom na mlade žene iz vangradskih sredina.

3. Nedostaju finansijska uloganja u programe prevencije, edukacije i informisanja

Sredstva koja Općina ulaže u sistem zdravstvenog zaštite nisu dovoljna s obzirom na to da većina sredstava bude utrošena u svrhu mobilnosti i infrastrukture Doma zdravlja. Nedostaju sredstva koja će se ulagati u kreiranje programa koji su orijentirani na prevenciju, edukaciju i informisanje mladih.

4. Ne postoji adekvatan prostor namijenjen za savjetovanje mladih o zdravstvenim problemima

Mladi na području Ilijaša nemaju prostor koji je namijenjen za savjetovanje, a što uveliko otežava razvoj i provedbu programa zaštite mentalnog zdravlja npr. obzirom da i dalje govorimo o prisutnoj stigmi među populacijom mladih. Zajednički prostori u kojima se mladi osjećaju izloženo ne doprinose njihovoj odluci da posjeti psihologa, čak iako shvate da im je potrebna podrška. Strah da će biti viđeni i obilježeni je u određenim situacijama jači od same potrebe.

U cilju unaprjeđenja programa koji su prvenstveno usmjereni na mjere prevencije u oblasti zdravstvene brige je kreiran set mjera i aktivnosti:

Problem	**Željeni rezultat**	**Aktivnosti**
P1. Mladi nisu informisani o uslugama koje im se pružaju u sistemu zdravstvene zaštite	R1.1. Mladi su upoznati sa uslugama koje im se nude kroz sistem primarne zaštite sa posebnim fokusom na informisanost o podrške očuvanju i unaprjeđenju mentalnog zdravlja.	A1.1.1. Provedena kampanja putem društvenih mreža i medija o dostupnosti usluga za mlade u sistemu primarne zaštite. A1.1.2. Nevladine organizacije i Dom zdravlja sarađuju u pravcu kreiranja informativnih i edukativnih materijala i radionica za mlade na teme dostupnost usluga, zaštita i unapređenje mentalnog zdravlja.
P2. Nadležne službe i institucije ne pružaju dovoljno prilika za mlade u svrhu edukacije o važnosti zdravstvene zaštite	R2.1. Unaprijeđena međusektorska saradnja gdje nevladine organizacije u saradnji sa Domom zdravlja i drugim nadležnim institucijama i akterima kreiraju edukativne programe za mlade o važnosti zdravstvene zaštite i prevencije.	A2.1.1. Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesne zajednice podstiče saradnju Doma zdravlja i nevladinih organizacija u pravcu saradnje i kreiranja edukativnih materijala za mlade o važnostima zdravstvene zaštite i prevencije. A2.1.2. Nevladine organizacije u saradnji sa Domom zdravlja provode radionice za mlade u domenu zdravstvene zaštite sa fokusom na reproduktivno i mentalno zdravlje.
P3. Nedostaju finansijska ulaganja u programe prevencije, edukacije i informisanja	R3.1. Općina Ilijaš u budžetu izdvaja sredstva za programe prevencije, ali i piše projektne prijedloge na ovu temu ka donatorima.	R3.1.1. Uspostavljen sistem finansiranja programa prevencije.
P4. Ne postoji adekvatan prostor namijenjen za savjetovanje mladih o zdravstvenim problemima	R4.1. Na području općine Ilijaš postoji odvojen prostor za mlade koji se koristi u svrhu savjetovanja.	A4.1.1. Kreiran prijedlog prostora koji se mogu prilagoditi za potrebe savjetovališta. Ti prostori mogu biti oni koji već postoje ili kreirani novi.

Kultura i sport

Uvod

Sport i kultura predstavljaju bitne segmente u svakom društvu i državi, pa iz tog razloga postoji kontinuirana potreba da se ovim oblastima posvećuje maksimalna pažnja svih nova vlasti. Pod pojmom kultura podrazumijeva se složena društvena pojava koja obuhvata oblast duhovnog i materijalnog stvaralaštva i predstavlja bitnu kariku u odgoju i obrazovanju, očuvanju kulturne tradicije i vrijednosti društva, te bitno utječe na nadgradnju svake ličnosti. Kultura i umjetnost mladima omogućavaju da svoje osjećaje često ispolje na drugačije načine. Mladi učešćem i bavljenjem kulturom i umjetnošću spoznaju i kreiraju vlastite identitete.
Sport doprinosi kvalitetnom provođenju slobodnog vremena te poboljšanja psihofizičke i tjelesne sposobnosti kao i kreativnosti, a time i zdravlja i znanja mladih. Važnost koju sport i kultura imaju na razvoj i pravilna usmjeravanje mladih su neprocjenjivi. Sportske i kulturne aktivnosti mladima omogućavaju da ispolje svoje ideje i iskažu talenat koji posjeduju. U modernom vremenu u kakvom danas živimo, usmjeravanje djece prema sportskim i kulturnim sadržajima još više dobija na značenju, jer jačaju socijalne vještine koje su ugrožene napretkom modernih tehnologija i hiperprodukcijom sadržaja koji šteti mladima.

Pravni okvir

Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 49/2006 i 51/2009) utvrđuje nadležnosti jedinica lokalne samouprave u oblastima koje su uobičajene za lokalne zajednice, među kojima je i oblast kulture i sporta. Pored toga, Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH kao vlastite nadležnosti jedinica lokalne samouprave propisuje ocjenjivanje kvaliteta pružanja usluga javnih ustanova u oblastima kulture i sporta. Općine i gradovi, prema svojim mogućnostima, mogu finansijskim sredstvima pomoći takve javne ustanove u vršenju njihovih nadležnosti kako bi se podigao kvalitet usluga u skladu s potrebama građana.

Zakonski akti iz oblasti kulture i sporta koji se trenutno primjenjuju u Kantonu Sarajevo i Općini, a koji se direktno ili indirektno tiču mladih su:

- Zakon o ustanovama („Službeni list R BiH, broj 6/92, 8/93 i 19/94);
- Zakon o arhivskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 50/16);
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 4/99);
- Zakon o estradnoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 17/01);
- Zakon o istaknutim samostalnim umjetnicima („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/15);
- Zakon o javnim skijalištima („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 54/12);
- Zakon o muzejskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 13/17);
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 42/13 i 6/16);
- Zakon o muzejskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 13/17);
- Zakon o sportu („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/12);
- Zakon o sprječavanju nasilja i nedoličnog ponašanja („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 7/07 i 23/07);
- Zakon o zaštiti kulturne baštine („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 37/08 i 2/00).

Institucionalni okvir

U Bosni i Hercegovini oblast kulture i sporta je decentralizirano uređena zbog samog Ustavnog uređenja države. Ministarstvo civilnih poslova BiH nadležno je za utvrđivanje osnovnih principa koordinacije, usklađivanje planova entitetskih organa vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu u oblasti kulture. Unutar Ministarstva egzistiraju sektor za nauku i kulturu i sektor za sport. Unutar sektora za kulturu djeluju odsjeci za nauku i kulturu. Sektor vrši koordinaciju aktivnosti sa nadležnim entitetskim tijelima vlasti u svrhu definiranja strategije na međunarodnom planu iz ove oblasti. Sektor prati primjenu usvojenih konvencija i deklaracija te prikuplja i analizira informacije i podatke o nauci i kulturi u zemlji. Unutar sektora za sport djeluju tri odsjeka[23]. Sektor za sport obavlja poslove poput usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definiranja strategije na međunarodnom planu u oblasti sporta, organizira i rukovodi poslovima izrade strategije razvoja sporta u Bosni i Hercegovini, ostvaruje saradnju sa sportskim savezima i drugim organizacijama i institucijama, izdaje suglasnost za međunarodna sportska natjecanja. Na nivou entiteta postoje ministarstva nadležna za pitanja kulture i sporta. U Republici Srpskoj su to Ministarstvo prosvjete i kulture i Ministarstvo porodice, omladine i sporta, a u Federaciji BiH Ministarstvo kulture i sporta. U Federaciji BiH nadležnosti u oblasti kulture i sporta su na nivou kantonalnih ministarstava. Kantoni su posebno nadležni za utvrđivanje i provođenje kulturne politike. Nadležno ministarstvo za provođenje politika i mjera iz oblasti kulture i sporta u Kantonu Sarajevo je Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo. Ministarstvo obavlja upravne i stručne uvrđene Ustavom, zakonom i drugim propisima, koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti Kantona u oblasti kulture i sporta i poslove inspekcije za sport.

- ✓ **Unutrašnja organizacija Ministarstva kulture i sporta**

Unutar Ministarstva djeluju i dvije organizacijske jedinice, Sektor za sport i Sektor za kulturu. Sektor za sport utvrđuje i predlaže politike u oblasti sporta, odmora i rekreacije, te organizira i učestvuje u organiziranju značajnih sportskih manifestacija i takmičenja. Sektor za kulturu obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje i predlaganje politike razvoja kulture i kulturnih djelatnosti, osnivanje i nadzor nad radom javnih ustanova kulture iz nadležnost Ministarstva, organiziranje i učestvovanje u organiziranju kulturnih manifestacija od značaja za Kanton Sarajevo, kao i reguliranje i osiguravanje uvjeta za zaštitu, revitalizaciju, restauraciju kulturno-historijskog i graditeljskog naslijeđa, muzeja, spomenika i spomeničkih ansambala na području Kantona Sarajevo.

- ✓ **Nadležnosti Općine u oblasti kulture i sporta**

Općina, u skladu sa svojim nadležnostima, provodi politike i mjere usmjerene na oblasti kulture i sporta. Glavne odgovornosti Općine su da finansira i pomaže različite sportske i kulturne manifestacije, da dodjeljuje stipendije nadarenim sportistima i umjetnicima, kao i da podržava rad klubova udruženja i organizacija iz oblasti kulture i sporta. Također, Općina u okviru svog Budžeta planira finansijska sredstva za nadarene sportiste i kulturne radnike, kao i projekte koji se odnose na unapređenje stanja u ovim oblastima.

- ✓ **Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine Ilijaš**

Unutar Općine Ilijaš djeluje i Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica. Služba se redovno brine o aktivnostima i sadržajima iz oblasti kulture i sporta. Također, Služba kontinurirano komunicira i sarađuje sa brojnim klubovima, udruženjima i organizacijama kao i pojedincima s ciljem razvoja sporta i kulture na području općine Ilijaš.
Općina Ilijaš svake godine kroz Budžet obezbjedi sredstva za finansiranje/sufinansiranje sporta i kulture kroz Javni poziv za prikupljanje zahtjeva udruženja građana i nevladinih organizacija radi dodjele sredstava za finansiranje i sufinansiranje iz Budžeta Općine Ilijaš, za udruženja koja okupljaju boračku populaciju, sportska, kulturna i udruženja za mlade. Kroz ovakav način finansiranja Općina daje podršku u samom radu udruženja, a cilj je unapređenje kulturnih aktivnosti, afirmacija mladih, omladinski aktivizam, socijalna uključenost kao i stvaranje materijalnih, prostornih, stručnih i organizacionih uslova za razvoj takmičarskog sporta.

[23] Sektor za sport pri Ministarstvu civilnih poslova BiH

- ✓ **Organizovanje u oblasti sporta i kulture**

Spisak sportskih udruženja sa područja općine Ilijaš:

- Atletski klub Ilijaš“
- Auto-moto klub Ilijaš
- Košarkaški klub „Mladost“
- Karate klub „Rašid Buća“
- Planinarsko društvo „Bijambare“
- Stonoteniski klub „Hašim Spahić“
- Taekwondo klub „Ilijaš“
- Udruženje građana „Bistro“
- Centar borilačkih vještina „Bunkai“ Ilijaš
- Nogometni klub „Ilijaš“
- Nogometni klub „Jedinstvo“ Ljubnići
- Odbojkaški klub „Ilijaš“ Ilijaš
- Škola fudbala Tempo Ilijaš
- Sportska akademija Ilijaš

Glavni nosilac dešavanja iz oblasti kulture u općini je Javna ustanova „Kulturno sportski centar i Radio Ilijaš“. U njenom sastavu se nalaze:

Tabela 10. Pregled kapaciteta Kulturno sportskog centra i Radio Ilijaš

Izvor: Radna grupa za izradu Strategije prema mladima

Na području općine Ilijaš u oblasti kulture djeluju sljedeća udruženja:

- Udruženje za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa i edukaciju mladih “Arhium“;
- Udruženje Kulturno-umjetničko društvo “Ilijaš“;
- Udruženje Hrvatsko kulturno društvo Napredak-Ilijaš;
- Udruženje Bošnjačka zajednica kulture “Preporod“ i
- Udruženje “Zlatne ruke“ .

✓ **Finansijska izdvajanja iz oblasti kulture i sporta**

Općina podržava rad sportskih Udruženja te se ista podržavaju finansijski od Općine. Pregledom izdvajanja u posljednje tri godine dolazimo do sljedećih informacija.

Tabela 11. Izdvajanja za sport

Godina	**Izdvajanja**
2020.	136.500,00 KM
2021.	166.000,00 KM
2022.	205.000,00 KM

Izvor: Matrice radnih grupa

U periodu 2020. -2022. iz Budžeta Općine po Javnom pozivu za sport (sredstva za trenažni i takmičarski proces, namjenska sredstva za održavanje sportskog objekta i rezerva u sportu) je izdvojeno 507.000,00 KM. Općina vodi brigu o najuspješnijim sportistima. Na osnovu Pravilnika o stipendiranju sportista i kroz izbor najboljeg sportiste godine Općina vrijednuje i podržava najuspješnije sportiste. Sportski klubovi dio svojih sredstava obezbjeđuju i kroz programe na višim nivoima vlasti.

Općina podržava rad JU „Kulturno-sportski centar i Radio Ilijaš“ kroz redovna finansijska izdvajanja iz budžeta. Na ovaj način Općina doprinosi radu i funkcionisanju kulturnih institucija. U 2022. godini Općina je za institucije iz oblasti kulture izdvojila 378.000 KM, dok je za organizacije/udruženja izdvojila 42.000 KM. Najznačajniji kulturni događaji u Općini, pored manifestacije „Ilijaški dani“, su Večer najljepših ilahija, Božićni koncert, smotra folklora.
„Usporedbe radi za 2017. godinu Odlukom o raspodjeli finansijskih sredstava iz tekućeg granta za programe iz oblasti kulture koji se finansiraju i sufinansiraju sredstvima Budžeta Općine Ilijaš, bilo je odobreno finansiranje šest kulturnih udruženja u ukupnom iznosu od 24.000,00 KM.“ (Strategija prema mladima Općine Ilijaš).

- ✓ **Rekonstrukcija sportske infrastrukture i organiziranje sportskih događaja**

Prema podacima Službe za društvene djelatnosti najveći broj mladih okupljaju: Nogometni klub „Ilijaš“, Nogometni klub „Jedinstvo“, Taekwondo klub „Ilijaš“, Karate klub „Rašid Buća“ i Odbojkaški klub „Ilijaš“. Sportski klubovi svoje aktivnosti obavljaju u sportskim objektima i površinama koje se nalaze na području općine. Ove površine i objekti ujedno služe i za rekreacijsko-sportske aktivnosti građana[24]. Neke od najznačajnih su: Gradski nogomenti stadion sa pomoćnim terenom i atletskom stazom, Gradska sportska dvorana, brojne fiskulturne sale. Otvoreno košarkaško igralište ispred Srednjoškolskog centra „Nedžad Ibrišimović“, planinarski domovi na Bijambarama i Ozrenu i brojni drugi.

Pored izdvajanja za rad sportskih udruženja, Općina podržava druge programe koji su usmjereni prema razvoju infrastrukture za sportske aktivnosti poput izgradnje modernog Gradskog stadiona u Ilijašu[25], izgradnje terena sa umjetnom travom koja sportistima omogućava normalne uslove za obavljanje treninga, izgradnje i rekonstrukcije sportskih ploha te izgradnje i rekonstrukcije sportskih sala. Izgrađene su moderne sportske sale za tjelesni i zdravstveni odgoj u OŠ „Hasim Spahić“ i SŠC „Nedžad Ibrišimović“. Općina je pomogla i najudaljenijoj mjesnoj zajednici Dragoradi tako što je izgrađena moderna sportska ploha. Infrastruktura koja bi bila namjenjena ekstremnim sportovima kao što su skating, wall climbing, extremno penjanje na području općine još uvijek ne postoji, što bi potencijalno moglo privući još mladih da se bave nekom vrstom sporta.

Općina je bila suorganizator i sufinansijer sportskih događaja koji su se odvijali na području općine, od državnih prvenstava do memorijalnih i tradicionalnih turnira kao što su Memorijalni turnir „Rašid Buća“ u karateu i Memorijalni turnir „Fikret Fazlić – Fikro“ u stonom tenisu[26].

- ✓ **Aktivnosti iz oblasti kulture**

Manifestacija kulture i sporta „Ilijaški dani“ održava se svake godine i sadrži niz aktivnosti iz oblasti muzičke, likovne, pozorišne i filmske umjetnosti. Manifestacija traje šest dana i pruža mogućnost mladima da prezentiraju svoje aktivnosti (muzika, ples, likovna umjestnost, književnost), kao i da uživaju u ponuđenim sadržajima. Iako u ovoj i sličnim manifestacijama sudjeluju mladi, oni vrlo rijetko posjećuju kulturne sadržaje, posebno predstave i književne večeri.

Gradska biblioteka spada među glavne organizatore kulturnih aktivnosti i kulturnih događaja poput večeri poezije, promocije knjiga i radionica za djecu i mlade. Biblioteka za razliku od 2019. godine kada je brojala 372 člana[27], u 2022. godini ima 400 članova različitih uzrasta i različitog interesovanja, a raspolaže fondom od 13.500 naslova različitog žanra koji je prilagođen čitaocima i njihovim potrebama.

U Strategiji razvoja Općine navodi se da „i pored postojanja kulturnih organizacija i odgovarajućih objekata za kulturna dešavanja, kulturni život nije dovoljno razvijen te su postojeći kulturni sadržaji malobrojni da bi zadovoljili potrebe stanovnika“. [28] Strategija razvoja Općine ističe i da kapaciteti u okviru JU „Kulturno-sportski centar i Radio Ilijaš“, doma u Srednjem [29] i društvenih domova po mjesnim zajednicama nisu iskorišteni u dovoljnoj mjeri ili je njihova namjena promijenjena. Problem prestavlja i što mladi u malo broju posjećuju spomenute prostorije i ne pokazuju dovoljno zainteresiranosti da ih koriste za aktivnosti.

[24] Strategija razvoja Općine Ilijaš

[25] Vrijednost investicije iznosi 5,7 miliona maraka, gradi se na postojećem mjestu gradskog sportskog centra. Završena je prva faza projekta, u vrijednosti KM, a finansirana je sredstvima Općine Ilijaš u iznosu 1.200.000,00 KM I Ministarstva kulture i sporta Kantona Sarajevo u iznosu od 500.000,00 KM. (preuzeto iz Strategija razvoja Općine)

[26] Strategija razvoja Općine Ilijaš (strana 164.; Datum pristupa:)

[27] Strategija razvoja stranica (strana 161.; Datum pristupa)

[28] Strategija razvoja

[29] Prostor za mlade u Srednjem

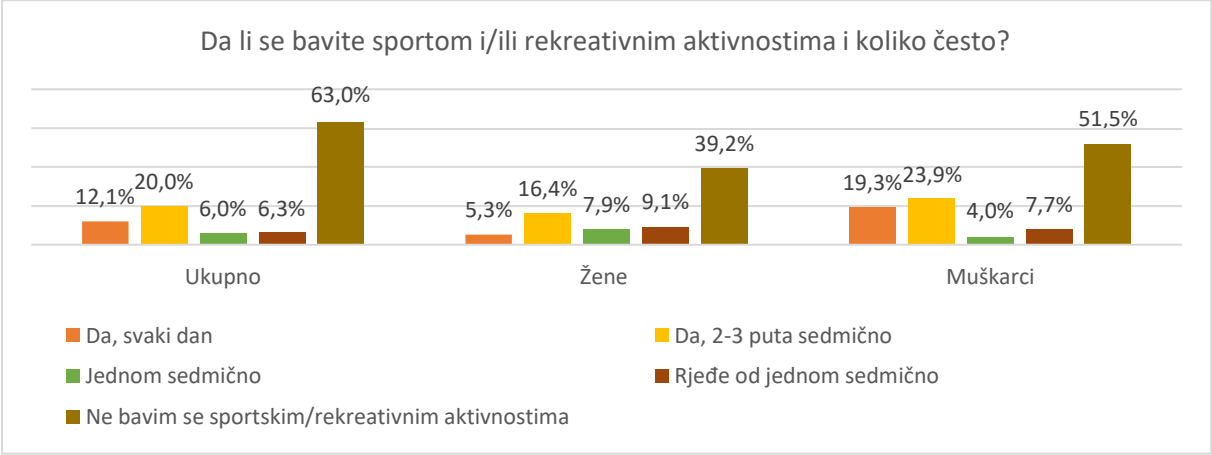
Analiza potreba i problema

Osnovni izazovi i problemi koji se prepoznaju u oblasti sporta na području općine su neadekvatna zdravstvena zaštita sportista i potreba za redovitijim obavljanjem sistematskih pregleda sportista. Dodatan problem predstavlja i nemogućnost za mentalnim treningom za sportiste. Strategija razvoja Općine identificira i dodatno prepoznaje manjak opcija pri izboru sportova i rekreativnih aktivnosti. Sportom se bave pretežno mladi uključeni u sportske klubove i školske sekcije.

1. Mladi u općini Ilijaš se ne bave sportskim i rekreativnim aktivnostima

Jedan od identificiranih problema je manjak interesa mladih za bavljenje sportskim i rekreativnim aktivnostima. U školama i kroz medijski prostor je potrebno kreirati više edukativnog i infomrativnog sadržaja koji će poticati mlade na bavljenje sportskim i rekreativnim aktivnostima. Razvoj rekreativnog sporta je prilika da se unaprijedi zdravlje kod mladih i ojača mentalno i fizičko zdravlje. Zdravi mladi su pokretačka snaga svakog društva.

Grafik 12. Bavljenje sportom

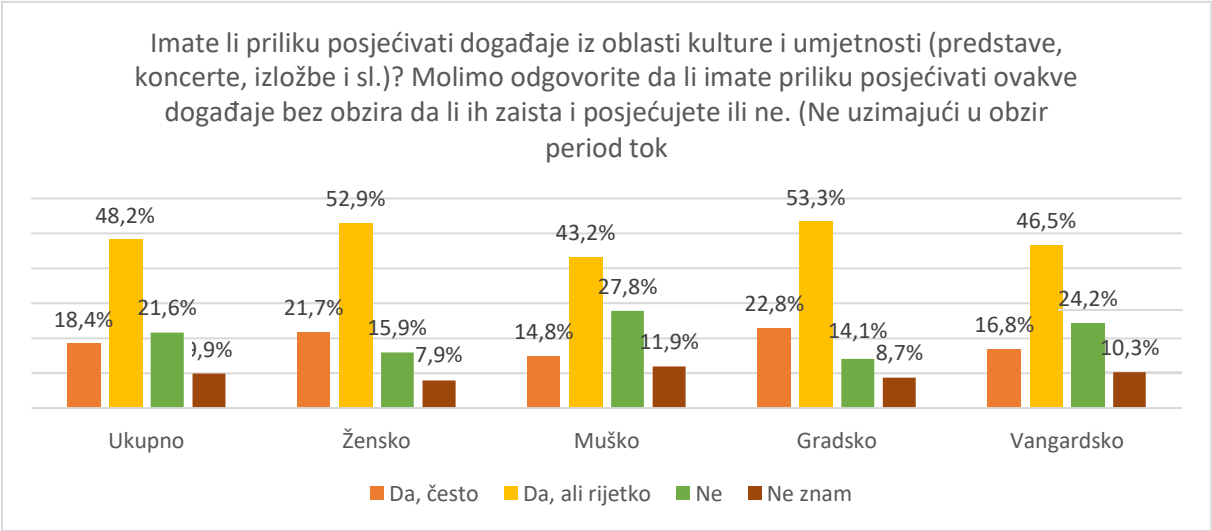
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Više od polovine (51,5%) mladih u Ilijašu ne bavi se sportskim ili rekreativnim aktivnostima. Žene su u većoj mjeri neaktivne u odnosu na muškarce, te tako 63% žena tvrdi da se ne bavi sportskim ili rekreativnim aktivnostima, dok to isto kaže 39,2% muškaraca. Zanemarivanje bavljenja sportom i rekreativnim aktivnostima može utjecati na zdravlje mladih, a posebno na mentalno i fizičko zdravlje.

2. Postojanje stava da mladi nisu zainteresirani za kulturni sadržaj

Nedovoljna zainteresiranost mladih za sadržajem iz oblasti kulture i umjetnosti može da bude posljedica malog broja događaja i aktivnosti koje se organiziraju na području općine iz ove oblasti. Usljed manjka kvalitetnog kulturnog i umjetničkog sadržaja ne postoji interes mladih da aktivnije prisustvuju takvim događajima ili da budu učesnici.

Grafik 13. Dostupnost kulturnih sadržaja

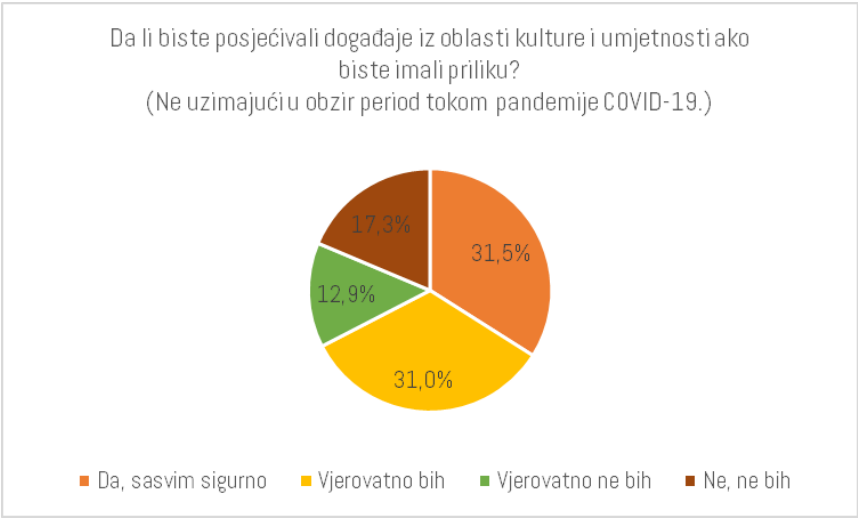
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada je u pitanju dostupnost kulturnih sadržaja u Ilijašu, mladi smatraju da imaju prilike pratiti sadržaje iz domena kulture i umjetnosti, ali da su oni rijetko dostupni (48,2%). Malo preko jedne petine (21,6%) mladih smatra da u Ilijašu nema dovoljno kulturnih i umjetničkih sadržaja. Bitno je istaknuti da mladi iz gradskih sredina u većoj mjeri tvrde da imaju prilike posjećivati kulturne sadržaje u odnosu na mlade iz vangradskih sredina, a što može ukazivati na problem dostupnosti ovakvih sadržaja mladima iz vangradskih sredina.

3. Nedovoljna promocija i marketing kulturnih i sportskih sadržaja

Kako je već prethodno naglašeno mladi izražavju interes za događajima iz oblasti kulture i umjetnosti, ali usljed manjka takvog sadržaja nemaju priliku posjećivati sadržaje ove vrste. Postoji i potreba za većom promocijom događaja iz kulture i umjetnosti, ali i neophodnost saslušavanja mladih koji bi to sadržaji njima mogli biti zanimljivi da bi se privukla populacija mladih iz općine.

Grafik 14. Interes mladih za događaje u oblasti kulture i umjetnosti

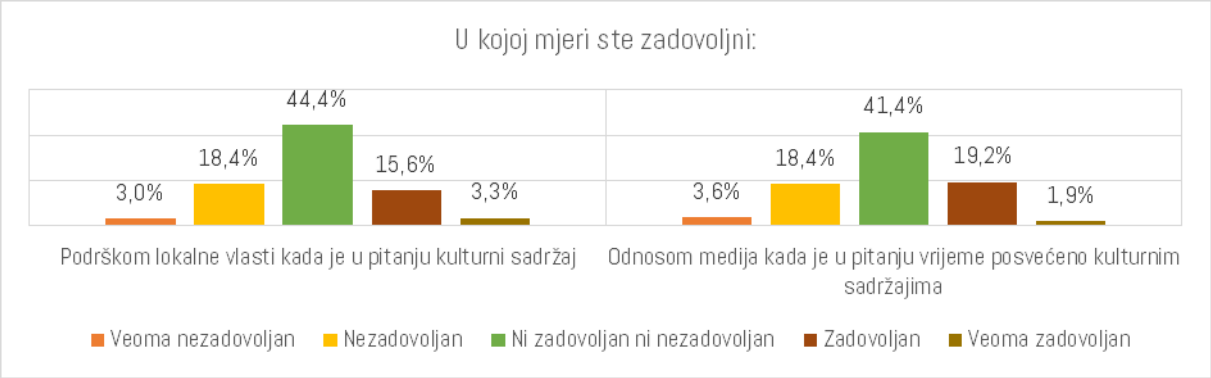
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Nezavisno od procjene dostupnosti kulturnih sadržaja, većina mladih (62,5%) ima interes da posjećuje sadržaje ove vrste. Uočene su spolne razlike među mladima, te tako žene u većoj mjeri tvrde da bi posjećivale kulturne sadržaje u odnosu na muškarce.

4. Lokalni mediji ne posvećuju dovoljnu pažnju sadržajima iz oblasti kulture i sporta

Mladi u Ilijašu su u nešto većoj mjeri nezadovoljni (21,4%) nego zadovoljni (18,9%) podrškom lokalnim sadržajima iz domena kulture i umjetnosti. Međutim, najviše mladih je neodlučno po ovom pitanju. Mladi imaju slične stavove i kada je u pitanju zadovoljstvo odnosom medija prema kulturnim sadržajima i vremenu koje mediji izdvajaju za kulturne sadržaje.

Grafik 15. Zadovoljstvo mladih podrški u kulturi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Razlog zašto su mladi neodlučni možemo tražiti dijelom u promociji navedenih događaja i cjelokupnog sadržaja iz oblasti kulture, umjetnosti i sporta te u manjoj mjeri je dovesti u vezu sa nezainteresiranošću mladih. Sadržaj i aktivnosti iz umjetnosti , kulture i sporta se medijskom promocijom moraju prezentirati mladima i privući njihovu pozornost. Preko društvenih mreža i ostalih kanala informisanja Općina može doprinijeti promociji ovog sadržaja na svom području.

Problem	**Željeni rezultat**	**Aktivnosti**
P1. Postojanje stava da mladi nisu zainteresirani za kulturni sadržaj	R1.1. Mladi su zainteresirani za kulturni i sportski sadržaj i učestvuju u organizaciji događaja iz oblasti kulture i sporta.	A1.1.1. Osnivanje sekcija koje bi mladima omogućile da njeguju svoj talenat u pjevanju, pisanju, crtanju (npr. dramska sekcija) A1.1.2 Stvaranje navika kod mladih za posjećivanje galerija, pozorišta, biblioteka i drugih institucija kulture kroz školske aktivnosti.
P2. Nedovoljna promocija i marketing kulturnih i sportskih sadržaja	R2.1. Uspostavljene informativne i edukativne radijske emisije u cilju promocije važnosti bavljenja sportom. R2.2. Javne ustanove kao i NVO prisutne na društvenim mrežama putem kojih promovišu svoj rad i prilike u obalsti kulture i sporta.	A2.1.1. Uvođenje redovnih radijskih emisija u program lokalnog medija koji će promovisati zdravlje i prednosti bavljenja sportom. A2.1.2.Promjena pristupa mladima uz pomoć korištenja društvenih mreža koje su popularne među

		mladima i kreiranje zanimljivog sadržaja koji će privući pažnju mladih (pretežno Instagram, a potencijalno i TikTok).
P3. Nepostajanje sekcija i Udruženja koje promovišu kulturu	R3.1. Mladi su aktivni organizatori, učesnici i posjetioci kulturnih sadržaja	A3.1.1. Podržati osnivanje i rad sekcija i udruženja koji će promovisati i organizovati kulturne sadržaje.
P4. Nepostojanje baze podataka o broju mladih koji se aktivno bave sportom	R4.1. Uspostavljena baza podataka sa informacijama o aktivnim sportistima koje se redovno ažurira.	A4.1.1. Kreiranje baze podataka o broju mladih koji se aktivno bave sportom na području općine Ilijaš.
P5. Lokalni mediji ne posvećuju dovoljnu pažnju sadržajima iz oblasti kulture i sporta.	R5.1. Lokalni mediji redovno kreiraju sadražaje (emisije, članci i drugo) koji promoviraju događaje i aktivnosti iz oblasti sporta i kulture	A5.1.1. U saradnji sa televizijskim kućama, radio stanicama, portalima iz općine Ilijaš i Kantona Sarajevo kreirati sadržaj koji promoviše sadržaje i aktivnosti iz oblasti kulture i sporta.
P6. Nedovoljna aktivnost i iskorištenost Komisije za kulturu i sport	R6.1 Komisija za kulturu i sport redovno održava sastanke za predstavnicima mladih i nevladinih organizacija u cilju kreiranja privlačnog sadržaja iz oblasti kulture i sporta za mlade	A6.1.1. Uspostaviti redovne sastanke Komisije za kulturu i sport sa mladima i prepoznatim kulturnim radnicima, umjetnicima i sportistima kako bi se kreirao zanimljiv sadržaj za mlade koji bi ih mogao privući. Komisija poduzeti aktivnosti da mladi budu organizatori, učesnici i posjetioci kulturnih i sportskih događaja u općini.

Aktivizam mladih (učešće, volontiranje, mobilnost i informiranje)

Uvod

Aktivno učešće mladih na vrlo sličan način kao i formalno obrazovanje motiviše mlade da se odluče na lično usavršavanje koje im u budućnosti nudi novu perspektivu. Aktivizmom u društvenom, političkom i ekonomskom životu u zajednici mladi doprinose, ne samo svom ličnom, nego i napretku i razvoju zajednice. Temelj aktivnog učešća mladih u društvu je koncept aktivnog građanstva koji podrazumijeva niz aktivnosti u različitim oblastima svakodnevnog života, a koje doprinose osnaživanju građanske (demokratske) kulture mladih. Aktivno učešće mladih znači postojanje, ne samo određenih prava mladih koja moraju osigurati i garantirati nosioci vlasti i donosioci odluka, nego i aktivnu ulogu mladih te njihovo aktivno učešće u lokalnoj zajednici i procesima donošenja odluka.

Pored aktivnog učešća mladih, nezaobilazne teme su volontiranje, mobilnost i informiranje mladih te neformalno obrazovanje kao alat kroz koji mladi stječu znanje i iskustvo potrebno kako na tržištu rada tako i za svakodnevni život. Glavni cilj ove oblasti je osigurati podržavajuću okolinu koja se bazira na međusobnom povjerenju, saradnji i odgovornosti, u kojoj su mlade osobe informirane, educirane i motivirane za aktivno učešće u lokalnoj zajednici.

Pravni okvir

Na državnom nivou ne postoji niti je u proceduri zakon koji bi regulirao položaj mladih, kao ni njihovo učešće. Zakoni koji direktno tretiraju populaciju mladih usvojeni su na nivou entiteta i Brčko distrikta BiH, i to: Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske, Zakon o mladima Federacije BiH i Zakon o mladima Brčko distrikta BiH.
Usvajanjem Zakona o mladima Federacije BiH 2010. godine prvi put je regulirano pitanje učešća mladih u procesima odlučivanja te se mladima garantiraju prava na uključenost i informiranost na svim nivoima vlasti. Zakonom o mladima Federacije BiH uređeni su sistem organiziranja mladih od lokalnog do entitetskog nivoa te programi i oblasti od interesa za mlade. Također, neformalno obrazovanje je prepoznato kao oblast od interesa za mlade i omladinski sektor, te stoga treba biti sastavni dio strateških dokumenata za mlade na nivou kantona i Federacije BiH. Pored neformalnog obrazovanja, Zakon o mladima definira i sljedeće oblasti:

- formalno i cjeloživotno obrazovanje;
- zapošljavanje, mjere protiv nezaposlenosti te omladinsko preduzetništvo;
- socijalna, zdravstvena i preventivna zaštita mladih te reproduktivno zdravlje mladih;
- stambeno zbrinjavanje mladih;
- rad s mladima, jačanje i razvoj sposobnosti mladih i slobodno vrijeme mladih;
- aktivno učešće mladih u javnom životu, izgradnja civilnog društva i volonterstvo;
- mobilnost i saradnja među mladima;
- informiranje i savjetovanje mladih;
- stručni rad i usavršavanje u vezi s radom s mladima;
- usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mlade;
- omladinski turizam, oporavak mladih i boravak u prirodi;
- aktivnosti mladih po pitanju kulture, sporta, estetike, etike, ekologije, duhovnosti, humanističkih vrijednosti, lične i društvene odgovornosti;
- rad s mladima s teškoćama u razvoju;
- i druga pitanja od interesa za mlade i poboljšanje njihovih uvjeta života.

Pored Zakona o mladima Federacije BiH, učešće i mobilnost mladih regulirani su i Zakonom o volontiranju Federacije BiH. [30] Prvi strateški dokument na nivou Kantona Sarajevo, Strategija prema mladima Kantona Sarajevo, donesen je za period 2019–2023. godine, te se jedna od oblasti, između ostalih, odnosi i na aktivizam, gdje se posebno tretiraju teme učešća, volontiranja, mobilnosti i slobodnog vremena mladih.

Institucionalni okvir

Na nivou države Bosne i Hercegovine nadležnost nad pitanjima mladih pripada Ministarstvu civilnih poslova BiH, gdje u okviru Sektora za obrazovanje djeluje Odsjek za mobilnost i mlade. U nadležnost Sektora za obrazovanje, između ostalih, spadaju i poslovi vezani za učešće u evropskim programima i projektima u oblasti obrazovanja i mobilnosti mladih. Glavni akter politike prema mladima u Federaciji BiH je Federalno ministarstvo kulture i sporta, ali je nadležnost nad pitanjima mladih podijeljena na deset kantona, gdje su u svakom određena ministarstva koja su nadležna za pitanja mladih. Nadležno resorno ministarstvo za pitanja mladih u Kantonu Sarajevo do decembra 2020. bilo je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, nakon čega su nadležnosti ovog ministarstva podijeljena na dva ministarstva, i to Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo. Institucionalni okvir odnosa ka mladima na području Kantona Sarajevo obuhvata i rad Komisije za mlade, koja djeluje pri Skupštini Kantona Sarajevo.

Kada je riječ o institucionalnom okviru na nivou općine, nadležna služba Općine Ilijaš je Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica. Pored nadležne službe, Općinsko vijeće Ilijaš je u okviru radnih tijela Vijeća imenovalo Komisiju za pitanja mladih. U rad Komisije za mlade nisu uključeni mladi u ime nevladinog sektora.

- ✓ **Organizovanje mladih**

U Ilijašu nije formirana krovna organizacija mladih, vijeće mladih. Iako je ovo zakonska obaveza svim nivoima vlasti nemogućnost dosadašnjeg formiranja vijeća mladih u Ilijašu proizilazi iz toga da ne postoji dovoljan broj omladinskih organizacija. U drugoj polovini 2022. godine omladinske organizacije iz Ilijaša su u saradnji sa Vijećem mladih FBiH i Općinom počeli razgovore na temu formiranja vijeća mladih, a što je naišlo i na pozitivne odgovore lokalnih organizacija.

Omladinske organizacije nisu brojne, a na Spisku omladinskih organizacija koje vodi službenica za mlade su trenutno upisane dvije omladinske organizacije:

1. Udruženje Omladinska organizacija “Iskoristi dan – Carpe Diem“ i
2. Udruženje Odred izviđača “Mladost“.

Spisak omladinskih organizacija se vodi u skladu sa Pravilnikom o vođenju omladinskih udruženja na općinskom nivou.[31]

- ✓ **Podrška projektima za mlade**

Općina Ilijaš izdvaja sredstva za projekte mladih. Putem javnog poziva za prikupljanje zahtjeva udruženja građana i nevladinih organizacija dodjeljuju se sredstva za oblast omladinski aktivizam i projekte mladih, a koji su u skladu sa Akcionim planom Strategije prema mladima Općine Ilijaš 2018-2022. godina.

[30] Zakon o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine, 2012: https://s.mladi.org/ZakonovolontiranjuFBiH.
[31] Pravilnik o vođenju omladinskih udruženja na općinskom nivou, 2022: PravilnikOpcinelIijasovodenjuspiskaomladinskihudruzenja.pdf

Po godinama ta sredstva su bila:

- 2020. – 8693,00 KM
- 2021. – 8900,00 KM
- 2022. – 8400,00 KM.

Od 2019. godine Udruženje Omladinska organizacija „Iskoristi dan-Carpe Diem“ aplicira na javne pozive sa projektom Carpe Diem – Radio emisija. Ovaj projekat se provodi već tri godine zaredom i podrazumijeva pripremu i emitovanje emisije za mlade u programu Radija Ilijaš. Urednici i voditelji emisije su članovi organizacije, a u emisiji se predstavljaju informacije za mlade, kao i uspješni mladi u različitim oblastima.

✓ **Transfer za mobilnost mladih**

Općina Ilijaš je obezbijedila sredstva koja su namijenjena za mobilnost mladih. Ova sredstva se dodjeljuju u skladu sa Pravilnikom[32] Mobilnost mladih u svojstvu ovog Pravilnika se odnosi na:

- Regionalne i međunarodne edukacije, radionice i seminari;
- Regionalne i međunarodne konferencije i kongrese;
- Kratkoročne i srednjoročne posjete u svrhu rada na projektu/istraživanju ili uspostavljanju saradnje na realizaciji projekata od značaja za lokalnu zajednicu;
- Stručno usavršavanje/praksa;
- Regionalne i međunarodne škole koje promovišu neformalno obrazovanje, volonterizam i humanitarni rad;
- Takmičenja iz oblasti formalnog obrazovanja i kulture;
- Studijske posjete u cilju razvoja regionalne i međunarodne saradnje među mladima.

Sredstva predviđena kroz Transfer za mobilnost mladih dodjeljuju se isključivo za:

- Putovanja (troškove goriva, autobuske, avionske ili druge putne karte),
- Kotizacija (troškovi učešća na edukacijama, radionicama, seminarima, konferencijama i sl.),
- Boravak (smještaj i hrana),
- Vize

Samim pravilnikom su definisani iznosi sredstava u jednoj godini za jednu osobu, a koja mogu biti iskorištena:

- do 200,00 KM za putne troškove, troškove kotizacije i boravka u svrhu aktivnosti koje se odvijaju unutar BiH,
- do 400,00 KM za putne troškove, troškove kotizacije i boravka u svrhu aktivnosti koje se odvijaju u zemljama regiona: Hrvatska, Srbija, Slovenija, Sjeverna Makedonija i Crna Gora,
- do 600,00 KM za putne troškove, troškove kotizacije, troškove vize i boravka u svrhu aktivnosti koje se odvijaju u ostalim nepomenutim zemljama.

Pravilnikom su detaljno uređene sve druge oblasti i pitanja koja se mogu pojaviti u procesu korištenja resursa.

✓ **Komisija za mlade**

Komisija za mlade i obrazovanje je radno tijelo Općinskog vijeća koje je zaduženo za pitanja od značaja i interesa za mlade. Ovu Komisiju čini predsjednik i četiri člana. Mladi nemaju svog predstavnika u Komisiji.

✓ **Informisanje mladih**

Proces informisanja i savjetovanja mladih svakodnevno kroz rad provodi i službenica za mlade Općine Ilijaš kroz posrednu i neposrednu komunikaciju sa mladima i predstavnicima javnih ustanova te udruženja.

[32] Pravilnik o uvjetima, načinu i postupku dodjele sredstava iz transfera za mobilnost mladih Općine Ilijaš: 00206B9D9646181129145739.pdf (ilijas.ba)

Informacije od značaja za određene kategorije mladih dostavljaju se direktno putem e-maila odgovornim osobama u udruženjima/ustanovama te se zatim u skladu sa pravilima rada ustanova/udruženja dostavljaju mladima (najbolji primjer je informisanje škola o određenim projektima i prilikama za mlade, gdje se šalju direktni mailovi sa informacijama na zvanične e-mail adrese škola, a zatim škole kroz svoje kanale komunikacije informišu mlade). Omladinski program Radija Ilijaša, kao jedinog lokalnog audio medija, osim obaveznih kvota omladinskog i dječijeg programa koje propisuje Regulatorna agencija za komunikacije, uvijek pruža podršku i medijski prostor promociji uspjeha mladih. Omladinska jednosatna emisija realizira se svake nedjelje od 17 sati, a protekle tri godine je realizirana u saradnji sa Omladinskom organizacijom "Iskoristi dan – Carpe Diem".
Općina Ilijaš ne provodi direketno projekte koji se tiču poboljšanja informisanja mladih u lokalnoj zajednici, ali kroz redovan rad saradnice za informisanje Općine Ilijaš objavljuje sadržaj i informacije koje su značajne za mlade u lokalnoj zajednici.

Mladi sa područja Općine Ilijaš imaju pristup svim zakonskim i podzakonskim aktima koji se tiče oblasti mladih, a koji se nalaze na zvaničnoj web stranici Općine Ilijaš: www.ilijas.ba (Folder: Dokumenti – Služba za društvne djelatnosti i poslove mjesnih zajednica – Oblast: Obrazovanje i pitanja mladih). Pored toga, na zvaničnoj web stranici Općine Ilijaš mladi mogu preuzeti i sve potrebne obrasce za administrativne procedure koje provodi Općina Ilijaš, a tiču se mladih (naprimjer: Zahtjevi za stipendiranje, Obrazac za dodjelu sredstava iz Transfera za mobilnost mladih i sl.)

Mladi sa područja općine Ilijaš pristup svim zakonskim i podzakonskim aktima mogu ostvariti i direktno u Službi za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica, kao službi koja je nadležna za pitanja mladih te savjetovanje mladih. Shodno Zakonu o mladima FBiH, proces donošenja pravilnika i drugih zakonskih akata prolazi kroz procedure konsultacija sa mladima, prije svega kroz javne rasprave ali i kroz direktnu komunikaciju sa udruženjima mladih i ustanova koje su od značaja za mlade. Također, proces donošenja zakonskih akata podrazumijeva i odobrenje Komisije za obrazovanje i mlade Općinskog vijeća Ilijaš.
U procesu izrade Strategije prema mladima općine Ilijaš aktivno su uključeni mladi i predstavnici omladinskih udruženja, kroz direktno učešće u Radnim grupama u svim oblastima.

Analiza problema i potreba mladih

U fazi istraživanja položaja i potreba mladih ispitivan je odnos mladih i organizacija. Ovo je rađeno u dva aspekta. Na jednoj strani se ispitivalo članstvo mladih u organizacijama, dok se sa druge strane ispitivalo učešće mladih u aktivnostima različitih organizacija bez obzira da li su članovi ili ne.

Rezultati pokazuju da je 17,5% ispitanih član neke omladinske organizacije ili asocijacije. Procenat mladih koji su učestvovali u aktivnostima omladinskih organizacija je veći i iznosi 22,7%. Ipak, najviše mladih izjavljuje da nisu članovi niti jedne organizacije (69%).

Na pitanje da li su u posljednje dvije godine učestvovali u bilo kakvim organiziranim volonterskim aktivnostima, 36,2% mladih je odgovorilo potvrdno. Važno je istaknuti da su mladi iz gradskih sredina (54,3%) u mnogo većoj mjeri odgovorili da su bili uključeni u organizirane volonterske aktivnosti u odnosu na mlade iz vangradskih sredina (30%).

Grafik 16. Članstvo i rad u organizacijama

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

1. Nedovoljna finansijska sredstva za projekte mladih

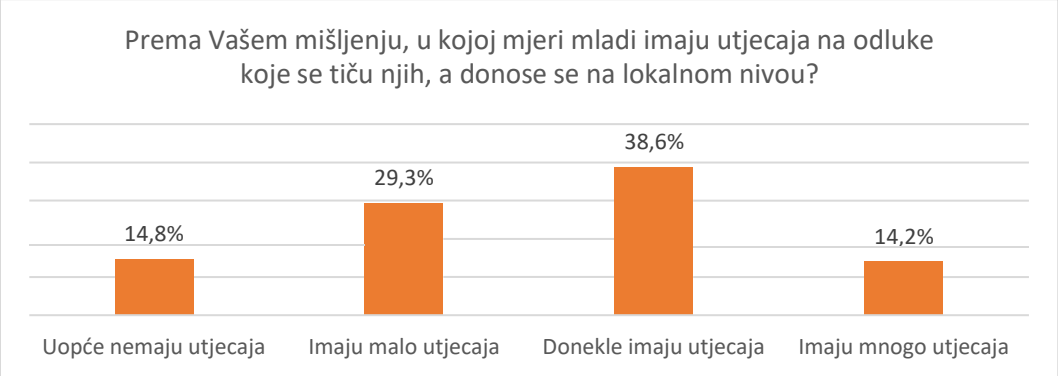
Općina Ilijaš kontinuirano dodjeljuje sredstva za projekte mladih, ali ta sredstva ne zadovoljavaju sve potrebe. Usvajanjem Strategije prema mladima za period 2023-2028. godina, neophodno je planirati veće iznose sredstva koja će biti dostupna omladinskim organizacijama, ali i neformalnim grupama mladih.

Važno je da projekti osiguraju provedbu svih planiranih aktivnosti i kroz akcioni plan za oblast aktivizma.

2. Mladi nisu uključeni u procese odlučivanja

Većina mladih (52,8%) u Ilijašu smatra da imaju donekle ili mnogo utjecaja na donošenje odluka koje se tiču njih na lokalnom nivou. Pesimističnih mladih po pitanju vlastitog utjecaja na donošenje odluka na lokalnom nivou koje se tiču njih ima 14,8%, pri tome su muškarci nešto pesimističniji od žena.

Grafik 17. Utjecaj mladih na odluke koje se donose na lokalnom nivou

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

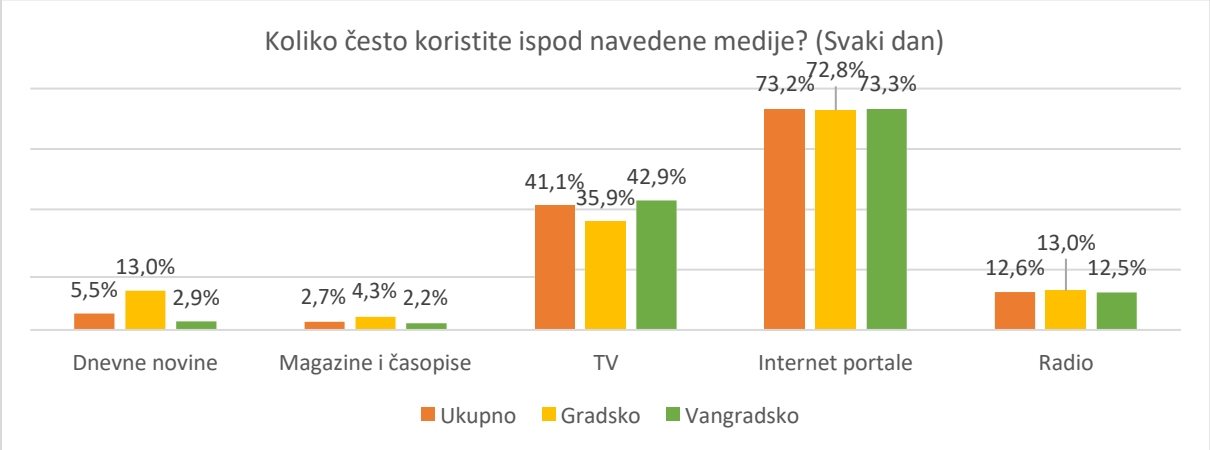
3. Prostor za rad sa mladima ne odgovara na potrebe mladih

Problem iskoristivosti prostora za mlade je prepoznat i kroz oblast obrazovanja, a a gdje je objašnjena važnost postojanja adekvatnog prostora za mlade koji se koristi u svojim punim kapacitetima.

4. Informativni sadržaji nisu prilagođeni mladima

Internet portali predstavljaju medij koji mladi u Ilijašu najčešće koriste za informiranje. Ovaj medij svaki dan koristi 73,2% mladih u Ilijašu. Televiziju kao izvor informiranja svakodnevno koristi 41,1% mladih. Najmanje popularni mediji kod mladih u Ilijašu su dnevne novine te magazini i časopisi. Zanimljivo je da su dnevne novine donekle svakodnevno čitane u gradskim sredinama, ali u vangradskim sredinama mladi ne koriste dnevne novine kao izvor informacija. Podatak u prilog ovome jeste i to da 67,1% mladi u Ilijašu nikako ne koristi dnevne novine kao izvor informacija. Ovi podaci koji se tiču nekorištenja dnevnih novina kao izvora informacija odudaraju od podataka koje dobijamo iz drugih sredina u BiH.

Grafik 18. Korištenje medija

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

I tokom fokus grupa mladi su isticali da je njihov primarni izvor informacija internet, odnosno različiti portali kojima pristupaju putem interneta, ali su istaknuli i komentare koji se tiču slušanja radija.

Ukoliko su mladi prisutni na internetu, onda je izuzetno važno da i formati objava budu prilagođeni njima te da ih zainteresiraju objave, a posebno one koje su dio određenih kampanja kao što je npr. prevencija nekog štetnog ponašanja i sl.

5. Općina Ilijaš ne koristi društvene mreže kao kanale informisanja

S obzirom na to da najveći broj mladih provodi vrijeme upravo na društvenim mrežama, važno je da i informacije koje Općina i institucije prosljeđuju ka mladima budu plasirane kroz ove kanale informisanja i komunikacije.

6. Nedostatak materijalnih, kadrovskih i tehničkih sredstava za kvalitetno informisanje. Nephodnost modernizacije postojećih resursa za informisanje

Informisanje mladih na lokalnom nivou označava da lokalne vlasti i mediji informišu redovno mlade o svim temama koje ih interesuju na različite načine. To može uključivati spektar aktivnosti: informisanje, konsultovanje, savjetovanje, vodstvo, podršku, podučavanje i trening, umrežavanje i upućivanje na specijalizovane službe. Informacije trebaju biti pružane na način koji proširuje mogućnosti dostupne mladim ljudima i koji promovišu njihovu autonomiju i osnaživanje. U tu svrhu, potrebno je poboljšati materijalna i tehnička sredstva za kvalitetno informisanje mladih, a koje se ogleda u modernizaciji opreme te edukovanje uposlenih lica o kreativnim načinima predstavljanja vijesti mladima (korištenje Canve, snimanje Podcasta i sl.)

7. Neinvolviranost mladih u kreiranje medijskih i informativnih sadržaja

Do 2022. godine mladi su donekle bili uključeni u kreiranje medijskog i informativnog sadržaja kroz radio emisiju koju je vodilo omladinsko udruženje „Carpe diem-iskoristi dan“. U 2022. godinu ove aktivnosti su obustavljene. Samo postojanje jedne emisije ne nudi dovoljno kvalitetan sistem informisanja mladih. S obzirom na to da se na više mjesta i u ovom dokumentu ističe iformisanje mladih važno je da ova populacija i njihovi predstavnici budu što više uključeni u kreiranje samog sadržaja i na taj način utiču na kvalitet informacija i sadržaja.

Plan aktivnosti koje će biti realizovane kroz Strategiju prema mladima 2023-2028.

Problem	**Željeni rezultat**	**Aktivnosti**
P1. Nedovoljna finansijska sredstva za projekte mladih	R1.1. Povećanje budžeta za podršku projektata mladih	A1.1.1. Nadležna služba inicira povećanje budžeta za podršku projekata mladih u skladu sa potrebama omladinskih organizacija i mladih.
P2. Mladi nisu uključeni u procese odlučivanja	R2.1. Mladi aktivno utiču na donošenje odluka koje ih se tiču	A.2.1.1. Provedene radionice i info sastanci o informisanju i edukaciji mladih o ulozi Komisije za mlade A2.1.2. U rad Komisije za mlade uključeni predstavnici mladih
P3. Prostor za rad sa mladima ne odgovara na potrebe mladih	R3.1. Osiguran prostor za rad sa mladima i za rad udruženja	A3.1.1. Unaprijeđen postojeći prostora za mlade A3.1.2. Pronađen dodatni protora za rad udruženja i uređen prema potrebama mladih
P4. Informativni sadržaji nisu prilagođeni mladima	R4.1. Kreativni i mladima razumljivi i dostupni informativni sadražaji o prilikama i mogućnostima za mlade, kao i	A4.1.1. Kreirati “Redakcijski tim” mladih u saradnji sa školama, predstavnicima Radija Ilijaš i službenikom za mlade

	sadržaji iz domena lokalne administracije	A4.1.2. Kreirati i relizovati Omladinski program koji će biti prilagođen mladima A.4.1.3. Kreiran Vodič za mlade kroz organ uprave – Općinu Ilijaš
P5. Općina Ilijaš ne koristi društvene mreže kao kanale informisanja	R5.1. Općina Ilijaš ima najmanje dvije društvene mreže kao vid informisanja	A5.1.1. Provedena edukacija uposlenika o korištenju modernih alata u medijima A5.1.2. Kreirani profile Općine Ilijaš na Facebooku i Instagramu
P6. Nedostatak materijalnih, kadrovskih i tehničkih sredstava za kvalitetno informisanje. Nephodnost modernizacije postojećih resursa za informisanje	R6.1. Modernizacija postojeće tehničke opreme za javni servis Općine Ilijaš (RADIO ILIJAŠ)	A6.1.1. Inicirana nabavka nepohodne tehničke opreme za Radio Ilijaš A6.1.2. Kreiran projekat i upućena aplikacija prema međunarodnim organizacijama i višim nivoima vlasti
P7. Neinvolviranost mladih u kreiranje medijskih i informativnih sadržaja	R7.1. Involvirani i informisani mladi o važnosti medijske pismenosti	A7.1.1. Radionice sa srednjoškolcima o važnosti medija, medijske pismenosti i opće informisanosti

Sigurnost mladih

Uvod

Sigurnost svih građana, a posebno mladih kao najaktivnije populacije u društvu predstavlja poseban izazov institucijama vlasti, ali i nadležnim tijelima i službama koje su zadužene za pitanje sigurnosti. Osiguravanje sigurnosti cjelokupnom stanovništvu, a samim tim i populaciji mladih je posebno izazovno i zahtjeva angažman svih relevantnih institucija i službi. S obzirom na društvene pojave i promjene koje se dešavaju, prisutno je sve više problema i izazova za populaciju mladih. Zbog napretka tehnologije i novih društvenih okolnosti mijenjaju se i sigurnosti izazovi. Sve više je prisutno nasilje na internetu i društvenim mrežama, a mladi su posebno ranjiva kategorija. Potrebno je uvođenje novih edukativnih sadržaja koji bi pružili sigurnost mladima, ali i angažman cjelokupne zajednice na rješavanje sigurnosnih izazova za mlade. Prisutno je i sve više slučajeva nasilja u porodici, kao i vršnjačkog nasilja koje zahtjeva posebnu pažnju pa čak i hitne mjere kako bi se situacija popravila. Nažalost povećava se i broj mladih koji su učesnici u krivičnim djelima te je tome također potrebno posvetiti dovoljno pozornosti kako bi se devijantna i neželjena ponašanja kod mladih otklonila. Na ponašanje mladih danas utječu različiti problemi i izazovi, poput nezaposlenosti, složenih socijalnih odnosa u društvu, porasta različitih oblika nasilja koji se reflektiraju na ponašanje mladih. Zaštita djece i mladih i njihova sigurnost u svakodnevnom životu moraju biti u fokusu institucija vlasti i policijskih tijela. Sigurnost mladih podrazumijeva različite oblike sigurnosti, od fizičke sigurnosti mladih, preko ličnog osjećaja sigurnosti među vršnjacima, sigurnosti na internetu i saobraćaju, pa sve do ličnog osjećaja ekonomske i socijalne sigurnosti.

Pravni okvir

Sigurnost mladih u Bosni i Hercegovini garantirana je, između ostalih, propisima krivičnog zakonodavstva, koje čine Krivični zakon BiH te krivični zakoni entiteta i Brčko distrikta BiH. Pored krivičnih zakona koji čine osnovu, sigurnost mladih, iako ne izričito, garantirana je i kroz druge zakone države Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko distrikta BiH kojima su eventualno propisana krivična djela. Navedeni zakoni čine dopunsko krivično zakonodavstvo, te se kazne i druge sankcije mogu propisivati jedino ako su u skladu s odredbama sistemskog krivičnog zakonodavstva. U širem smislu, u pravni okvir kojim se osigurava sigurnost mladih ubrajaju se i krivični procesni zakoni (Zakon o krivičnom postupku BiH, zakoni o krivičnom postupku na nivou entiteta kao i Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH), kao i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Važno je navesti i posebno krivično zakonodavstvo, poput Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, kojim je 2003. godine prvi put regulirano seksualno uznemiravanje, kao i Zakona o zabrani diskriminacije BiH, a koji moraju biti u skladu s krivičnim zakonima u pogledu uvjeta odgovornosti i kažnjivosti.

Važno je napomenuti da Krivični zakon Federacije BiH ne propisuje krivično djelo vršnjačkog nasilja, stoga se na maloljetne osobe koje su počinioci krivičnih djela primjenjuju Krivični zakon Federacije BiH, Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH kao i Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH. Također, na maloljetne prijestupnike primjenjuje se i Zakon o prekršajima Federacije BiH. Postupanje s djecom i mladima počiniteljima krivičnih djela podrazumijeva prvenstveno njihovu zaštitu, podršku i pronalazak najboljih rješenja kako bi se korigirala njihova neprilagođena ponašanja. Djeca i mladi spadaju u osjetljivu kategoriju čija se ličnost odlikuje posebnim psihofizičkim karakteristikama, što zahtijeva i posebna pravila postupanja. Ona su utvrđena Zakonom o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH, koji u svojoj primjeni ima zadatak da štiti najbolji interes djeteta. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH podrazumijeva brojne aktere koji su uključeni u pružanje pomoći djetetu, a to su: policija, organi starateljstva, porodica, škola, brojne institucije društvene zajednice te na kraju tužilaštva i sudovi.

U Kantonu Sarajevo primjenjuje se Zakon o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo [33] . Rad Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo temelji se na Ustavu BiH, Ustavu Federacije BiH, Ustavu Kantona, te zakonima i drugim propisima BiH, FBiH i Kantona. Propisi koje donosi Ministarstvo i sve ostale radnje Ministarstva moraju biti u skladu sa međunarodno prihvaćenim principima policijske službe[34].
Propisi prema kojima postupa Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo su brojni, a ističemo neke od njih koji su važni za mlade i njihovu sigurnost:

- Porodični zakon Federacije BiH ('Službene novine FBiH 35/05, 34/14, 41/05)
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira (Službene novine Kantona Sarajevo 18/07, 7/08, 34/20)
- Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 08/06)
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici (Službene novine FBiH 20/13)
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Službene novine FBiH 7/14, 74/20)

Kanton Sarajevo od ostalih uredbi primjenjuje Akcioni plan za prevenciju maloljetničkog prestupništva i rad sa maloljetnicima u kontaktu s pravosudnim sistemom u Kantonu Sarajevo 2020 - 2022. godina.

Institucionalni okvir

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine usložnjava i oblast sigurnosti, a što za posljedicu ima velik broj institucija, tijela i službi koja se bave pitanjem sigurnosti u BiH. Na nivou BiH za pitanje sigurnosti je nadležno Ministarstvo sigurnosti BiH. U sastavu Ministarstva su Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Granična policija BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, Agencija za policijsku podršku i Služba za poslove sa strancima.

Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine djeluje Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, u okviru kojeg policijske poslove iz svog djelokruga vrše policajci Federalne uprave policije. Usvajanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine napravljena je asimetrija u hijerarhiji i organizaciji policijskih poslova. Temeljna organizacija je i dalje policijska stanica u okviru policijske uprave, a policijske uprave su u sastavu kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. Svako od deset kantonalnih ministarstava ima vlastite zakone o unutrašnjim poslovima i zakone o policijskim službenicima što dodatno usložnjava sistem sigurnosti u FBiH. Pored toga kantonalna ministarstva samostalno vrše svoje poslove propisane zakonima kao i odabir i školovanje kadrova, činovanje, te svi imaju svoje budžete.

- ✓ **Kanton Sarajevo**

Ministarstvo nadležno za pitanje sigurnosti na području Kantona Sarajevo je Ministarstvo unutrašnjih poslova KS (MUP KS), koje je zaduženo za izvršavanje poslova propisanih Zakonom o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo. MUP KS je potpisnik protokola o saradnji i postupanju u slučajevima protivpravnog ponašanja na štetu djece u Kantonu Sarajevo, kao i protokola o saradnji u slučajevima nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
Ministarstvo unutrašnjih poslova se sastoji od osam policijskih uprava od kojih je jedna PU Ilijaš[35]. Policijska uprava Ilijaš se sastoji od Policijske stanice Ilijaš, Policijskog odjeljenja Srednje i Odjeljenja kriminalističke policije Ilijaš.

[33] "Sl. novine Kantona Sarajevo", br. 1/2016, 6/2019 - autentično tumačenje, 26/2019, 31/2019 i 39/2020)
[34] Predviđenim u Sporazumu o reorganizaciji policije Federacije Bosne i Hercegovine
[35] Okviru PU Ilijaš djeluju PS Ilijaš i PO Srednje

- ✓ **Vrste nasilja koji predstavljaju opasnost za mlade**

Prema podacima Policijske uprave Ilijaš i Odjeljenja kriminalističke policije Ilijaš (u daljem tekstu OKP) vezano za problematiku nasilja kod mladih[36] na području koje pokriva Policijska uprava Ilijaš u vremenskom periodu od 2020. do 2022. godine evidentirani su sljedeći događaji:

Godina	Oblik nasilja kod mladih (međuvršnjačko, seksualno, nasilje na internetu i broj prijava
2020.	Krivično djelo Spolni odnošaj s djetetom – 1 slučaj Krivično djelo nasilja u porodici (žrtve nasilja su bila djeca) – 3 slučaja
2021.	Krivično djelo nasilja u porodici – 3 slučaja
2022.	Krivični djelo nasilja u porodici – 1 slučaj

U ovom periodu nije bilo prijava vezanih za nasilje na internetu i društvenim mrežama.

U procjeni stanja sigurnosti iz svih oblasti na području općine Ilijaš za period 2020. godine Sedma policijska uprava – Policijska stanica Ilijaš je evidentirala 135 krivičnih djela[37]. Krivična djela su obuhvatila teške tjelesne povrede i lakše tjelesne ozljede, ugrožavanje sigurnosti, nasilje u porodici, posjedovanje droga, krađa, teška krađa, teška krađa na drzak način, razbojništvo, utaja, oštećenje tuđe stvari. Ucjena, iznuda, prevara, nasilničko ponašanje i dr. Preduzimajući operativne i kriminalističko-taktičke mjere i radnje iz svoje nadležnosti, policijski službenici PS Ilijaš i OKP-e Ilijaš od 135 izvršenih krivičnih djela uspješno su riješili njih 99.

Unutar Strategije razvoja Općine Ilijaš ističe se nekoliko problema i izazova koji su identificirani u istraživanju o potrebama i problemima mladih iz 2016. godine. Tada su za prioritete rješavanja bili istaknuti:

- nezadovoljstvo mladih sigurnosnom situacijom u Kantonu Sarajevo
- izloženost mladih različitik oblicima nasilja
- prisutnost visoke stopa kriminala kod mladih
- povećanje rizičnih ponašanja kod mladih
- nedostatak sistemskog pristupa u radu s mladima i standardizacije u pogledu sigurnosti mladih

- ✓ **Aktivnosti Policijske stanice Ilijaš**

Policijski službenici Policijske uprave Ilijaš (Policijske stanice Ilijaš i OKP-e Ilijaš), u skladu s Programom rada Uprave policije MUP-a Kantona Sarajevo sačinjavaju godišnje Planove rada za prevenciju maloljetničkog prijestupništva i rada s maloljetnicima u kontaktu s pravosudnim sistemom u Kantonu Sarajevo. Policijski službenik koji je zadužen za rad policije u zajednici, na mjesečnom nivou dostavlja Planove rada koji sadrže aktivnosti i kontakte sa zaposlenicima Javnih ustanova (osnovne i srednje škole), kao i privatnim školama na području općine Ilijaš. Ove aktivnosti su usmjerene ka organiziranju predavanja na kojima bi se učenici upoznali o problemu međuvršnjačkog nasilja i sigurnosti sudionika u saobraćaju i svim drugim problemima prisutnim u ovoj jedinici lokalne samouprave.

- ✓ **Saradnja Policijske uprave sa drugim institucijama**

Policijski službenici PU[38] Ilijaš (Policijska stanica i Odjeljenje krim policije) u svom radu kontinuirano ostvaruje saradnju sa drugim tijelima i institucijama u općini Ilijaš, Kantonu Sarajevo i Federaciji BiH kao što su:

- Centar za socijalni rad općine Ilijaš

[36] Krivična djela koja su počinili ili su žrtve mladi.
[37] Procjena stanja sigurnosti na području općine Ilijaš, portal Ilijaš.net
[38] Policijska uprava

- Centar za mentalno zdravlje
- Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo,
- Općinski sud za prekršaje u Sarajevu,
- Kantonalni sud u Sarajevu,
- Policijskim službenicima Uprave policije MUP-a Kantona Sarajevo koji su direktno uključeni u rad s mladima,
- Vladinim i nevladinim organizacijama koje se bave problematikom mladih na području Federacije BiH i Kantona Sarajevo.

Rad Policijske uprave sa drugim institucijama reflektuje se u organizovanju seminara i predavanja koja se odnose na rješavanje problema sigurnosti mladih i pojave novih vidova krivičnih djela usmjerenih prema mladima.

Analiza potreba i problema

Osnovni izazovi s kojima se susreću policijski službenici PU Ilijaš u obavljanju redovnih poslova i zadataka na području općine Ilijaš je pojava navođenje na činjenje određenih prekršaja koje čine maloljetnici, od strane punoljetnih osoba. Kao primjer se može istaknuti navođenje na prosjačenje i drugo maloljetnika koji su pripadnici romske populacije, kao i njihov dolazak iz susjednih Općina (Visoko, Kakanj, Breza).

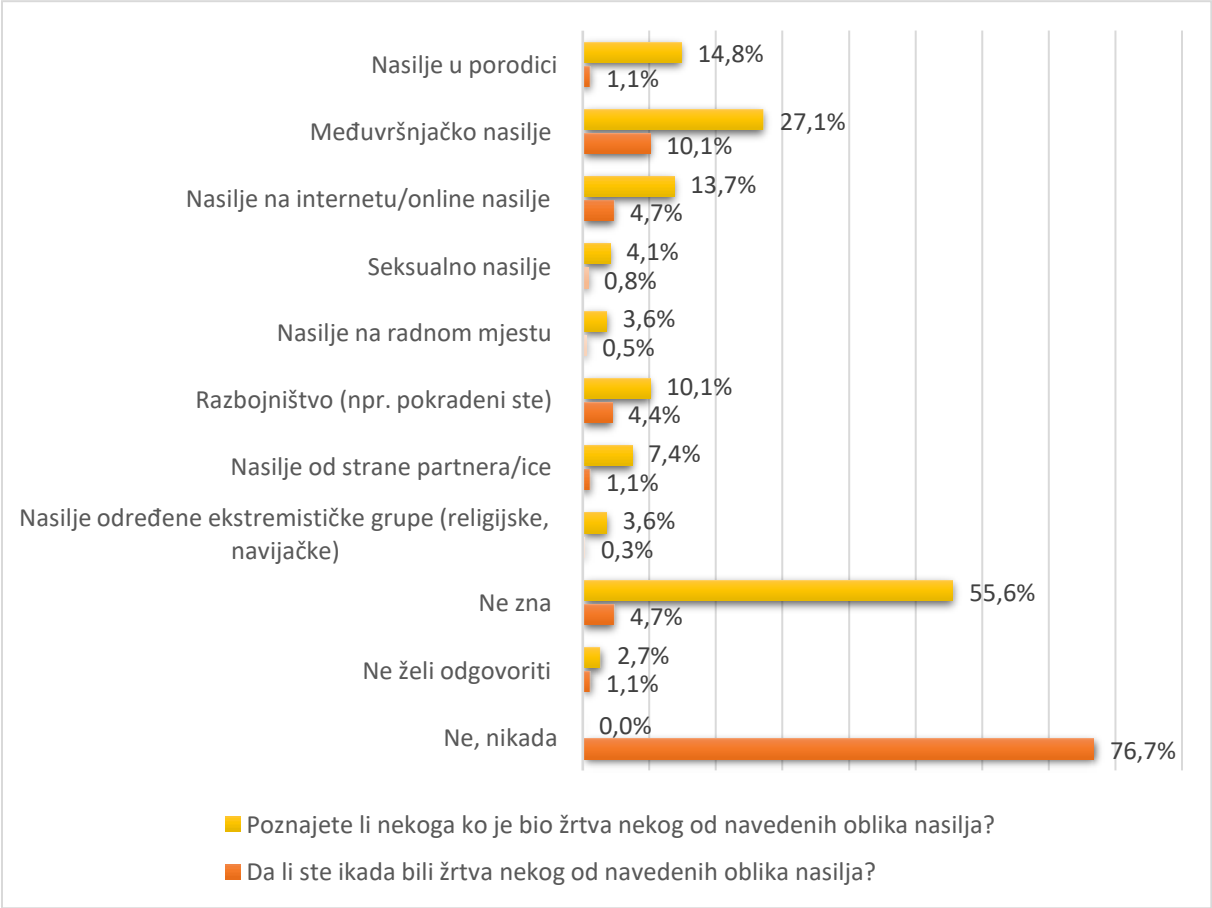
Još jedan od izazova je nedovoljna edukacija mladih od opasnosti koji su prisutni na internetu i društvenim mrežama. Žrtve se ne odlučuju prijaviti nasilje zbog prijetnji i straha od odmazde koje su im upućene od strane NN izvršilaca, a kao primjer se može navesti prijetnja da će se objaviti određeni događaj u kojim su isti učestovali ili su bili snimljeni bez njihovog pristanka.

Kada je riječ o percepciji sigurnosti mladih općine Ilijaš, oni su kroz svoje odgovore izvijestili da se osjećaju sigurno u mjestu u kojem žive. Sigurnosnom situacijom na prostoru Ilijaša potpuno je zadovoljno 31,2% mladih, dok je 47,7% više zadovoljno nego nezadovoljno sigurnosnom situacijom na prostoru općine u kojoj žive. Kada je riječ o zadovoljstvu mladih radom policijskih službenika, 53,2% mladih je koji su zadovoljni ili u potpunosti zadovoljni radom policijskih službenika.

1. Prisutnost međuvršnjačkog nasilja među mladima

Mladi u općini Ilijaš su zadovoljni sigurnosnom situacijom. Kao najveći problem ističu problem međuvršnjačkog nasilja. O ovom, ali i drugim oblicima nasilja kojima su izloženi mladi se možda dovoljno ne govori. Nadležne institucije i službe moraju poduzeti više napora i aktivnosti kako bi se prepoznali problemi mladih kada govorimo o različitim oblicima nasilja.

Grafik 19. Oblici nasilja kojima su mladi izloženi

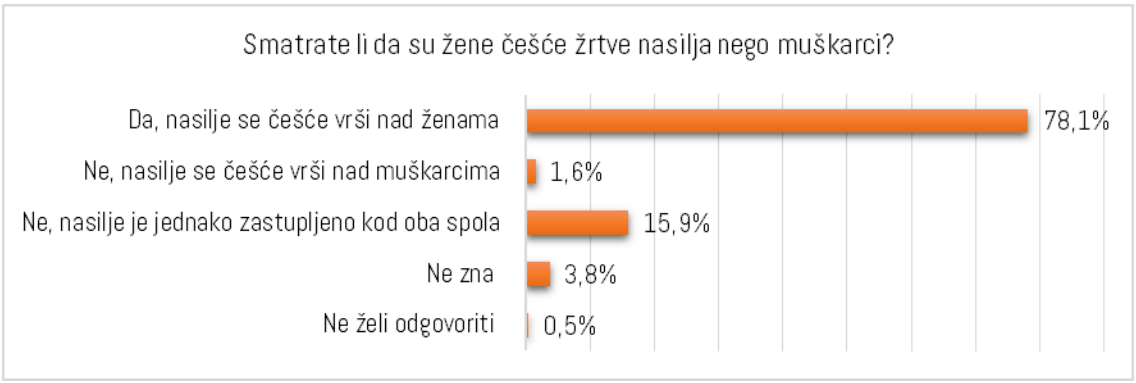

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

2. Nasilje nad ženama staviti u fokus aktivnosti Općine Ilijaš

Među zabrinjavajućim podacima do kojih se došlo tokom istraživanja o potrebama i problemima mladih je da čak 78% mladih smatra da su žene češće žrtve nasilja nego muškarci. Potreban je angažman šire društvene zajednice, lokalnih vlasti, nadležnih sigurnosnih i socijalnih službi kako bi se o ovom problemu više razgovaralo u javnom prostoru. Žrtvama nasilja je potrebno pružiti osjećaj sigurnosti i pružiti im pravnu i svaki drugi oblik pomoći kako bi se bez posljedica vratili „normalnom životu“ te kako ne bi trpili posljedice kroz nastavak života. Općina treba stremiti da prepozna sve tipove nasilja, a posebno one gdje su žrtve žene kako bi im pružila odgovarajuću pomoć.

Grafik 20. Žrtve nasilja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U cilju informisanja i edukacije mladih o oblicima nasilja u zajednici i školi te prevenciji Općina Ilijaš će provoditi sljedeće aktivnosti:

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
P1. Prisutnost međuvršnjačkog nasilja među mladima u općini Ilijaš.	R1.1. Mladi su edukovani i informirani o međuvršnjačkom nasilju i uticaju ovog vida nasilja na mlade i njihov razvoj. R1.2. Mladi prijavljuju slučajeve međuvršnjačkog nasilja relevantnim institucijama i tijelima zaduženim za sigurnost. R1.3. Pad broja slučajeva međuvršnjačkog nasilja kao i devijantnog ponašanja među mladima. R1.4. Ojačana saradnja Policijske uprave Ilijaš sa osnovnim i srednjim školama, omladinskim organizacijama i drugim akterima s ciljem suzbijanja i prevencije ove vrste nasilja.	A1.1.1. Organizovane edukativne radionice za mlade na temu Međuvršnjačko nasilje: prevencija, zaustavljanje i pomoć. A1.1.2. Organizovane edukativne i informativne kampanje uključujući i online kampanje o međuvršnjačkom nasilju koje su usmjerene prema mladima. A1.2.1. Inteziviran rad policijskih službenika sa učenicima osnovnih i srednjih škola, uključeni i roditelji djece kao i nastavnici u rješavanje problema. A1.4.1. Održani redovni zajednički sastanci Policijske uprave sa predstavnicima škola i Općine Ilijaš.
P2. Mladi su izloženi različitim vrstama nasilja od kojih se izdvajaju nasilje u porodici, seksualno i cyber nasilje.	R2.1. Mladi znaju prepoznati različite vrste nasilja u svojoj okolini. R2.2. Mladi češće prijavljuju nasilje. R2.3. Mladi su sposobni prepoznati štetan sadržaj na internetu te se znaju zaštititi. R2.4. Mladi se osjećaju sigurno na području općine Ilijaš.	A2.1.1. Provedene edukacije s ciljem informisanja mladih o vrstama nasilja (nasilje u porodici, seksualno nasilje, cyber nasilje), a poseban fokus stavljen na rad sa mladima u završnim razredima osnovne škole i srednjoškolcima. A2.2.1. Kreirane i provedene informativne javne kampanje koje ukazuju na posljedice nasilja, ali i one koje su usmjerene na prevenciju. A2.2.2. Pružena stručna podrška mladima koji su bili žrtve nasilja. A2.2.3. Kreiran sistem informisanja mladih o načinu i važnosti prijave nasilja kroz sistem formalnog obrazovanja. A2.3.1. Učenici završnih razreda osnovne škole kao i srednjoškolci informisani o

		vidovima cyber nasilja, prepoznavanju pojavnih oblika kao i mogućnostima prevencije, zaštite i prijave.
P3. Nedostatak sistemskog pristupa u radu s mladima i standardizacije u pogledu sigurnosti mladih	R3.1. Lokalni tim zadužen sa oblast sigurnosti mladih u zajednici uspostavio saradnju sa svim institucijama i službama koje mogu doprinijeti poboljšanju sistemskog pristupa u radu sa mladima uključuju i više nivoe vlasti. 3.2. Ostvarena međusektorska komunikacija i saradnja u pravcu kreiranja prvog lokalnog plana rada u oblasti sigurnosti mladih.	A3.1.1. Usvojen prijedlog za kreiranje lokalnog međusektorskog tima koji će se baviti širim aspektom sigurnosti mladih u zajednici. A3.1.2. Imenovan međusektorski tim jedinice lokalne samouprave koji će se baviti sigurnosti mladih u općini i definisan okvir rada tima. A3.2.1. Kreiran plan rada na uspostavljanju programa i pristupa u radu sa mladima koji se odnose na oblast sigurnosti. A3.2.2. Kreirana metodologija sprječavanja različitih oblika nasilja, prijavljivanja nasilja, pristupa prema mladima i njihovoj edukaciji i informisanosti u oblasti sigurnosti. A3.2.3. Uspostavljeni standardi i vrijednosti u radu sa mladima u lokalnoj zajednici koji će se primjenjivati kako kroz vladin tako i nevladin sektor.

5. AKCIONI PLAN 2023-2028.

Operativni cilj 1: Unaprijediti sistem podrške koje srednje obrazovanje pruža mladima u Ilijašu.										
Problem	**Rezultat**	**Aktivnosti**	**Vrijeme provođenja**						**Nosioci provedbe**	**Troškovi**
			2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**		
1. Javni prevoz nije uređen na nivou Općine.	1.1. Učenicima je omogućeno nesmetano pohađanje nastave u dvije smjene, kvalitetniji socijalni i kulturni život učenika i omladine sa područja MZ Srednje, Kamenica, Gajevi i Dragoradi	1.1.1. Općinsko vijeće pokrenulo inicijativu prema Ministarstvu saobraćaja KS za regulisanje javnog prevoza koji učenicima omogućava neometano pohađanje nastave u dvije smjene.	X						Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općinsko vijeće Ilijaš	0,00
2. Finansijska podrška projektima (infrastrukturnim, obrazovnim, kulturnim, društvenim...) ne odgovara potrebama korisnika	2.1. Procentualno pozicionirane budžetske stavke za potrebe realizacija projekata udruženja i klubova koja djeluju na području općine kako bi se ponudile programske aktivnosti i za djecu i mlade „gornjeg kraja općine Ilijaš.	2.1.1.Formirati koordinaciju omladinskih udruženja na nivou općine ili Vijeće mladih koje bi lobiralo za navedene ciljeve kod Općinskog vijeća prilikom usvajanja budžeta.	X	X	X	X	X	X	Službenik/ca za mlade Škole Omladinska udruženja Općinsko vijeće Ilijaš Donatori	2023: 0,00 2024: 5.000,00 2025: 5.000,00 2026. 5.000,00 2027: 7.000,00 2028: 7.000,00

	2.2. Budžetske stavke koje su namijenjene mladima općenito, kao što su fond za mobilnost mladih i grant za podršku projektima omladinskih udruženja uvećani kako bi se mladi ohrabrili na omladinski aktivizam. Iz navedenih grantova isključeni su korisnici koji nisu u kategoriji mladih niti su kao nosioci aktivnosti omladinska udruženja.			X	X	X	X	X	Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općinsko vijeće Ilijaš Omladinska udruženja Donatori	Planirati povećanje budžetskih stavki za mlade u skladu sa inicijativama mladih i izvještajima o realizaciji Budžet Općine Ilijaš.
3. Prostor za mlade se ne koristi u punom potencijalu	3.1. Renoviran i/ili opremljeni centar za mlade u Srednjoškolskom centru koji bi imao višenamjensku upotrebu (prostor za mlade, prostor za penzionere, prostor za potrebe MZ).			X				X	Općina Ilijaš JU SŠC "Nedžad Ibrišimović" Omladinska udruženja Donatori	2024: 10.000,00 2028: 10.000,00
	3.2.Izgrađen/opremljen centar za mlade u centru grada, kako bi se prestao koristiti neuslovni prostor smješten u	3.2.1.Promocija prostora za mlade među mladima.		X	X	X	X	X	Službenik/ca za mlade Omladinska udruženja	Planirati budžet u skladu sa inicijativama i projektom izgradnje centra za mlade

	Srednjoškolskom centru.	3.2.2. Provođenje kreativnih i zabavnih aktivnosti u prostoru za mlade u cilju privlačenja mladih da koriste prostor.	X	X	X	X	X	X	Omladinska udruženja i neformalne grupe mladih Donatori	Kontinuirana podrška kroz finansiranje/sufinansiranje projekata za mlade u okviru Budžeta za mlade
		3.3. Organizovanje aktivnosti za starije u prostoru za mlade (međugeneracijska solidarnost i saradnja).	X	X	X	X	X	X	Omladinska udruženja i neformalne grupe mladih Donatori	Kontinuirana podrška kroz finansiranje/sufinansiranje projekata za mlade u okviru Budžeta za mlade
4. Na području Ilijaša nedostaje omladinski radnik	4.1. Angažovana je osoba koja se profesionalno bavi omladinskim radom, pokriva više škola, a radi na artikulisanju potreba i edukaciji mladih o načinima zadovoljenja potreba i rješavanja problema.	4.1.1. Nadležna služba pokrenula inicijativu ka Općinskom vijeću za upošljavanje omladinskog radnika u Prostoru za mlade.	X	X	X	X	X	X	Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Donatori	Nakon odobrene inicijative od Općinskog vijeća Ilijaš planirati finansijska sredstva za finansiranje naknade za rad Omladinskog radnika
5. Općina ne prepoznaje izvrsnost kod mladih	5.1. Općina podržava sva takmičenja koja se odvijaju na kantonalnom i višim nivoima kroz finansiranje prevoza i hrane za učesnike bilo da se radi o takmičenjima iz znanja, kulture ili sportskim takmičenjima.	5.1.1. Uspostavljen program za finansijsku podršku mladima koji se takmiče na kantonalnom i višim nivoima odlučivanja.		X	X	X	X	X	Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Općinsko vijeće Ilijaš	2023: 0,00 2024: 10.000,00 2025: 10.000,00 2026. 15.000,00 2027: 15.000,00 2028: 20.000,00

	Stipendiranje učenika/studenata koji postižu izuzetne rezultate (npr. na kantonalnim takmičenjima)									
	5.2. Ovakve stipendije se dodjeljuju bez obzira na nivo obrazovanja, a značajno su uvećane u odnosu na stipendije za nadarene učenike i studente. Kriterij za dobijanje ovakvih stipendija je isključivo uspjeh	5.2.1. Izrađen set kriterija za dodjelu sredstava pojedincima i grupama u domenu takmičenja na kantonalnom i višim nivoima odlučivanja.		X					Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ	0,00
	5.3. Općina stipendira studente za deficitarna zanimanja.	5.3.1. Uveden program stipendiranja studenata deficitarnog zanimanja.		X	X	X	X	X	Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Općinsko vijeće Ilijaš	
6. Nepostojanje zdravstvenih usluga u sklopu obrazovne ustanove	6.1. Uveden punkt Hitne pomoći, predškolski i školski dispanzer te ambulanta u Srednjoškolskom centru.	6.1.1. Urađena analiza potrebe uspostavljanja punkta Hitne pomoći, predškolskog i školskog dispanzera te ambulante i stomatološke ordinacije u Srednjoškolskom centru (u blizini Srednjoškolskog centra).		X					JU Dom zdravlja KS Općina Ilijaš Škole	Planirati budžet za podršku projekti u skladu sa odobrenim inicijativama od strane JU Dom zdravlja KS
	6.2. Preraspođeno radno mjesto logopeda iz DZ Ilijaš za potrebe djece i učenika u ambulanti Srednjoškolskog centra.	6.2.1. U skladu sa analizom potreba kreiran sistem uređenja zdravstvenih usluga u sklopu obrazovne ustanove te uposleno osoblje koje će obavljati potrebne poslove.		X					JU Dom zdravlja KS Općina Ilijaš Škole	0,00

	6.3. Otvorene stomatološke ordinacije u svim školama.			X	X	X			JU Dom zdravlja KS Općina Ilijaš Škole Donatori	Planirati budžet za podršku projekti u skladu sa odobrenim inicijativama od strane JU Dom zdravlja KS
7. Nedovoljno razvijena svijest kod mladih o značaju neformalnog obrazovanja	7.1. Aktivnosti iz oblasti neformalnog obrazovanja uvrštene u Godišnje programe rada škola, podržane Budžetom općine, uvrštene u program rada Službe za društvene djelatnosti i poslove MZ.	7.1.1. Kroz medijsku promociju dobrih rezultata i uspješno realizovanih aktivnosti približiti javnosti (posebno mladima) značaj neformalnog obrazovanja, isticati primjere dobrih praksi, medijski ih promovisati i poticati mlade na dalji angažman.	X	X	X	X	X	X	Općina Ilijaš Službenik/ca za mlade Općine Ilijaš Škole Lokalni mediji Donatori	2023: 1.000,00 2024: 1.000,00 2025: 2.000,00 2026. 2.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
		7.1.2. Planirati Godišnji program rada škole koji uključuje segmente neformalnog obrazovanja.							Škole	0,00
		7.1.3. U budžetu izdvojena sredstva za provedbu aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja.	X	X	X	X	X	X	Općinsko vijće Ilijaš Donatori	2023: 3.000,00 2024: 3.000,00 2025: 5.000,00 2026. 5.000,00 2027: 8.000,00 2028: 8.000,00
		7.1.4. Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ u svom programu rada sadrži aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja	X	X	X	X	X	X	Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ	0,00

Operativni cilj 2: Kreirati stimulativan poslovni ambijent za mlade										
Problem	**Retultat**	**Aktivnosti**	**Vrijeme provođenja**						**Nosioci provedbe**	**Troškovi**
			2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**		
1.Nepovoljni kapaciteti lokalne zajednice za korištenje sredstava EU	1.1. Ojačani postojeći kadrovi te uposlen novi kadar koji posjeduje znanje i kompetencije za izradu projektnih prijedloga.	1.1.1. U 2023. godini, izvršen prijem određenog broja novih kadrova koji su kompetentni da odgovore zahtjevima evropskih fondova za korištenje njihovih sredstava u oblasti zapošljavanja.	X						Općina Ilijaš	Planirati budžet u skladu sa primljenim brojem novih kadrova
		1.1.2 Osigurana dodatna edukacija iz oblasti projektnog menadžmenta na EU nivou za postojeće kadrove.		X	X				Općina Ilijaš	2024: 5.000,00 2025: 5.000,00
2.Postojanje nepotizma i korupcije pri zapošljavanju	2.1. Uspostavljen sistem prevencije i spriječavanja slučajeva korupcije i nepotizma u oblasti zapošljavanja.	2.1.1. Usvojen lokalni plan integriteta.	X						Općina Ilijaš	0,00
		2.1.2. Mladi upoznati sa načinima prijave korupcije nadležnim institucijama.	X	X	X	X	X	X	Službenik/ca za mlade Omladinska udruženja Donatori	2023: 500,00 2024: 500,00 2025: 500,00 2026: 500,00 2027: 500,00 2028: 500,00
3. Mladi napuštaju lokalnu zajednicu usljed nedovoljno kvalitetnih podsticajnih programa	3.1. Unaprijeđen set podsticajnih programa prema mladima u oblasti zapošljavanja i samozapošljavanja.	3.1.1. U 2023. godini donijeti program mjera zapošljavanja mladih kroz koji će biti predviđena sredstva za pokretanje vlastitih biznisa i sticanje znanja u naprednim tehnologijama.	X	X	X	X	X	X	Općina Ilijaš Služba za privredu i finansije i Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Općinsko vijeće Ilijaš	0,00

4. Programi samozapošljavanja ne odgovaraju potrebama mladih	4.1. Ispitane potrebe mladih u oblasti zapošljavanja	4.1.1. Ispitane potrebe mladih u pogledu samozapošljavanja kroz organizovane fokus grupe.	X	X					Služba za privedu i finansije Službenik/ca za mlade	0,00
	4.2. Programi zapošljavanja usklađeni sa potrebama mladih i uključuju potrebe mladih sa poteškoćama u razvoju.	4.2.1. Osiguran kontinuiran sistem podrške za samozapošljavanje mladih.	X	X	X	X	X	X	Općina Ilijaš	0,00
		4.2.2. Uspostavljeni grantovi za male biznise.		X	X	X	X	X	Općina Ilijaš Služba za privedu i finansije Donatori	2024: 20.000,00 2025: 20.000,00 2026: 25.000,00 2027: 25.000,00 2028: 30.000,00
		4.2.3. Kreirane pogodnosti za mlade poduzetnike (olakšavajuće administrativne takse).		X	X	X	X	X	Općina Ilijaš Općinsko vijeće Ilijaš	Planirati budžet u skladu sa definisanim olakšicama i u sartdnji sa mladim poduzetnicima
		4.2.4. Na osnovu potreba kreiran sistem edukacije i informisanja mladih o mogućnostima, prednostima i izazovima samozapošljavanja od strane stručnih osoba na inovativan i privlačan način.	X	X	X	X	X	X	Služba za privredu i finansije Službenik/ca za mlade Udruženja Donatori	2023: 3.000,00 2024: 3.000,00 2025: 5.000,00 2026: 5.000,00 2027: 5.000,00 2028: 7.000,00
	4.3. Mladi sa poteškoćama u razvoju razvijaju svoje biznis ideje.	4.3.1. Realizovane dvije edukacije/ praktične radionice (godišnje) za mlade sa poteškoćama u razvoju.	X	X	X	X	X	X	Služba za privredu i finansije Službenik/ca za mlade Udruženja Donatori	2023: 1.000,00 2024: 1.500,00 2025: 2.000,00 2026: 2.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
		4.3.2. Podržano pokretanje dva mini biznisa mladih sa poteškoćama u razvoju.		X		X		X	Služba za privredu i finansije Službenik/ca za mlade	2024: 5.000,00 2026: 7.000,00 2028: 8.000,00

									Udruženja Donatori	

Operativni cilj 3: Mladi ostvaruju socijalnu sigurnost kroz programe osigurane od strane institucija vlasti										
Problem	**Mjera**	**Aktivnosti**	**Vrijeme provođenja**						**Nosioci provedbe**	**Troškovi**
			2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**		
1. Nedovoljna podrška za prijevoz učenika i studenata	1.1. Povećan broj ugovora za finansiranje prijevoza učenika i studenata (svake godine za 20%).	1.1.1. Urađena detaljna analiza potrebe za finansiranjem prijevoza učenika i studenata.		X					Služba za opću upravu, socijalno-invalidsku i boračku zaštitu Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Ministarstvo za saobraćaj KS	0,00
		1.1.2. Osigurana sredstva za finansiranje svih mladih u potrebi.		X	X	X	X	X	Služba za opću upravu, socijalno-invalidsku i boračku zaštitu Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Ministarstvo za saobraćaj KS	Planirati finansijska sredstva u skladu sa ishodima analize i potrebama korisnika
	1.2. Uspostavljen sistem podrške prijevoza djece i mladih sa poteškoćama u razvoju.	1.2.1.Ugovoreno/dogovoreno finansiranje prijevoza mladih (i djece) sa poteškoćama u razvoju, a koji mogu samostalno ili u pratnji roditelja dolaziti na nastavu.		X	X	X	X	X	Služba za opću upravu, socijalno-invalidsku i boračku zaštitu Ministarstvo za saobraćaj KS	Planirati finansijska sredstva u skladu sa ishodima analize i potrebama korisnika
2.Nedostatak budžetske stavke za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja	2.1. Uvedena budžetska stavka za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja mladih.	2.1.1. Uvrštena nova stavka budžeta za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja mladih.	X						Služba za privredu i finansije Službenik/ca za mlade Općinsko vijeće Ilijaš	0,00

	2.2. Osigurana sredstva (100.000,00KM godišnje) za sufinansiranje.	2.2.1. Osiguran kontinuitet dodjele sredstava za stambeno zbrinjavanje mladih.		X	X	X	X	X	Služba za privredu i finansije Službenik/ca za mlade Općinsko vijeće Ilijaš Donatori	2024: 100.000,00 2025: 100.000,00 2026: 100.000,00 2027: 100.000,00 2028: 100.000,00
	2.3. Objavljen javni poziv za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja sufinansirano 10 mladih (godišnje) za rješavanje stambenog pitanja	2.3.1. Sa jasnim, konkretnim kriterijima objavljen javni poziv za sufinansiranje rješavanja stambenog pitanja (bilo da je kupovina ili restauracija).		X	X	X	X	X	Služba za privredu i finansije Službenik/ca za mlade	0,00
		2.3.2. Sufinansirano 10 mladih godišnje po pitanju rješavanja stambenog pitanja.		X	X	X	X	X	Služba za privredu i finansije Službenik/ca za mlade Donatori	Planirati finansijska sredstva u skladu sa budžetskim sredstvima
3. Ustanovama socijalne brige nedostaje stručni kadar	3.1. Uposleno minimalno dva socijalna radnika i dva psihologa u ustanovama socijalne brige	3.1.1. Osigurana sredstva za nove kadrove.		X	X	X	X	X	JU Centar za socijalni rad KS	U nadležnosti JU Centar za socijalni rad KS
		3.1.2. Objavljen javni poziv za upošljavanje.		X					JU Centar za socijalni rad KS	U nadležnosti JU Centar za socijalni rad KS
		3.1.3. Novouposleno osoblje u svom radu poseban fokus stavlja na rad sa djecom i mladima.		X	X	X	X	X	JU Centar za socijalni rad KS	0,00
4. Mladi su pod uticajem naučene bespomoćnosti	4.1. Mladi su motivisani za učešće u kreiranju svog boljeg položaja u društvu.	4.1.1. Kreirana baza podataka za mlade u stanju socijalne potrebe.		X					Služba za opću upravu, socijalno-invalidsku i boračku zaštitu Službenik/ca za mlade	0,00
		4.1.2. Kontinuirano se provode radionice sa mladima u stanju socijalne potrebe u saradnji sa psiholozima.	X	X	X	X	X	X	Službenik/ca za mlade Omladinska udruženja Škole Donatori	2023: 3.000,00 2024: 3.000,00 2025: 5.000,00 2026: 5.000,00 2027: 6.000,00 2028: 6.000,00

		4.1.3. Kontinuirano se provode individualna savjetodavanja sa mladima u stanju socijalne potrebe.		X	X	X	X	X	JU Centar za socijalni rad KS Škole	0,00
	4.2. Mladi u stanju socijalne potrebe se aktiviraju u različitim aspektima društvenog života.	4.2.1. Mladi u stanju socijalne potrebe se podstiču na društveni angažman.		X	X	X	X	X	JU Centar za socijalni rad KS Škole Službenik/ca za mlade Udruženja Donatori	0,00

Operativni cilj 4: U sistemu zdravstvene zaštite ponuditi programe koji su prvenstveno usmjereni na mjere prevencije										
Problem	**Mjera**	**Aktivnosti**	**Vrijeme provođenja**						**Nosioci provedbe**	**Troškovi**
			2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**		
1. Mladi nisu informisani o uslugama koje im se pružaju u sistemu zdravstvene zaštite	1.1. Mladi su upoznati sa uslugama koje im se nude kroz sistem primarne zaštite sa posebnim fokusom na informisanost o podršci očuvanju i unaprjeđenju mentalnog zdravlja.	1.1.1. Provedena kampanja putem društvenih mreža i medija o dostupnosti usluga za mlade u sistemu primarne zaštite.	X	X	X	X	X	X	Službenik/ica za mlade OJ Dom zdravlja Ilijaš Omladinska udruženja Donatori	2023: 1.000,00 2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 2.000,00 2027: 2.000,00 2028: 2.000,00
		1.1.2. Nevladine organizacije i Dom zdravlja sarađuju u pravcu kreiranja informativnih i edukativnih materijala i radionica za mlade na teme dostupnost usluga, zaštita i unaprjeđenje mentalnog zdravlja.	X	X	X	X	X	X	OJ Dom zdravlja Ilijaš Omladinska udruženja Službenik/ica za mlade	0,00

2. Nadležne službe i institucije ne pružaju dovoljno prilika za mlade u svrhu edukacije o važnosti zdravstvene zaštite	2.1. Unaprjeđena međusektorska saradnja gdje nevladine organizacije u saradnji sa Domom zdravlja i drugim nadležnim institucijama i akterima kreiraju edukativne programe za mlade o važnosti zdravstvene zaštite i prevencije.	2.1.1. Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesne zajednice podstiče saradnju Doma zdravlja i nevladinih organizacija u pravcu saradnje i kreiranja edukativnih materijala za mlade o važnostima zdravstvene zaštite i prevencije.	X						Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica	0,00
		2.1.2. Nevladine organizacije u saradnji sa Domom zdravlja provode radionice za mlade u domenu zdravstvene zaštite sa fokusom na reproduktivno i mentalno zdravlje.	X	X	X	X	X	X	Nevladine organizacije OJ Dom zdravlja Ilijaš Donatori	2023: 2.000,00 2024: 2.000,00 2025: 3.000,00 2026: 3.000,00 2027: 3.000,00 2028: 4.000,00
3.Nedostaju finansijska ulaganja u programe prevencije, edukacije i informisanja	3.1. Općina Ilijaš u budžetu izdvaja sredstva za programe prevencije, ali i piše projektne prijedloge na ovu temu ka donatorima.	3.1.1. Uspostavljen sistem finansiranja programa prevencije.	X	X	X	X	X	X	Općina Ilijaš Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Donatori	2023: 5.000,00 2024: 5.000,00 2025: 5.000,00 2026: 7.000,00 2027: 7.000,00 2028: 7.000,00
4. Ne postoji adekvatan prostor namijenjen za savjetovanje mladih o zdravstvenim problemima	4.1. Na području općine Ilijaš postoji odvojen prostor za mlade koji se koristi u svrhu savjetovanja.	4.1.1. Kreiran prijedlog prostora koji se mogu prilagoditi za potrebe savjetovališta. Ti prostori mogu biti oni koji već postoje ili kreirani novi.	X						Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Službenik/ica za mlade	0,00

Operativni cilj 5: Obogatiti i promovisati kulturni i sportski sadržaj prema mladima										
Problem	**Mjera**	**Aktivnosti**	**Vrijeme provođenja**						**Nosioci provedbe**	**Troškovi**
			2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**		
1. Postojanje stava da mladi nisu zainteresirani za kulturni sadržaj	1.1. Mladi su zainteresirani za kulturni i sportski sadržaj i učestvuju u organizaciji događaja iz oblasti kulture i sporta.	A1.1.1. Osnivanje sekcija koje bi mladima omogućile da njeguju svoj talenat u pjevanju, pisanju, crtanju (npr. dramska sekcija).	X	X	X	X	X	X	Škole Udruženja iz oblasti kulture	0,00
		A1.1.2 Stvaranje navika kod mladih za posjećivanje galerija, pozorišta, biblioteka i drugih institucija kulture kroz školske aktivnosti.	X	X	X	X	X	X	Škole Udruženja iz oblasti kulture Donatori	2023: 1.000,00 2024: 1.000,00 2025: 2.000,00 2026: 2.000,00 2027: 4.000,00 2028: 4.000,00
2. Nedovoljna promocija i marketing kulturnih i sportskih sadržaja	2.1. Uspostavljene informativne i edukativne radijske emisije u cilju promocije važnosti bavljenja sportom.	2.1.1. Uvođenje redovnih radijskih emisija u program lokalnog medija koji će promovisati zdravlje i prednosti bavljenja sportom.	X	X	X	X	X	X	JU KSC i Radio Ilijaš Udruženja iz oblasti sporta i kulture Donatori	2023: 1.000,00 2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 2.000,00 2027: 2.000,00 2028: 2.000,00
	2.2. Javne ustanove kao i NVO prisutne na društvenim mrežama putem kojih promovišu svoj rad i prilike u oblasti kulture i sporta.	2.2.1. Promjena pristupa mladima uz pomoć korištenja društvenih mreža koje su popularne među mladima i kreiranje zanimljivog sadržaja koji će privući pažnju mladih (pretežno Instagram, a potencijalno i TikTok).	X	X	X	X	X	X	JU KSC i Radio Ilijaš Udruženja iz oblasti kulture i sporta	0,00
3. Nepostojanje sekcija i Udruženja koje promovišu kulturu	3.1. Mladi su aktivni organizatori, učesnici i posjetioci kulturnih sadržaja.	3.1.1. Podržati osnivanje i rad sekcija i udruženja koji će promovisati i organizovati kulturne sadržaje.		X	X				Općina Ilijaš	2023: 2.000,00 2024: 2.000,00 2025: 2.000,00 2026: 3.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00

4. Nepostojanje baze podataka o broju mladih koji se aktivno bave sportom	4.1. Uspostavljena baza podataka sa informacijama o aktivnim sportistima koja se redovno ažurira.	4.1.1. Kreiranje baze podataka o broju mladih koji se aktivno bave sportom na području općine Ilijaš.	X						Služba za durštvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica	0,00
5. Lokalni mediji ne posvećuju dovoljnu pažnju sadržajima iz oblasti kulture i sporta	5.1. Lokalni mediji redovno kreiraju sadržaje (emisije, članci i drugo) koji promoviraju događaje i aktivnosti iz oblasti sporta i kulture	5.1.1. U saradnji sa televizijskim kućama, radio stanicama, portalima iz općine Ilijaš i Kantona Sarajevo kreirati sadržaj koji promoviše sadržaje i aktivnosti iz oblasti kulture i sporta.	X	X	X	X	X	X	JU KSC i Radio Ilijaš Stručni saradnik za informisanje Općine Ilijaš Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Donatori	2023: 3.000,00 2024: 3.000,00 2025: 3.000,00 2026: 3.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
6.Nedovoljna aktivnost i iskorištenost Komisije za kulturu i sport	6.1 Komisija za kulturu i sport redovno održava sastanke za predstavnicima mladih i nevladinih organizacija u cilju kreiranja privlačnog sadržaja iz oblasti kulture i sporta za mlade.	6.1.1. Uspostaviti redovne sastanke Komisije za kulturu i sport sa mladima i prepoznatim kulturnim radnicima, umjetnicima i sportistima kako bi se kreirao zanimljiv sadržaj za mlade koji bi ih mogao privući. Komisija poduzeti aktivnosti da mladi budu organizatori, učesnici i posjetioci kulturnih i sportskih događaja u općini.	X	X	X	X	X	X	Komisija za kulturu i sport Udruženja iz oblasti sporta i kulture	0,00

Operativni cilj 6: Uspostaviti adekvatnu sistemsku podršku omladinskom organizovanju i razvoju projekata za mlade										
Problem	**Mjera**	**Aktivnosti**	**Vrijeme provođenja**						**Nosioci provedbe**	**Troškovi**
			2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**		
1.Nedovoljna finansijska sredstva za projekte mladih	1.1.Povećanje budžeta za podršku projekata mladih	1.1.1. Nadležna služba inicira povećanje budžeta za podršku projekata mladih u skladu sa potrebama omladinskih organizacija i mladih.	X	X	X	X	X	X	Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Donatori	2023: 15.000,00 2024: 15.000,00 2025: 20.000,00 2026: 20.000,00 2027: 25.000,00 2028: 30.000,00
2. Mladi nisu uključeni u procese odlučivanja	2.1. Mladi aktivno utiču na donošenje odluka koje ih se tiču.	2.1.1. Provedene radionice i info sastanci o informisanju i edukaciji mladih o ulozi Komisije za mlade i obrazovanje	X	X					Službenik/ca za mlade Komisije za mlade i obrazovanje	2023: 500,00 2024: 500,00
		2.1.2. U rad Komisije za mlade i obrazovanje uključeni predstavnici mladih.		X					Udruženja mladih Komisija za mlade	0,00
3. Prostor za rad sa mladima ne odgovara na potrebe mladih	3.1. Osiguran prostor za rad sa mladima i za rad udruženja.	3.1.1. Unaprijeđen postojeći prostor za mlade.	X	X	x				Škola Udruženja mladih Općina Ilijaš Donatori	2023: 5.000,00 2024: 10.000,00 2025: 10.000,00
		3.1.2. Pronađen dodatni prostor za rad udruženja i uređen prema potrebama mladih.		X	X				Općina Ilijaš Udurženja mladih Donatori	2024: 10.000,00 2025: 15.000,00
4.Informativni sadržaji nisu prilagođeni mladima	4.1 Kreativni i mladima razumljivi i dostupni informativni sadržaji o prilikama i mogućnostima za mlade, kao i sadržaji iz domena lokalne administracije.	4.1.1. Kreirati "Redakcijski tim" mladih u saradnji sa školama, predstavnicima Radija Ilijaš i službenikom za mlade.	X						Službenik/ca za mlade JU KSC i Radio Ilijaš	0,00
		4.1.2. Kreirati i relizovati Omladinski program koji će biti prilagođen mladima.	X	X	X	X	X	X	JU KSC i Radio Ilijaš Omladinska udruženja Donatori	2023: 2.000,00 2024: 2.000,00 2025: 2.000,00 2026: 3.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00

		4.1.3. Kreiran Vodič za mlade kroz organ uprave – Općinu Ilijaš		X					Službenik/ca za mlade Omladinska udruženja	2024: 700,00
5. Općina Ilijaš ne koristi društvene mreže kao kanale informisanja	5.1 Općina Ilijaš ima najmanje dvije društvene mreže kao vid informisanja.	5.1.1. Provedena edukacija uposlenika o korištenju modernih alata u medijima.	X	X					Stručni saradnik za informisanje Općine Ilijaš	0,00
		5.1.2. Kreirani profili Općine Ilijaš na Facebooku i Instagramu.	X						Stručni saradnik za informisanje Općine Ilijaš	0,00
6. Nedostatak materijalnih, kadrovskih i tehničkih sredstava za kvalitetno informisanje. Nephodnost modernizacije postojećih resursa za informisanje	6.1 Modernizirana postojeća tehnička oprema za javni servis Općine Ilijaš (RADIO ILIJAŠ)	6.1.1. Inicirana nabavka nepohodne tehničke opreme za Radio Ilijaš. A6.1.2. Kreiran projekat i upućena aplickacija prema međunarodnim organizacijama i višim nivoima vlasti		X					JU KSC i Radio Ilijaš Donatori	2024: 10.000,00
7. Neinvolviranost mladih u kreiranje medijskih i informativnih sadržaja	7.1. Involvirani i informisani mladi o važnosti medijske pismenosti.	7.1.1. Radionice sa srednjoškolcima o važnosti medija, medijske pismenosti i opće informisanosti	X	X	X	X	X		Službenik/ca za mlade Udruženja	2023: 1.000,00 2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 2.000,00 2027: 2.000,00

Operativni cilj 7: Mladi su informirani i educirani o oblicima nasilja u zajednici i školi te znaju kome se mogu obratiti za pomoć u rizičnim situacijama.									
Problem	**Rezultat**	**Aktivnosti**	**Vrijeme provođenja**						**Nosioci provedbe**	**Troškovi**
			2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**		
1.Prisutnost međuvršnjačkog nasilja među mladima u općini Ilijaš	1.1. Mladi su edukovani i informirani o međuvrnjačkom nasilju i uticaju ovog vida nasilja na mlade i njihov razvoj.	1.1.1. Organizovane edukativne radionice za mlade na temu Međuvršnjačko nasilje: prevencija, zaustavljanje i pomoć.		X	X	X	X	X	Udruženja Službenik/ca za mlade Donatori	2024: 3.000,00 2025: 3.000,00 2026: 4.000,00 2027: 4.000,00 2028: 4.000,00
		1.1.2. Organizovane edukativne i informativne kampanje uključujući i online kampanje o međuvršnjačkom nasilju koje su usmjerene prema mladima.		X	X	X	X	X	Udruženja Službenik/ca za mlade Donatori	2024: 2.000,00 2025: 2.000,00 2026: 2.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
	1.2. Mladi prijavljuju slučajeve međuvršnjačkog nasilja relevantnim institucijama i tijelima zaduženim za sigurnost.	1.2.1. Kreiranje informativnih online kampanja o načinima prijavljivanja međuvršnjačkog nasilja.	X		X		X		Udruženja Službenik/ca za mlade Donatori	2023: 1.000,00 2025: 2.000,00 2027: 2.000,00
	1.3 Pad broja slučajeva međuvršnjačkog nasilja kao i devijantnog ponašanja među mladima.	1.3.1. Inteziviran rad policijskih službenika sa učenicima osnovnih i srednjih škola, uključeni i roditelji djece kao i nastavnici u rješavanje problema.		X	X	X	X	X	Policijska uprava Ilijaš Škole	0,00
	1.4. Ojačana saradnja Policijske uprave Ilijaš sa osnovnim i srednjim školama, omladinskim organizacijama i drugim akterima s ciljem suzbijanja i	1.4.1. Održani redovni zajednički sastanci Policijske uprave sa predstavnicima škola i Općine Ilijaš.	X	X	X	X	X	X	Službenik/ca za mlade Policijska uprava Ilijaš Škole	0,00

	prevencije ove vrste nasilja.									
2. Mladi su izloženi različitim vrstama nasilja od kojih se izdvajaju nasilje u porodici, seksualno i cyber nasilje.	2.1. Mladi znaju prepoznati različite vrste nasilja u svojoj okolini.	2.1.1. Provedene edukacije s ciljem informisanja mladih o vrstama nasilja (nasilje u porodici, seksualno nasilje, cyber nasilje), a poseban fokus stavljen na rad sa mladima u završnim razredima osnovne škole i srednjoškolcima.	X	X	X	X	X	X	Udruženja Službenik/ca za mlade Policijska uprava Ilijaš Donatori	2023: 5.000,00 2024: 5.000,00 2025: 5.000,00 2026: 4.000,00 2027: 4.000,00 2028: 4.000,00
	2.2. Mladi češće prijavljuju nasilje.	2.2.1. Kreirane i provedene informativne javne kampanje koje ukazuju na posljedice nasilja, ali i one koje su usmjerene na prevenciju.	X	X	X				Udruženja Službenik/ca za mlade Policijska uprava Ilijaš Donatori	2023: 2.000,00 2024: 2.000,00 2025: 2.000,00
		2.2.2. Pružena stručna podrška mladima koji su bili žrtve nasilja.		X	X	X	X	X	Udruženja Škole	0,00
		2.2.3. Kreiran sistem informisanja mladih o načinu i važnosti prijave nasilja kroz sistem formalnog obrazovanja.	X	X					Škole Policijska uprava Ilijaš	0,00
	2.3. Mladi su sposobni prepoznati štetan sadržaj na internetu te se znaju zaštititi.	2.3.1.Učenici završnih razreda osnovne škole kao i srednjoškolci informisani o vidovima cyber nasilja, prepoznavanju pojavnih oblika kao i mogućnostima prevencije, zaštite i prijave.	X	X	X	X	X	X	Udruženja Službenik/ca za mlade Policijska uprava Ilijaš	2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 1.000,00 2027: 2.000,00 2028: 2.000,00
3. Nedostatak sistemskog pristupa u radu s mladima i standardizacije u pogledu sigurnosti mladih	3.1. Lokalni tim zadužen sa oblast sigurnosti mladih u zajednici uspostavio saradnju sa svim institucijama i službama koje mogu doprinijeti poboljšanju sistemskog pristupa u radu sa mladima uključuju i više nivoe vlasti.	3.1.1.Usvojen prijedlog za kreiranje lokalnog međusektorskog tima koji će se baviti širim aspektom sigurnosti mladih u zajednici.	X						Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Općinski načelnik	0,00
		3.1.2.Imenovan međusektorski tim jedinice lokalne samouprave koji će se baviti sigurnosti mladih u općini i definisan okvir rada tima.	X	X					Služba za društvene djelatnosti i poslove MZ Općinski načelnik	0,00

	3.2.Ostvarena međusektorska komunikacija i saradnja u pravcu kreiranja prvog lokalnog plana rada u oblasti sigurnosti mladih.	3.2.1. Kreiran plan rada na uspostavljanju programa i pristupa u radu sa mladima koji se odnose na oblast sigurnosti.		X	X				Međusektorski tim jedinice lokalne samouprave	0,00
		3.2.2. Kreirana metodologija sprječavanja različitih oblika nasilja, prijavljivanja nasilja, pristupa prema mladima i njihovoj edukaciji i informisanosti u oblasti sigurnosti.			X				Međusektorski tim jedinice lokalne samouprave	0,00
		3.2.3. Uspostavljeni standardi i vrijednosti u radu sa mladima u lokalnoj zajednici koji će se primjenjivati kako kroz vladin tako i nevladin sektor.			X				Službenik/ca za mlade Omladinska udruženja i neformalne grupe mladih Škole	0,00

6. Mehanizmi za provedbu Strategije prema mladima

Monitoring i evaluacija

Evaluacija je proces, obično sistematičan i objektivan koliko je to moguće, kojim se određuju vrijednosti ili značaj aktivnosti, politike ili programa, planirane intervencije, intervencije u toku ili završene intervencije.[39]
Evaluacija Strategije prema mladima pomaže da se odgovori na pitanja o intervenciji kao što su sljedeća:
• Koji su utjecaji provedenih mjera iz strategije?
• Provode li se mjere u skladu s planom?
• Ko i kakvu korist ima od provedenih mjera?

Monitoring je stalna funkcija koja koristi sistemsko prikupljanje podataka o određenim indikatorima da bi se menadžmentu i glavnim uključenim stranama tekuće razvojne intervencije osigurali pokazatelji stepena napretka i ostvarenja ciljeva i napretka u upotrebi dodijeljenih sredstava.[40]
Monitoring i evaluacija Strategije prema mladima trebaju se zasnivati na praćenju i vrednovanju rezultata. Sistem zasnovan na rezultatima pomaže kreatorima Strategije, onima koji su je usvojili i onima koji prate njene rezultate u odnosu na ciljnu grupu te drugim uključenim stranama da odgovore na osnovna pitanja o tome jesu li ostvareni predviđeni ishodi.
Monitoring zasnovan na rezultatima jeste stalan proces prikupljanja i analiziranja informacija zasnovanih na ključnim indikatorima te poređenje stvarnih rezultata s očekivanim rezultatima kako bi se odredilo koliko dobro se implementira Strategija. To je kontinuiran proces određivanja napretka ka eksplicitnim, kratkoročnim, srednjoročnim i dugoročnim rezultatima praćenjem pokazatelja kretanja ka ostvarenju specifičnih, unaprijed određenih ciljeva (ishoda) upotrebom indikatora. Monitoring zasnovan na rezultatima osigurat će povratnu informaciju o napretku (ili nepostojanju napretka) osoblju i onima koji donose odluke, koji informacije mogu koristiti na različite načine kako bi poboljšali učinak.
Monitoring uključuje određivanje napretka ka ostvarenju ishoda ili utjecaja. Ishod se ne može odrediti direktno, stoga je određen set indikatora koji, kad se pravilno izmjere, osiguravaju informacije o tome jesu li ili nisu ostvareni ishodi ili željeni učinci, tj. jesu li poduzete mjere doprinijele približavanju ispunjenja vizije Strategije.
Indikator učinka jeste „varijabla koja omogućava verifikaciju promjena u razvojnoj intervenciji ili pokazuje ishode relativne onome što je planirano“[41].
Evaluacija zasnovana na rezultatima jeste procjena planiranih, tekućih ili završenih intervencija kako bi se odredili njihova relevantnost, efektivnost i efikasnost, utjecaj i održivost. Namjera je osigurati informacije koje su vjerodostojne, upotrebljive, omogućavajući uključivanje naučenih lekcija u proces donošenja odluka. Evaluacija mjeru posmatra u širem pogledu, postavljajući pitanje je li napredak ka cilju ili određeni ishod uzrokovan mjeromili postoje neka druga objašnjenja za promjene koje je odabrao sistem monitoringa. Pitanja evaluacije mogu uključivati sljedeće:
• Jesu li ishodi vjerodostojni?
• Koliko efektivno i efikasno se ostvaruju?
• Koji neočekivani efekti su uzrokovani mjerama?
• Predstavlja li mjera strategiju za rješavanje određenog skupa potreba koja je najviše isplativa i održiva?
Monitoringom i evaluacijom zasnovanom na rezultatima mogu se demonstrirati poboljšanja ili pak nedostatak poboljšanja.

Sistem monitoringa i evaluacije pružit će pravovremenu informaciju svim uključenim stranama, a prije svega Službi za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica te Komisiji za obrazovanje i mlade Općine Ilijaš, o napretku postizanja učinka Strategije. On će pomoći u ranoj identifikaciji eventualne slabosti koja zahtijeva

[39] Glosar Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) / Razvojnog komiteta za pomoć (DAC) (OECD 2000, str. 21).
[40] Isto (OECD 2002, str. 27–28).
[41] Isto (OECD 2002, str. 29).

korektivne mjere. Podaci monitoringa također će osigurati informacije o netipičnim vrijednostima (područja koja rade naročito dobro ili naročito loše).

Ciljevi evaluacije se ogledaju kroz:

a) evaluaciju trenutnog stanja – cilj evaluacije trenutnog stanja može poslužiti da bismo nakon evaluacije poslije provedene aktivnosti mogli utvrditi do kakvih je promjena (po mogućnosti poboljšanja) došlo. Evaluaciju trenutnog stanja dobili smo istraživanjem koje smo proveli prije izrade strategije prema mladima;

b) evaluaciju nastalih promjena – kod evaluacije nastalih promjena analiziramo proces od početnog do novog stanja. Najčešće procjenjujemo provedene aktivnosti u odnosu na postignuti rezultat;

c) evaluaciju učinkovitosti – evaluacija učinkovitosti također analizira proces, ali onaj koji nastupa nakon evaluacije provedenih aktivnosti. Ona procjenjuje je li aktivnost, pa naposljetku i cijela strategija prema mladima, bila učinkovita, tj. šta se to u zajednici poboljšalo.

Evaluacija fokusirana na rezultate
U akcionim planovima po oblastima navedeni su željeni rezultati koji se namjeravaju postići planiranim aktivnostima. S obzirom na to da je planiran niz aktivnosti, najbolje je evaluaciju provoditi netom nakon provođenja aktivnosti, kako bismo saznali je li aktivnost bila odgovarajuća i smatra li je ciljna grupa dobrom.
Evaluacija pojedinih aktivnosti ne treba se pretvoriti u evaluacijsko istraživanje, već treba dati odgovor na osnovna pitanja koja bi ocijenila je li aktivnost postigla željeni rezultat, tj. dovela do značajnih promjena.
Pitanja dijelimo na ona koja postavljamo korisnicima aktivnosti i na ona koja postavljamo sebi kao evaluatoru.

Evaluacija kroz korisnike aktivnosti

Pitamo li korisnike za njihovo mišljenje, aktivnosti možemo vrednovati na nekoliko načina, naprimjer:
- upitnikom;
- intervjuom;
- grupnom diskusijom i sl.

Bez obzira na to koju tehniku koristili, pogodna su nam sljedeća pitanja:
- Je li aktivnost bila prilagođena vama kao korisnicima?
- Koja je aktivnost postigla rezultat kod vas?
- Treba li aktivnost primjenjivati ubuduće i treba li nešto promijeniti?
- Je li aktivnost provedena u odgovarajućem periodu?

Odgovori na ova pitanja pomoći će nam da odgovorimo na pitanja koja postavljamo u internoj evaluaciji.

Interna evaluacija
Internom evaluacijom dopunjavamo odgovore koje smo dobili od korisnika.
Postavljamo sebi sljedeća pitanja:
- Je li aktivnost provedena onako kako je planirana?
- Jesmo li obuhvatili ciljnu grupu?
- Je li aktivnost provedena na vrijeme?
- Je li odgovorna osoba/institucija dobro obavila svoj posao?
- Je li aktivnost dovela do željenog rezultata?
- Može li aktivnost poslužiti kao dobar primjer iz prakse?

Evaluacija učinkovitosti strategije prema mladima

Za strategiju prema mladima možemo reći da je postigla učinkovitost ako su dosegnuti željeni rezultati, predviđeni u planovima djelovanja. Učinak strategije prema mladima odnosi se na specifične pokazatelje koji potvrđuju postizanje željenih rezultata iz plana djelovanja.

Zaključak o monitoringu i evaluaciji Strategije prema mladima

Za potrebe izrade monitoring i evaluacijskog plana potrebno je:

- imenovati radnu grupu koja će pratiti provedbu Strategije prema mladima,
- izraditi monitoring plan,
- izraditi metodologiju za provedbu evaluacije.

Kako bi se osiguralo kontinuirano praćenje provedbe Strategije prema mladima radna grupa za praćenje provedbe Strategije prema mladima treba biti uspostavljena najkasnije tri mjeseca nakon usvajanja dokumenta.